

Gal 10 Ba

ASSIODORII
SENATORIS
COMPLEXIONES

IN EPISTOLAS
ACTA APOSTOLORUM
& APOCALYPSIN:

vetustissimis Canonorum Veronensium membranis
nuper erutae.

EDITIO ALTERA.

Ad FLORENTINAM fideliter expressa,

OPERA & CURA
SAMUELIS CHANDLERI.

LONDINI:

Typis SAMUELIS PALMER.

Prostant venales apud JOANN. MORLEY, invico dicto *Poultry*
M DCC XXII

SA
eius,
e, in
rode
lore
entu
ercip
ogita
o pr

Lectori Erudito s. D.

SAMUEL CHANDLERUS.

ASSLODORII Complexiones, quas summa fide ac diligentia ex tenebris eruit, atque orbi literario restituit, vir eximius, Marchio Scipio Maffei, charta typisque pulchrioribus impressit, in tuum usum, erudite lector, iterum prodeunt. Etenim cum pauca admodum florentinae editionis exemplaria huc adferrentur, librumque a multis avide desiderari perciperem, de nova editione adornanda cogitare coepi. Ut rem autem susciperem, non praesertim adducebar, quia dignum opus

A. 2

vide-

videbatur, quod in omnium manus perveniret. Multa enim continet, quæ bonis moribus ac veræ pietati plurimum inserviant; nec parum, ni fallor, subsidii reformatarum ecclesiarum causam propugnantis hinc accedit.

EGREGIAM sane meruit laudem videri clarissimus, ob curam & industriam in huius Complexionibus edendis. Decet certe illum, qui opus antehac ineditum literarum reipublicæ daturus est, codicem ms. integrum sine ulla verborum mutatione exhibere, ne alioquin non tam auctoris, quam suum librum edere videatur. Hac autem in re optimam fidem præstitit Maffei, quod *ms. etiam in minutioribus, quantum fieri potuit, inhæsit*, ut ipse testatur¹.

PLURIMA quidem hic leguntur, non tantum ab elegantia & puritate Romanæ aliena, sed & grammatices regulis prorsus contraria, idque non in singulis tantum verbis, sed etiam conjunctis. Pauca utriusque generis protulisse contenti erimus.
² Sic illis pro illi, ³ redimere pro redime

¹ *Frasar.* p. 46.   ² *Complex.* p. 34. v. 19.   ³ p. 62. v. 19.

t, ⁴ meretricis pro meretrice, ⁵ epistula
 pro epistulam, ⁶ semihora pro semihoram:
 ante Patrem Christum, ubi copula & de-
 le videtur; ⁸ ubi ingrediens domum, &c.
 verbum, cui refertur, abest; ⁹ sustulit mo-
 ram magnam projectamque in mari, dixit,
 in quibus verbis sine dubio vitii aliquid la-
 tet. Plura in editoris præfatione ¹⁰ legi
 possunt, quæ omnia nemo non videt men-
 tas esse & calami lapsus. Pauca tamen
 sunt, quæ utrum librarii, an typothetæ
 prioris editionis incuriæ tribui debeant,
 nescio. Cujusmodi sunt ¹¹ relevatus, u-
 bi sensus postulat revelatus; et ¹² regere
 pro legere.

QUI in patrum Latinorum scriptis ver-
 sati sunt, stylum et dictionem hujus libri,
 Cassiodorii, hoc est sextæ ætati haud male
 convenire, facile, opinor, agnoscent. Sed
 unde constet ipsius Cassiodorii opus esse,
 cujus nomen præ se fert, in præfatione
 sua doctissimus editor ostendit.

A 3

SED

4 p. 101. v. 10. 5 p. 170. v. 2. 6 p. 255. v. 22. 7 p. 76.
 8 p. 198. v. 16. 9 p. 234. v. 4. 10 Prefat. p. 48.
 11 Complex. p. 46. v. 5. 12 p. 223. v. 2.

SED operæ pretium est textum auctoris, & codices Novi Testamenti, quibus usus est, paulum considerare. A nostris sane, qui hodie in usu sunt, in multis discrepabant. Nam quædam hic leguntur, quæ alibi vix occurrunt; ac quædam desunt, quæ in plerisque manuscriptis invenire est. Observavit Maffei, quam insigniter discrepabat versio, Act. xx. 7. a vulgata. Huic addas 1 Corinth. xi. 29. 2 Epist. x. 7. Gal. vi. 8. & Heb. i. 1. aliosque his similes locos. Et mihi quidem nonnunquam satis difficile videtur, qui sit textus, & quæ auctoris interpretatio, statuere. In qua rectiam doctiss. editorem nonnunquam hæsisse video ¹. Optandum igitur foret, ut criterion aliquod dedisset, unde pro certo sacræ scripturæ verba ab auctoris expositione semper discriminari possent. Hoc sane magni decebat illum fecisse, qui ex lectione Cassiodoriana controversiis gravibus, & diu agitat, finem imponere conatur.

PUTAT nempe *catholicæ, & inconcussæ de eucharistico mysterio sententiæ, novum calculum* ex 1 Corinth. xi. 29. prout locus

¹ Prefat. p. 41.

oris, le hic legitur, *accedere*. Doctrinam au-
 tem transubstantiationis, ut vocant, esse *ca-*
 tholicam vix affirmasset, si in mentem ve-
 nisset, usque ad octavum seculum, apud
 latinas ecclesias fere prorsus inauditam fu-
 isse; nec apud pontificios ipsos, ante Gre-
 gorium VII, & sub illo Berengarii retra-
 ctationem, ista, qua nunc habemus, forma,
 illo approbatam concilio, multo minus sta-
 bilitam. Nec *inconcussam* putarem, quum
 non aliter probari queat, quin huius ip-
 sius doctrinae, omniumque aliarum rerum
 probatio incerta prorsus reddatur. Sed
 quis sit iste *calculus novus*, qui huic do-
 ctrinae accedere videatur? *Textus*, quo ute-
 batur *Cassiodorus*, prætulisse videtur, pa-
 nem & calicem, corpus & sanguinem *Chri-*
 sti. Confitentur reformati panem & cali-
 cem vocari Christi corpus & sanguinem;
 non quod panis in verum corpus, & calix in
 verum sanguinem Christi mutantur; sed fi-
 gurate tantum, quia corpus & sanguinem
 Christi, & beneficia ipsius morte parata,
 fidelibus exhibent. Sic *ostium* Christus vo-
 catur, non quod revera transmutetur in li-
 num.

num; & *via*, non quod sub pedibus calcandus sit, ut credere debent pontificii, secum consisterent; sed figurato loquendo genere, omnibus scriptoribus usitato, qui per illum solum admissionem in regnum cælorum consequimur. Si detur igitur in codicibus Cassiodorii *panem & calicem* vocatos fuisse *corpus & sanguinem* Christi, nihil certe ad nuperam hanc doctrinam confirmandam inde confici potest. Sed, ni fallor, notam suam hic omisisset editor, si repertisset secum, locum, quem citat interpret non esse v. 27. sed plane 29. & hoc modo supplendum esse: *Quicumque manducauerit panem & biberit calicem, corpus & sanguinem Christi non discernens.* Hoc constat ex adjecta interpretatione: *Rectæ fidei dei & operum bonorum conscius dicit, debere percipere, ne non tam remissionem peccatorum, quam damnationem suam videatur appetere.* Vides, lector, quam in omnibus respondeant hæc verba sacro textui qui sic se habet: *Qui edit & bibit indigne, iudicium sibi edit & bibit, non discernens corpus Domini.* Quid nunc fiet de novo hoc

oc calculo? Concutitur quidem incon-
 nssa hæc sententia, neque ullo veræ anti-
 quitatis calculo sustineri possit.

SED habemus Cassiodorii testimonium,
 ro vera, ut vult Maffei, & genuina au-
 toritate versiculi istius, 1 Joh. v. 7. In nul-
 o antiquo Græco codice, qui hodie exstat,
 quantum hactenus apparet, versus iste con-
 spicitur. In plurimis etiam veterum Lati-
 norum deesse eruditissimus noster Millius
 testatur. Sed tempore Cassiodorii in qui-
 busdam Latinis saltem exemplaribus ex-
 istisse, omnino credendum est; alioquin
 certe non allegasset vir doctus, & pieta-
 tis laude merito venerandus. Verè ta-
 men ut controversia hinc dirimi possit,
 quod ante id seculum, codices N. Foede-
 ris Latini fuerunt admodum corrupti. Et
 quod contendit Maffei, versus iste
 ab Italica antiqua depromptus fuerit, ea
 certe Hieronymi ætate, adeo erat mendis
 referta, ut pater ille doctus atque etiam
 papa Damasus necessarium duxerint ex
 Græcorum codicum fide emendare¹. At-
 tamen

¹ Vid. Hieron. in iv. Evang. ad Damas. præfat.

tamen si Millio credamus, versus hic de
fuit Italicae versioni. Quod scribit au-
tem editor, *cum tanto studio monachi
suis Cassiodorius praeceperit, ut praestanti-
simis, & Graeci etiam textus collatione re-
purgatis codicibus, uterentur, utque in am-
biguis locis duorum vel trium priscorum
emendatorumque codicum auctoritas inqui-
reretur; quin ipse in primis idem praesti-
terit*, minime dubitandum esse: si quidem
codices auctoris ita fuissent collati; unde
tamen certo constabit, hunc versum in
Graecis exemplaribus eum invenisse, nihil
que in Latinis suis, quod in illis non com-
parebat, admisisse. In summa igitur, quod
solum hinc concludere licet, illud esse vi-
detur, quod versus, de quo agimus, in
codicibus Latinis, quos in Complexioni-
bus suis scribendis auctor prae manibus ha-
buit, extabat. Num ipsissima autem tex-
tus, quo usus est, verba an suam ipsius de
illis sententiam, hic expresserit, adhuc in-
certum reliquitur.

SED ut ut hoc sit, lectiones aliquot Cas-
siodorius nobis suppeditat, ex quibus loca
non-

onn
tene
odio
te v
am f
ocur
is. T
uroa
IT
laud
istor
pect
abab
ie d
omp
verb
nopi
nus
Ant
Pau
Atqu
ocus
mod
I. R
a. fine

nonnulla Novi Testamenti haud parum lucis
 tenerentur. Sic Act. xxvii. 14. plerique
 codices legunt *euroclydon*. At quinam esset
 iste ventus, aut unde spiraret, omnibus igno-
 rant fuit. Clariss. Bentleius vidit mendam, &
 locum emendavit, legens ¹ *εὐρακάλων* cum
 Alexadrino, sive cum vulgato Latino
euroaquilo, ut habet etiam auctor noster ².

ITEM Act. c. xiv. cum Paulus Lystra
 laudum verbo sanaverat, vulgus, ut sacer-
 dotalis historicus nos docet, rei tam mirandae con-
 spectu adeo percelleretur, ut eum & Bar-
 abam pro Deis haberet, qui humana spe-
 cie descendissent; &, ut v. 18. dicitur, *vix
 ompescuerunt turbam, ne ipsis sacrificaret.*
 Verbis autem proxime sequentibus quam
 inopinatam opinionis mutationem inveni-
 mus! Nam, *supervenerunt quidam Judaei
 Antiochia & Iconio, qui, persuasa turba,
 Paulum lapidatum traxerunt extra urbem.*
 Atque ita in omnibus fere exemplaribus
 locus hic legitur. Certe vulgi animos ad-
 modum mobiles esse & inconstantes satis
 notum

¹ Remarks on Free Thinking, Part I. c. 32. 2 p. 208.
 fine.

notum est; tanta autem & tam subita mentium conversio, ut quem, ob factum stupendum paulum ante visum, pro Deo habuerunt, & divino cultu prosequi pararent, eum statim lapidarent, omnino sane novum & inaudita videtur. Sed huic dubitationi optime subvenit, atque omnem difficultatem tollit Cassiodorius, membro interiecto, ita legens: *Cumque ibi commorarentur & docerent, supervenerunt &c.* Atque hanc lectionem ulterius confirmat vetustissimus ms. Actorum Apostolorum Graeco latinus, literis quadratis vel uncialibus, ut vocant, exaratus, qui in Bibliotheca Bodleiana adservatur, atque paucis abhinc annis eadem forma, qua scriptus est, typis edebatur. In hoc enim libro locus, de quo agimus, Graece ita legitur: Διαλεχόντων ὁμιλῶν καὶ διδασκόντων, ἐπὶ λαόν. Latine vero: *Demorantibus autem eis & docentibus supervenerunt.* Attamen si, ut obiter iuvare moneamus, versio haec sit vetus Italica, quod statuit Millius¹, Cassiodorum ea haud dubium fuisse, ut autumat Maffei², cum e-

oc loco, tum ex aliis etiam quampluri-
 is ejusdem codicis manifestum est.

ATQUE hæc de codicibus, quibus usus
 est auctor; de ipsis autem Complexionibus
 aliquid dicendum est. Et rêvera multa in
 his inveniuntur, nec vulgaria, nec, ut mi-
 hi videtur, a sacrorum scriptorum mente,
 etque evangelicæ doctrinæ veritate abhor-
 rentia. Sic Rom. viii. 19. *creaturam* in-
 terpretatur de *natura humana*; quum crea-
 turæ inanimæ, de quibus alii locum in-
 telligunt, nulla habent desideria, neque ul-
 lus de promissa felicitate cogitationes, ne-
 que unquam *congemiscunt*, nec quasi par-
 ticipariunt, ut gloria cœlesti potiantur; quæ ta-
 men omnia bene conveniunt christianis,
 perpetuis vexationibus fatigatis, qui mani-
 festationem filiorum Dei expectant, id est
 gloriosam illam resurrectionem, qua mani-
 festabimur filii esse Dei. Et eam profecto
 sacras scripturas explicandi rationem omnes
 boni interpretes sententiis suis comproba-
 runt, ut ad sensum figuratum nunquam
 confugiamus, ubi nulla necessitate cogi-
 mur.

NEC

NEC minus recte exposuisse videtur Rom. viii. 26. ubi *spiritus* dicitur *intercedere pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. h. e. inquit, quod gemere nos faciat, ut ad promissa præmia venire possimus.

IDEM existimare licet, quum *legem* in disputatione apostoli de justificatione, de *Mosaica lege* interpretatur. Verba illius sunt: *Non per legem circumcisionis, vel alia bujusmodi, justificatur homo; sed per legem fidei.* Quod iterum asserit in exemplo Abraham, quem dicit apostolum perhibere, *gratiam reperisse non ex operibus, sed fide: i. e. justificatum non in circumcisione, sed in præputio per fidem.*

SENTENTIA etiam fuit auctoris, quæ & omni vera antiquitate confirmata est, sanctos homines, qui ex hac vita decesserint perfectam beatitudinem in Dei visione non nisi post secundum Christi adventum & universale judicium recepturos. Sic docuisse videntur magister ipse & apostoli Luc. xiv. 14. Mat. xxv. ad fin. 2 Tim. iv. 8. 1 Johann. iii. 2. Sed quid ad hanc sententiam

iam Maffeijs? ¹ *Improbaret modo, si vi-*
am duceret, postquam a Johanne xxii. re-
jectam damnavit exinde concilium Floren-
tinum, atque in Unionis decreto proscrip-
sit. Hoccine a Christo ipso & apostolis
 approbatum improbasset vir sanctus, quia
 rejectum & damnatum a papa, & concilio
 papæ prorsus devincto? Quis sanus ita cre-
 dat? Putavit nimirum interpretes sacras scri-
 pturas solas esse divinitus inspiratas, totam-
 que fidem ex hoc purissimo fonte, non a
 decretis Romanorum pontificum, haurien-
 dam esse.

OPTIME etiam I Cor. iii. 13. explicare
 videtur, ubi ignem exponit *de tribulationi-*
bus, & necessitatibus hujus seculi, quibus
 verus Christi discipulus a larvato & simula-
 to; sicut lignum, stipulus, foenum ab au-
 ro, igne & flamma distinguitur.

ACUTA etiam est illa interpretatio A-
 grippæ ad Paulum responsi, Act. xxvi. 28.
 quæ ita se habet: *Cui Agrippa jucunda men-*
te respondit, quod eum sub celeritate vellet fa-
cere Christianum. Lucæ verba sunt: *Εὐχόμε-*

γὰρ μὴ πείθεις χριστιανὸν γινέσθαι, cito suade
 mihi esse christianum: ac si verba joco &
 illulorie dicta fuissent, ne apostolus appel
 lando regem pro veritate prophetarum, e
 quorum scriptis probaret Christum pati de
 bere, Festo forsan, & aliis qui adessent
 persuaderet eum parum tantum a fide
 christiana abesse. Nec aliter locum co
 plicuit Heinsius.

DENIQUE 2 Tim. c. 3. ubi apostolus de
 hominibus mente corruptis & rejectan
 circa fidem loquitur, interpretes ita expli
 cat, ac si dicat, eos veritatis ipsius inlumi
 natione depravandos. Maffeijs autem pro
 depravandos, legendum arbitratur de
 randos. Si revera menda esset, legen
 dum putarem, una tantum litera mutata
 deprivandos. Sed, ut mihi videtur, nulla
 emendatione opus est, cum apostolus ip
 se dicat, v. 13. *Malos homines & impos
 tores procedere in pejus*, h. e. eos, quos
 celestis veritatis lux a vitiorum impuritate
 non repurgat, ea abutendo magis magis
 que depravari.

MULTA alia his similia adjici possent, quæ, brevitati studentes, hic præterivimus.

SED paucis inquiramus, num in aliis locis Complexiones doctrinis ecclesiæ Romanæ, ut jactat editor, aliquid favent. Ego quidem Senatorem ipsum judicem hic non recusarem. Quæ igitur his rebus habet, in medium proferamus. Contendunt pontificii, Romanæ sedis, i. e. paparum decretis totum orbem christianum adquiescendum esse. Contra auctor noster admonet, ne nos ¹ prædicatoribus nullis subjectos esse putemus, sed uni Domino Christo; & cum esse perfectum fidem, qui se ² Christi famulum esse, non hominis confiteatur. Huc etiam referri potest, quod habet ad 2 Pet. i. l.

OPINIONEM etiam de necessitate perpetui clericorum coelibatus improbasse videtur. Paulum enim eorum fuisse ostendit, quibus potestas erat matrimonio copulari, sicut & aliis apostolis liberum fuit, qui uxoribus adhærebant. Sed si apostolorum quidam

a 3

re ipsa

1 P. 29. ad fin.

2 p. 31. § v.

3 p. 37. § xix.

re ipsa uxores duxerant, aliisque omnibus
 permillum fuit uxores ducere, quibus ta-
 men praeceptum erat per omnes gentes e-
 vangeliū prædicare; multo magis licebit
 ministris ecclesiae ordinariis, pacato orbe,
 & stabilita christiana religione, uxores du-
 cere. Quod monet autem hic editor, ab
antiquo christianam ecclesiam in coelibatum
ferri cepisse; hoc non ideo primis tem-
 poribus factum fuit, quod illicitum duce-
 batur matrimonii vinculis conjungi, sed
 propter urgentem temporis necessitatem,
 ecclesia persecutionibus perpetuo fere vex-
 ata; postea vero nihil mirum est, si id,
 æque ac alia quam plurima, abusuū pa-
 teretur.

NOBISCUM porro stat auctor noster in
 explicando Rev. xix. 10. ubi hæc habet:
Qui dum eum, h. e. angelum, vellet ado-
rare, prohibitus est; quoniam boni angeli
non se volunt adorari, sed Deum. Multo
 minus igitur adorandi sunt sancti, aut
 sanctorum imagines, lapides, lignum, su-
 daria, & alia multa, quæ in Romana ec-
 clesia cultu divino ornantur.

NOSTRÆ

NOSTRÆ denique doctrinæ de bonis o-
 peribus calculum suum adjicit. Afferit
 quidem, ¹ *non ex fide tantum salvari*
hominem, h. e. ex fide quæ bona opera
 non parit; nam fides sine operibus, h. e.
 sine Christi mandatis obedientia, mortua
 est. Et hæc omnium reformationum scrip-
 torum est sententia. Sed ne meritis bo-
 norum operum gratiam Dei debitam pu-
 temus, Omnia, inquit, ² *credentibus ad-*
ditam pietatemque donata sunt, non me-
ritis nostris. Similiter, ³ *Ne suis viribus*
honi aliquid imputaret humana fragilitas,
omne datum optimum, &c. a patre lumi-
nium perhibet posse descendere, a quo sa-
cro baptismo gratuite nos, non meritis,
dicunt esse progenitos. Simile quiddam e-
 tiam invenies, ad Ephes. ii. 8, 9.

Ex his, & aliis ejusmodi non paucis,
 quæ passim occurrunt, satis liquet doctri-
 nas, quas tenent ecclesiæ reformatæ, eas-
 dem prorsus esse, quæ a Cassiodorio, aliis-
 que suæ ætatis piis & doctis viris, receptæ
 fuerunt & approbatæ; quatenus contrari-

um.

um non semel inquit editor eruditus.

QUUM dixit auctor, ad I Cor. xi. 20. arguere illos apostolum, qui non sustinentes conventum, singillatim celebrationem cupiunt habere missarum: subnectit Maffei: Missas intra privatos lares celebratas videtur innuere, quas propterea ejus jam ævo in usu fuisse conjectare liceat. Sed conscius sibi vir doctus, nullum revera inesse his verbis pro privatis missis argumentum, ingenue fatetur, intelligi posse de iis, qui missas consueto quidem & publico loco celebrarent, sed antequam fideles convenirent. Nec addere dubitamus, non nisi de publicis intelligi posse, iisque sane longe diverso sensu accipiendis, quam vox hodie in Romana ecclesia usurpatur.

DEINDE quum verba apostoli Petri 2 Epist. iii. 2. hoc modo interpretatur auctor: *Ut traditiones patrum fideliter teneant*; subjicit editor: *Interpretationem animadvertite versiculi, Ut memores sitis documentumque de traditionibus fideliter tenendis.* Quid, quæso, animadvertendum est de traditionibus, nisi illas solas

tradi

traditiones fideliter tenendas esse, quæ
sunt sanctorum prophetarum et aposto-
lorum Jesu Christi? Propheta & apostoli
sunt *patres*, quorum dicta & mandata
fideliter tenenda esse ait Cassiodorus, ut
ex verbis sacri scriptoris manifestum est.
Neque aliquid de traditionibus habet auc-
tor, ut censet Maffei, ad Rom. 14. init.
Loqui tantum videtur de re a quibusdam
fidelibus tunc temporis usitata: de tradi-
tione ne γρὺ quidem invenies.

SED tempus est ut ea, quæ in hac e-
ditione præstita sint, breviter exponamus.
Primum igitur, quod in libri inscriptione
promittimus, ad Florentinam editionem,
quantum licuit, fideliter exprimere cura-
vimus. Interpunctiones autem haud raro
commutavimus: qua in re ut per omnia il-
lam sequeremur, cum ratio aliud suaderet,
idem nostram nequaquam obstringi censui-
mus. Codex enim ms. nullas distinctiones
habuit, & si quæ in apographo minus recte
proponerentur, nulla iusta nobis causa vi-
debatur, quo minus emendare possemus.
Notas etiam editoris, quas ipse ad calcem
rejecerat,

rejecerat, suis paginis singulas substituímus, quo commodius & minori negotio consulantur. In reliquis omnibus, etiam minutissimis, a priori editione decedere nobis religio fuit.

SED quod maximum est, Cassiodorium a servitute Romanæ ecclesiæ vindicavimus, & causæ nostræ suffragari ostendimus. Et certe hoc laudi est reformatis ecclesiis, nulla extare monumenta, quæ veræ antiquitatis indicia præ se ferunt, quin novum doctrinis earum testimonium præbeant. Videmus Cassiodorium, sæculi sexti scriptorem, ne verbum quidem habere de transubstantiatione, purgatorio, missarum celebratione, necessitate perpetui clericorum coelibatus, aut cultu angelorum; immo quasdam harum superstitionum disertis verbis improbare. Quapropter alia huiusmodi scripta proferat doctissimus Maffei: illi laudi erit typis primo mandasse nobis solatio, reformatam religionem novis calculis vidisse comprobata. *Vale*

Dabam Londini a., d. 5.

Kal. Sepr. 1722.

R E G I Æ
 C E L S I T U D I N I
 I O A N N I S
 G A S T O N I S,
 M A G N I E T R U R I Æ
 P R I N C I P I S,
 S C I P I O M A F F E I U S.

HÆSITANTI mihi,
 præstantissimum hoc tanti
 scriptoris monumentum e-
 mitteremne modo, ut a-
 criter poscebatur; an in
 aliud tempus, quemadmo-
 dum constitueram, differrem; ea cogitatio
 sollicitudinem, dubitationemque abstulit
 statim,

statim, ac rescidit omnem; cum succurrit,
 posse me ex maturata eius editione occa-
 sionem arripere, obsequentissimum & mul-
 tis nominibus, SERENISSIME PRINCEPS,
 tibi devinctum animum publice profitendi.
 Iis scilicet me, postquam in hac metro-
 poli feliciter commoror, humanitatis, &
 clementiæ. vinculis obstrinxisti; ut nihil
 impensius exquirerem, nihil exoptarem ve-
 hementius, quam officii mei testimonium
 quoddam, cultusque singularis non mini-
 mum argumentum quomodocumque exhi-
 bere. Illud ad hoc accedit, quod præmi-
 um maximum, decusque inusitatum ma-
 nere probe sciam, quas cumque sub faustissi-
 mis auspiciis tuis prodituras lucubratio-
 nes; nimirum procul dubio fore, ut a te
 legantur, intime intelligantur, & mira-
 qua polles, ingenii vi non minus acute
 quam vere, & apte dijudicentur. Idem
 obtingit libris fere singulis, qui in manus
 deveniant tuas; horas enim aliquot sæpi-
 sime legendo transigis, quod voluptatis &
 que oblectamenti genus quotusquisque
 hac ætate nostra inter private etiam su-

is procères, qui probet, qui intelligat, qui
 amplectatur? Nemo certe fuit inter om-
 nes celebratissima illa, ac prorsus singulari
 humanitate, quandocunque a te in collo-
 quium admissos, qui mentis acumen, in-
 geniique elegantiam non admiraretur sum-
 mopere, & summis laudibus non prosequeretur.
 Externi etiam homines, & e val-
 le dissitis a nobis regionibus huc profecti,
 variis eorum linguis ita passim a te inter-
 pellari solent, ut non verba tantum, pro-
 prietatemque dictionis, sed ipsam gentis
 suæ, patriarumque civitatum enuntiatio-
 nem, & nativum sonum audire sibi vi-
 deantur. Decent hæc quidem omnia, de-
 cent quam maxime Etruriæ imperaturum:
 omni ævo scilicet studiis, & artibus, non
 fortis tantum, ut olim ille, sed docta quo-
 que Etruria crevit¹. Cujus spectatissimæ
 provinciæ ex inclinata hac urbe rationem
 habere, & argumentum sumere liceat: nam
 vetera, & toties decantata sileantur,
 paucissimas profecto his ipsis temporibus
 civitates, seu præstantissimi in re litera-
 b
 ria

¹ Virg. Georg. lib. 2.

ria viri, seu scientiarum adjumenta, pris-
corumque monumentorum cura spectentur.
Florentiae comparandas deprehendere est
Plurimis ea quidem titulis felix; at nu-
lo magis, quam quod iis principibus reg-
tur, qui paterno potius imperio utentes,
quam regio, sic alunt, ac foveant, ut cum
perquam multae in hac iniquitate tempo-
rum Italiae civitates minuantur sensim
& populi frequentia decrescant, augeatur
ipsa in dies, & feliciter efflorescat. Ego
vero, PRINCEPS SERENISSIME, qui ab
liquot iam mensibus incredibili quada-
cum voluptate hac caelo fruor, huiusque
propterea publicae felicitatis sum particeps
etiāsi dum praeclarum hoc, & hacten-
frustra perquisitum opus tibi sisto, non ta-
munus exhibere, quam officio satisfacere
optime intelligam; spero tamen fore, ut
hilari, ac benigna fronte, quae tua leni-
tas est, & clementia, a te excipiar, &
que ut studiis meis factorem aliquando
adiutoremque te praestes.

A D D O C T U M

HUMANUMQUE

L E C T O R E M.

CUR præstantissimum hoc opus-
culum multo ante, & ubi pri-
mum in illud incidi, non edi-
derim; cur modo, postquam in
longe diffitis studiis versor, repente emi-
nam; unde habuerim; qua occasione tum
tum, tum alios plures maximi pretii co-
dices repererim, ac detexerim, monendum,
ocendumque es, amice lector. Otto forte
lapsi iam anni sunt ab ecclesiastica anti-
quitate thesauro, in ipsa patria mea per
me invento, atque effosso; quo sacras
literas, traditionemque universam, Dei
Optimi Maximi ope & auxilio, amplifica-
rum aliquando me, ac iuvaturum spero.

Investigandi, detegendique occasio fuit huiusmodi: Sermonem habueram cum amicis non semel de Itinerariis Italicis, sive de libellis iis, quæ in unaquaque civitate rariora, & observatione magis digna habeantur, recensentibus, quibus instrui, & summa fide adhibita uti solent, quicumque fere ab externis provinciis ad Italiam peragrandam se conferunt. Ostendebam, quantum in eo scriptionis genere non imi tantummodo subsellii homines, seque ut plurimum exscribentes invicem; sed ipsi quandoque peccassent summi, & literati viri; vel diversam admodum a vero rerum speciem exhibentes, vel putantes, posse quemquam diebus paucis in urbe aliqua subsistentem, quorumcumque, quæ notatione digna in ea sunt, notitiam assequi. De Verona præsertim nostra cum verba facerent, cum hallucinatos esse declarabam non uno loco; tum multa ab iis prætermissa memorabam, quæ in primis describenda erant & celebranda. Ut enim eorum quidpiam attingam, quæ maiori studio ab istis explorari solent, nemo unus Comitum Bivillæ

quarum

quarum cimelia, auro xvi seculo collec-
 ta, & praeclare collocata, ac disposita no-
 minavit umquam; etiam si inter illa, prae-
 ter eximias pictas tabulas, areas imagines,
 miss. codices, & excusos, quod in his re-
 bus primas tenet, L. circiter vetusta e mar-
 more simulacra numerentur, Augustorum-
 que tam certae ac praestantes protomae, ut
 Romae quoque, nedum Veronae, spectan-
 da, & magnificienda supellex haberi pos-
 sint. Addebam tamen, non tam in his
 omnibus viaticorum huiusmodi largitores,
 externos fere omnes, culpandos esse; quam
 incuriam nostram, desidiam, dicamne? in-
 citiam etiam quandoque nostrorum ho-
 minum, ac stuporem; quorum plurimi,
 cum praeclariora quaeque, ad rerum pra-
 eertim, ac temporum notitiam spectan-
 da, aut ignorent, aut rideant; ut quae pra-
 e manibus habemus innotescant, ab extre-
 mis finibus veniant necesse est, qui per-
 mirant, qui illustrent. Arrepta hinc oc-
 casione, iuvenes aliqui summo ingenio, qui
 multa mecum erant familiaritate con-
 tacti, instare acrius ceperunt, ut quod

Veronam spectaret, libellum adornare ne-
 pigeret, quo singula memoratu digna cum
 in hospitum, tum etiam in civium com-
 modum recensere niterer, atque explicare.
 lis obsequi cupiens, opusculum aggredi
 minime distuli. Dum id molior, cum
 quidquid etiam manuscriptorum codicum,
 veterumque documentorum præstantius
 ac rarius apud nos servaretur, indicare
 mihi constitutum esset; Capitularium li-
 brorum mentio subiit, quæ apud plures
 scriptores mihi aliquando occurrerat: &
 quamvis una in civitate vox omnium es-
 set, a maioribus etiam tradita, nihil omni-
 no ex antiquissima ea bibliotheca reliquum
 esse, accessi tamen ad canonica ecclesiæ
 primariæ claustra, ut locum, quo olim fu-
 erat, lustrarem, & an veteres saltem plu-
 rei superessent, inspicerem. Frustra per-
 quirens, accepi a prudentibus viris pluri-
 bus, de loco nihil constare, pluteorum
 neque hac ætate, neque patrum memori-
 visum quicquam, vel auditum esse. Nec
 dum tamen a proposito destiti; cum enim
 cogitarem, non Guarini ævo tantum, quod

ex ea S. Zenonis sermones eruerat; & Ambrosii Camaldulensis, qui *celeberrimam* vocat in Hodoëporico, *miræque vetustatis volumina* in ea spectavit, bibliothecam stetisse: sed & Panvinii ætate magna eius *extasse vestigia*; & S. Caroli quoque, quem celebrat Paulus Manutius in nuncupatoria epistola, quod S. Cyprianum restitui curasset, *accescito Verona miræ vetustatis exemplari*: incredibile mihi videbatur, nullas ab eo tempore exuvias nobis superesse. Quamobrem cum inter præstantiores ipsos canonicos patriæ historiæ notitia, & antiquitatis amore Carolus Carinellius excelleret, illum adiens, in quem etiam tabularii cura tunc ex officio incumberebat, enixe obtestatus sum, ut arcas, scrinia, forulos scrutaretur omnes, exploraretque, an eorum codicum reliquiæ haberentur ullæ, quorum vel pulvis ipse mihi in pretio esset. Apprime is tum erudito sui ipsius genio impulsus, tum amore singulari, quo me pro humanitate, qua præstat, perpetuo prosequutus est, hanc indaginem instituit; postque

postque paucos dies advenit hilari vultu,
quiddam repertum iri asserens sperare se
in latibulo, quod excuti ab ambobus si-
mul cupiebat. Properavi confestim ad
Capitulares ades, ipsumque in subobsco-
rum cubiculum sequutus sum, in quo pra-
ealtum mihi armarium ostendit, cancella-
rii scriptis refertum; supra cujus fastigium
nescio quid veterum chartarum, & lignea
quaedam librorum integumenta, in *ἑρμῆος*
speciem illuc olim coniecta, appare-
re videbantur. Scala statim arcessita, &
applicata, morae impatiens ascendo; ejus-
que repositorii summitatem nulla tabula
terminatam deprehendo, sed detectam, &
cavam, ita ut velut ampla ibi capsa effi-
ceretur. Acervo quisquiliarum, & frag-
minum, qui superstabat, rejecto, cavum
omne codicibus plenum video, miranti-
bus, puto, infuetam, & quam ab imme-
morabili temporis spatio non aspexerant,
diurnam lucem. Quosnam vero codices,
Deus immortalis! primus quem arripui,
nigrumque, & secularem, quo obruebatur,
pulverem nihil morans, extraxi, majorem

Romana

Romana litera, & quidem magnifice, atque adamussim effigiata fulgebat: secundus celeri ea scriptura constabat, quam literaria omnis respublica modo Gothicam, modo Saxoniam, modo Longobardicam appellat, & putat usque in hanc diem, Francogallicam item quandoque, viro maximo P. Mabillonio novitatem nominis concipiente; ego vero mere Romanam invictis, ni fallor, & ineluctabilibus argumentis ostendam aliquando, atque evincam. Rursus pergo; & non nisi majusculis notis, aut millenaria quæ videretur, etiamsi alterius formæ, scriptione exarati libri prodibant. Unus in mentem venit, quem ad sequiorem ætatem statim rejicerent, quicumque a scriptura ipsummet colicis seculum designari putant: illum tamen Thodorus ecclesiæ Veronensis lector *Agapeto v. c. consule*, hoc est anno Christi *DXVII*, exaravit. Alienabar pæne mente, ac sensibus præ admiratione, & vigilans somniare videbar mihi, cum scirem uno vel altero ejus vetustatis codice regias quandoque commendari bibliothecas, atque

que illustrari. Extractos demum omnes ab illo tumultu ita collocari, ac disponi canonicus Carinellius iussit, ut evolvendi mihi facultas esset: quin post tempus aliquod, cum quid circa eos codices meditarer aperuissim, Capituliue res agi ipsi videretur, & Veronensis ecclesie dignitati maxime consuli, admonitis ad quos tunc temporis spectare poterat, quosdam ex rediitis hisce mss. pro arbitrio utendos tradidit, & domum meam comportari indulxit. Tum vero lucubrationibus variis sive inceptis, sive meditatis valedicens; poeticis precipue, cuius facultatis illecebra, quicquid florentis ætatis oblectamentorum atque ineptiarum cura mihi non eripuit, absumpsit; studia mea ad hos potissimum codices contuli: quorum plurimos (nos tamen omnes) mutilos deprehendi, acephalos, semefos, laceros, & reliquias potius librorum quam fibros. Nec alio fere aspectu par erat monumenta emergere, quæ decem, aut duo decim, ad minimum autem novem seculorum ætatem tulerint: cum enim duæ veluti classes horum codicum sint, quarum

una rubro numero signata vifitur, nigro altera; prioris classis membranas a Pacifico Veronenfis ecclefie nono feculo archidiacono defluxiffe, plura funt quæ ferme evincant. Bibliothecam ab eo conditam retulit Panvinius, five ex epitaphii verfu conjectans; *Bis centenos terque fenos codicesque fecerat*; five ex traditione quadam, eo tempore adhuc fupervivente. Eam bibliothecam totius orbis terrarum celeberrimam fuiffe, arguebat idem Panvinius ex his ipsis, ut opinor, ejufdem in *Canoniorum monafterio* *veftigiis*, de quibus in præfens fermo eft. Has vero librorum, quos Pacificus qua collegit, qua exarari iuffit, reliquias effe, id etiam confirmat, quod unus & alter fcripti dicantur, *Regnante Damino Nafro Hilario Imperatore*. Ut autem conflet, quo is anno decefferit, quam admirando ingenio gloruerit, quantumque ecclefiam Veronensem, Capitulumque noftrum, multis ac præclaris titulis, ut alibi persequar, illiufrem decoraverit, infcriptionem afferam,

ram, candido marmori incisam, & in cathedrali templo pulchre collocatam, cuius priorem tantum partem vulgarunt Panvinius, Ughellius, alii; xi disticha præmittentes, quæ ab ipso eximio viro, ut sepulcro suo aliquando inscriberentur, concinnata nullus dubito; cum e sensu quinti præsertim versus, & decimitertii, tum quia stilum præ se ferunt, a rhythmico præcedente elogio longe diversum, quibusdam enim interlucent tum Latine loquutionis, tum poeticæ venustatis luminibus, quæ in eius ætatis monumento alio nullo reperire est: nonum distichum exempli gratia cum quibusvis mediis lucubrationibus compara. Qui celebrandi huius ingenii foetum aliquem nancisci summo opere cupiebant, elegans pro temporis epigramma, quod præ oculis quotidie habentes non agnoscebant, plaudentes exappiant. Hoc ipso epigrammate lingua Hebraicam & Græcam calluisse se, archidiaconus noster nobis indicat: nomen enim suum Hebraice, & Græce reddit, cum se *Pacificum* vocat, & *Salomonem*, &

enaeum. Lapidis scripturam, sive ortho-
graphiam servo, meliori tantum, & mul-
tiplicata interpunctione lectorem iuvans.

*Archidiaconus quiescit hic vero Paci-
ficus,*

*Sapientia preclarus, et forma presulgida.
Nullus talis est inventus nostris in tem-
poribus:*

*Quod nec ullum advenire unquam talem
credimus.*

*Ecclesiarum fundator, renovator optimus
Zenonis, Proculi, Viti, Petri, et Lau-
rentii,*

*Dei quoque Genitricis, necnon et Georgii.
Quicquid auro, vel argento, et metallis
ceteris,*

*Quicquid lignis ex diversis, et marmore
candido,*

*Nullus umquam sic peritus in tantis ope-
ribus.*

*Bis centenos, terque senos codicesque fe-
cerat:*

*Horologium nocturnum nullus ante viderat:
En invenit argumentum; et primum fun-
daverat*

Glosam veteris, et novi Testamenti: p
fuit

Horologioque carmen sperae cæli optimum.

Plura alia græsiæque prudens inveniet.

Tres & decim vixit lustra, trinos annos
amplius:

Quadraginta et tres annos fuit archidia
conus:

Septimo vicesimo ætatis anno Caesaris La
tharii

Mole carnis est solutus, perrexit ad De
minum.

Nono sane calendarum obiit decembris

Nocte sancta, que vocatur a nobis De
minica.

Lugent quoque sacerdotes, et ministri optima

Ejus morte nempe dolet infinitus populus

Vestros pedes quasi tenens, vosque precor
cernuus,

O lectores, exorare queso pro Pacifico.

Hic rogo pauxillum veniens subsiste viator

Et mea scrutare pectore dicta tuo.

Quod nunc es, fueram, famosus in or
viator,

Et quod nunc ego sum, tuque futuris eris.
 Dilicias mundi pravo sectabar amore;
 Nunc cinis, et pulvis, vermibus at-
 que ¹ cibus.

Quapropter potius animam curare memento,
 Quam ² carne; quoniam hæc manet, il-
 la perit.

Eur tibi plura paras? quam parvo cernis
 in antro

Me tenet hic requies, sic tua parva ³ fiet.
 Ut flores pereunt vento veniente minaci,
 Sic tua namque caro, gloria tota, perit.
 Tu mihi redde vicem, lector, rogo carmi-
 nis huius,

Et dic, da veniam, Christe, tuo famulo.
 Pacificus, Salomon mihi nomen, atque
 Ireneus,

Pro quo funde preces mente legens titulum.
 Obsecro, nulla manus violet pia jura se-
 pulcri,

Personet angelica donec ab arce tuba,
 Qui iaces in tumultu terrae, de pulvere surge,
 Magnus adest iudex milibus innumeris.
 Tolle hinc segnitiei, pone fastidia mentis,

C 2

Crede

1. cibus.

2 l. carnem.

3 l. fiet.

Crede mihi, frater, doctior hinc redies.

*Anno Dominice Incarnationis DCCCXLVI.
Indictione x.*

Perscrutari ingressus, quidnam veterum scriptorum hi codices nobis servassent, christiana tantum monumenta, librosque ecclesiasticos reperi; in eo maximæ, quam mente conceperam, spei parum, ut fatear, respondentes, quod anecdota in tanto librorum numero perpauca occurrerent. Plura tamen erui luce dignissima; & ex vulgatorum collatione multa didici, quæ novisse christianæ, ac literariæ reipublice magnopere intersit. Cur ergo premisi interpellabit quispiam; cur tot annos differ? cur adhuc occultas? Hoc volebam nescius ne esses, erudite lector, & hoc ipsum est, de quo teneri quodammodo videor rationem reddere. Prima equidem protrahendi causa ex ipsa rei mole, ac difficultate oritur; neque enim in his rebus aut properare deberet qui posset, aut posset qui vellet. Multa sæpe volumina,

multa

multæ voluminum congeries percurrenda,
 atque excutienda sunt, ut decem versus
 satis caute scribantur. Immane quantum
 temporis collationes absorbent! quot edi-
 tiones, quot ab Henrico Canisio usque in
 hanc diem collectiones pervolutanda, ut
~~unius~~ tantum monumentorum satis con-
 stet? devorandus sane alacriter labor, ubi
 rariorum ut plurimum librorum ea supel-
 lex omnis in promptu esset: at quam in-
 credibili corporis, animi, marsupii defati-
 gatione perquirenda mihi fuerant plurima
 variis in civitatibus, & ab remotissimis re-
 gionibus arcessenda? Nec parum obstitit,
 quod incisor numquam fuerit ad manus:
 quamvis enim duo ex celeberrimis no-
 stræ ætatis Veronæ pedem fixerint, altero,
 quod literis sculpendis operam non det,
 altero, quod chiragra impediri soleat, uti
 non licuit. Addas velim, non Capitula-
 ribus tantum codicibus, sed præstantiori-
 bus omnibus, qui Veronæ servantur, con-
 stitutum mihi esse *Bibliothecam Veronen-
 sem Manuscriptam* instruere: adesse qui-
 dem apud nos putantur nulli; at mille &

ducenti numerantur in una Saibantiana
 bibliotheca: paucissimi sane habebantur
 Græce loquentes; iam vero horum quo-
 que, me adnitente, non vulgaris copia est
 advecta. Insidet animo, quod maxime ex-
 pediat, undecumque decerpere; de anti-
 qua Latinorum scriptura disceptationem
 præmittere; ac postremam operis partem
 ex documentis selectis (Veronensibus ut
 plurimum) instituire, quorum classis pri-
 or Ægyptiacis papyris exarata, & a me
 præsertim conquistata, & possessa contineat
 ea occasione nova quædam ad artem cri-
 ticam diplomaticam pertinentia proferro
 vellem, quæ raptim tradere nemini certe
 liceat. Has moras ab ipsa re: maiores au-
 tem a me ipso contraxi, & ab anteriori-
 bus institutis, & a supellestilis meæ tenui-
 tate, quam fateri, imò profiteri minime
 vereor: cum enim in Capitulares codices
 incidi, præclariore, interioresque ecclesi-
 asticas literas ne primoribus quidem labris
 attigeram; Græcas tantum delibaveram;
 Hebraica elementa vix videram; Latine
 differendi ante aliquot tantum menses pri-
 mo

mo periculum feceram; critica nec ipsum nomen, ut hodie vulgariter accidit, satis assequebar. Incipiendum mihi ergo fuit eo ipso ætatis anno, quo popularis meus Panvinius desit; hoc est post prælongam immortalium voluminum adornatam seriem decessit. Verum quidem est, P. Abbatem Bacchinium, ad quem confugi, cuique par referendi nulla umquam facultas suppetet; mira mihi tam longæ viæ compendia monstrasse: sacra tamen Biblia, concilia, patrum non exiguam partem perlegere oportuit; a quibus quantum studia mea abfuissent; carmina Italica varii generis, tragoedia, erotica theses, de re poetica disceptationes satis testantur: nec non Italica scriptio de scientia, quam *equestrem* vocant; cui tamen id acceptum rofero, quod ad profanæ saltem eruditionis limina mihi iter straverit, ut quibus moribus, quibusve opinionibus in iis quæ, ut hodie loquimur, ad honorem spectant, Romani, Græciqve vixerint, erucrem, ac patefacerem. Disquisitionis illius nullam audio rationem hucusque habitam esse ab

an.

antiquariorum lucubrationum indagatoribus, qui de Diis umbratilibus, de fibulis, de caligis disceptationes magno ceteroquin studio conquirunt, & Latine etiam transferunt: videtur tamen ea pervestigatio, quæ ad vitam pertinet, & ad mores repurgandos valde conducit, ut magis ardua, & minus trita, ita multo utilior existimanda. Ad rem ut redeam, quæ præterea me ab his codicibus sæpe distraherent, acciderunt multa. Cum Christophoro Pfaffio v. cl. de rebus gravissimis decertandum mihi fuit: de studiorum methodo, & universali gymnasio recte instituendo sententia mea, qualiscunque esse potuerit, fuscè proponenda: patria priscorum temporum historia pertexenda, & Italicarum regionum sub Romanis metropoles ablegandæ: vernacularum e Latinis, Græcisque Scriptoribus versionum catalogo, quem antea descripseram, cum translatio agglutinanda quædam, tum de numismatum, ac lapidum primatu disceptatio: nova, quam protuli, de fulminum generatione sententia iteratis argumentis vindic-

vindicanda. Sed & plura evenerunt, quæ
 me non a manuscriptorum tantum, sed a
 quibuscumque omnino studiis divellerent:
 sex mihi publico officio absumptos men-
 ses; complures rursus Serenissimo Bavariæ
 Electorali Principi feliciter dicatos con-
 ranei mei probe norunt. Satis multa at-
 tulisse, quibus procrastinanti mihi ultro ig-
 nosci debeat, opinor; cum in iis omni-
 bus nulla mihi culpa imputari possit. Ve-
 rumtamen cum annos rursus aliquot cun-
 ctaturus sim, in eo me extra culpam non
 esse, sponte, & ingenue fateor: deflexi sci-
 licet, tantamque provinciam intermittens,
 in alias sensim delapsus sum nec minus
 amplas, nec minus arduas; quibus demum
 non nisi ornatis & peractis ad pristinam
 revertar. Id qui contigerit, expono. Con-
 stitueram *Bibliothecæ Veronensi Ms* inedi-
 tarum inscriptionum parergon adungere,
 quæ vel in urbe nostra, vel in agro repe-
 rirentur. Dum vetustos lapides exploro
 in hunc finem, & exscribo, monumento-
 rum ejusmodi is me amor incendit, ea
 cepit admiratio, ut dispersa, occultata,
 neglecta,

neglecta, coeli inclementia intereuntia colligendi in unum, publico, tutoque loco exponendi, contegendi quoque, & integra, atque incorrupta in futurum ævum præstandi, cupiditas me invaserit maxima. Re felicius cedente, virisque præstantioribus symbolam conferentibus, aviditas incessit Græca quoque & externa, quotquot maxime possem, undique conquirendi. Satis prospera & in hoc fortuna usus, cum nec labori parcerem, nec pecuniæ, *Museum Veronense*, sive peculiarem collectionum marmorum editionem jure quodam a me flagitare cum res ipsa, tum doctiores ceperunt cives. Manum admovens, cum præclarissima occurrerent, incogitatam de usu ac præstantia inscriptionum disputationem ingressus sum: verumtamen Gruterianam collectionem, lapidarios scriptores, summosque rei literariæ procures marmoribus passim utentes percurrrens (bona venia dixerim) tot fallaciis obrutum, tot hallucinationibus demersum, tot adhuc tenebris circumfusum studium hocce mihi visum est, ut nihil satis tuto in hac materia præstari

fieri posse arbitratus sum, nisi nova quadam
Arte Critica Lapidaria adornata, ac præ-
 missa. Vix mentem cogitatio ista subiecit,
 mei compos, & rationis studiorum meo-
 rum non amplius fui; tanta enim vi ope-
 ris hujus, & instituti imaginem, confor-
 mationemque in cerebri fibras adaptam
 sensi, ut alia quæcumque abicere, sive
 in aliud tempus reiicere, coactus omnino
 fuerim. Cum quicquid hoc libelli futu-
 rum sit, quam primum exigere averem,
 patriam mihi relinquendam novi, in qua
 diverticula parata perpetuo essent: idcirco
 statim ac per domesticas tricas licuit, Flo-
 rentiam me contuli, ut in hoc Musarum
 domicilio, & quo mihi ab omni parte ju-
 cundius nullum, in eam opellam incumbe-
 rem. Ultro fateor, inconstantiam hanc,
 & ab uno ad aliud lucubrationis genus de-
 fectionem, minime laudandam esse, sed
 improbandam, defugiendam, vituperan-
 dam: quo me satis tunc, non habeo: at
 non in studiorum tantum, sed & in rati-
 one vitæ inobservata quadam, & occulta
 rerum connexionem ita ducitur, ut saepe
 aberra-

aberrationes nostras ne quidem percipiamus, atque illuc sensim iam pervenisse nos, quo tendere constitutum nobis minime fuerat, quandoque admiremur. Id quoque afferre pro me possim: nempe cum inter adversa multa, molestiasque, quibuscum non infrequenter conflictavi, libertatis bonum mihi omnino intactum servarim, ita ut otii mei nemini prorsus rationem reddere obstringar, siue ad hanc me conferam, siue ad illam, perinde esse quin, ut etiam nullum ex inceptis commentariis, vires meas, quod optime intelligo, multum excedentibus, ad exitum perferam, quæ duo bona unice mihi studiis peto, nihilominus consequar: vitam non sine delectatione ducam, & quid interea deterius agam.

Verum enimvero cur in presens contraham ac decreveram, dies aliquot manum de tabula tollam, atque ad intermissos codices redeam, *Cassiodorii Complexiones* emittens, curque hoc membrum a *Bibliotheca Veronensis* corpore avellam, paucis persiquar. Morem in hoc gero amicis, & fami iam

bus, quorum voluntati ac consilio, cum i-
 terum atque iterum efflagitant, obsistere
 minime valeo. Admonuerunt ii per re-
 petitas literas, viros quosdam in civitate
 nostra præstantes repentino, & laudabili
 desiderio correptos, quicquid anecdoti in
 MSS. Capitularibus continetur, in publi-
 cam lucem prolatum intuendi: quapropter
 cum vir eximius, undequaque doctis-
 simus, & tum a dignitate, tum ab inge-
 nuis moribus suspiciendus, Veronam, quæ
 ipsi patria est, advenisset; illum obse-
 crasse, ut negotium hocce in se recipe-
 ret, & quam primum fieri posset, quam
 plura posset ex his membranis educeret:
 vel ignorabant ii scilicet, quam longam
 ego in istis codicibus singulis operam po-
 quisssem, vel procrastinantem me diutius,
 ac labores meos supprimentem, eam cu-
 ram abiecissem, opinati sunt. Rogabant er-
 go viri amicissimi impense, atque enixe,
 ut, vel ceteris omnibus posthabitis, *Bibli-*
othecam meam perficere properarem, vel
 saltem specimen aliquod communica-
 rem, quo de consilio meo atque instituto
 d quic-

quicquam tandem constaret. Parui, qua
 licebat: nempe ut de specimine edendo
 statim cogitarem. Inter illa, quæ manu
 mea transcripta, & quomodocumque illu-
 strata mihi seposueram, hoc maxime o-
 pusculum pluribus de causis selegi; sed
 præcipue quod seiunctim prodire, & li-
 bellum ex se constituere minus improprie
 posset. Adnotationes relegens, tribus,
 aut quatuor locis versus quosdam adieci;
 ceterum quod antea scripseram, non at-
 tigi. De versione scripturæ sacræ, qua
 Cassiodorius utitur, multa commentari in-
 ceperam, quæ reiicere in aliud tempus co-
 gor. Iam vero ad aras confugio, hoc est
 ad lapides meos iterum me recipio, Ve-
 ronenses codices non nisi post annos ali-
 quot, vitam, & valetudinem Deo Optimo
 Maximo suppeditante, resumpturus. Quic-
 quid interea eruere ab his, atque illustrare
 alii forte pergant, expectabo libens, & la-
 tus excipiam, cum probe norim, multo
 utilius in tam laborioso, tantique momen-
 ti officio prospectum, ac longe præstantius
 per quoslibet alios christianæ, ac literariæ
 reipublicæ consultam iri. DE

DE COMPLEXIONUM

O P E R E

E T C O D I C E

CUI DEBENTUR.

M• Aurelii Cassiodorii Senatoris cum ingenium singulare, & multiplici studiorum genere exercitum ac comprobatum, tum sacra præcipue, & digna christiano homine ab eo percepta doctrina, summo eruditorum consensu ita celebrantur, ut quæcumque ab eo literis consignata sunt, nulla profecto laude, nulla, ut avide arripiantur, indigeant commendatione. Inter lucubrationes, quas posteaquam militiæ monasticæ nomen dederat, exaravit, memorat ipse in præfatione ad Orthographiam, *Complexiones in Epistolis*.

stolis Apostolorum, & Actibus eorum, & Apocalypsi, quasi brevissimas explanationes decursas. Memoria lapsus est vir eruditissimus, Io: Alb. Fabricius, Bibl. Lat. lib. 3. c. 16. cum harum mentionem fieri tradidit in præfatione Variarum, quam multo ante conscripserat. Complexiones siquidem extremo senio confecit, cum post illas ad *amantissimos orthographos discutiendos anno ætatis xciij, Domino adjuvante, pervenerit*: quin ad differendum de Orthographia, ex nonnulla de *Complexionibus Apostolorum* orta disputatione impulsus fuisse, ejusdem ad Orthographiam præfationis initio discimus. Illæ vero nequicquam hætenus perquisitæ exoptatæque, atque inter deperdita communiter recensitæ, ipse omni prorsus abjecta deplorabantur. Exiguam quidem ac postremam partem, quæ in apocalypsin est, Daniel Mollerus editam docet, ut videre est apud Fabricium in Supplemento Bibliothecæ Latinæ: at quamvis editionem ipsam designaverit, Mollerum deceptum suspicor: sane inter eos quos consului (con-

sului

fului autem per literas plurimos), qui illam noverit, inveni neminem. De Guilielmi Crovæi (apud Boernerum in præf. Bibliothecæ Sacræ Ioannis) hallucinatione certe constat, qui in Elencho Scriptorum Biblic. Complexiones in acta apostolorum vulgatas credidit. At prodit nunc tandem, & sacrarum literarum bono ex insperato scriptum hoc emergit. In duos libros dividitur; legitur enim in Actorum fronte: *Incipit Liber II.* Trithemius olim de Viris Illustribus Benedictinis agens, libris xvi distinctum censuit. Stylus ipsissimus est, ac ceterorum Senatoris scriptorum: de quo sane cum iis sentire nequeo, quibus valde arridet, cum præruptum, ac confragosum dicendi genus amare nesciam: at seculi ea dictio, & oratio est, quam propterea injuria quis Cassiodorio imputaverit: neque hujusmodi librorum a rhetorica elegantia pretium ducitur. Nonnullis forte exanguis, ac iciuna, fere etiam quandoque mutila expositio hæc videri poterit, magisque in ea pietas spectanda, quam ingenii acumen, aut præ-

stantia doctrinæ: nemo tamen inficias ibit, præclara etiam non pauca, variisque de causis plurimi facienda in ea contineri. Nec valde mihi laborandum autumo, ut ostendam, quo loco ecclesiasticum habendum sit vi seculo exaratum opus; & a percelebri id quidem, eruditoque scriptore, quem inter sanctitate claros ¹ Alcuinus, aliive, atque inter sacros ecclesiæ doctores recenset ² Beda. Mirum in primis profecto est, quantum afficiamur, & novo ædificationis spiritu catholici excitemur, cum antiqui nec antea cogniti monumenti quicquam deprehendentes, eadem dogmata inspicimus; cumque eandem a prioribus usque seculis perpetua serie deductam doctrinam vetustissima scriptura, velut novo, & irrefragabili teste traditam, comprobantque intuemur. Quod etiam mores ac pietatem spectat, præclara multa in his Complexionibus reperias: verum ut a doctis cupide excipiantur, id satis superque sit, in sacris scilicet Novi Testamenti libris interpretandis versari.

Cano-

¹ In Fel. Urgel. l. 5.² Bed. Comm. in Ozam.

Canonicasque etiam Epistolas exponere, in quas veterum commentarii vix unus, aut alter extant. Quod si cetera abessent, quibus ecclesiastici libri commendari solent, ad huius pretium mirum in modum augendum diversæ illæ sacri textus lectiones, & antiquæ versionis frustra, quæ nobis exhibet, abunde sufficerent. Constat siquidem cum ex canone, tum ex hemistichiiis, quæ capitulis explanator præfixit, Vulgata eum, sive Hieronymiana versione usum non esse, sed veteri. Proinde discrepantias vel minimas, Vulgata lectione margini adjecta, indicavi: illæ quidem studium atque operam in sacrum textum, inque ejus interpretationem conferentes, juvabunt summopere, multisque, ac perutilibus animadversionibus ansam præbebunt. Antiquæ autem versionis ab his Complexionibus excerpta fragmenta eo pluris facienda sunt, quo nobis a Cassiodorio traduntur, viro scilicet in optimis sacrorum librorum exemplaribus deligendis, ut ex Divinis Lectionibus intelligimus, accuratissimo, eorumque emendationem ex fon-

tium etiam inspectione acriter suadente. Discrepantias illorum etiam locorum subinde adnotavi, quæ in explanationis contextu non semel occurrunt: quamvis de iis ambigi possit, ipsisne exemplaris verbis, an paraphrastice, aut memoriter ab expositore adducantur: quæ suspicio orta mihi est aliquando in Actorum Complexionibus, cum a communi textu versus quidam nimis recedere viderentur. Infirmitur tamen suspicio hæc, quod in verbis ipsis præpositi textus hemistichia quandoque legantur, quæ addita explanationis, seu connexionis gratia videri possint; ut illud Act. xiv. 18. *Cumque ibi commorarentur, & docerent*: itidem xvi. 1. *cumq. circuissent has nationes*: quæ tamen in exemplari suo interpretem legisse, nullus dubito: quin aut eadem, aut similia Græcus aliquis codex prætulit, ut Waltonii præcipue Variantes Lectiones testantur. At de his penes eruditos iudicium esto: quibus in his Complexionibus nova quoque & peculiaris in capita sectio animadvertenda erit: id temporis scilicet

licet sacrorum librorum ut emendationem,
ita pro arbitrio quisque sibi partitionem
concinnabat. De veteri capitum distinc-
tione, Scripturaeque Sanctae stichometria
notum est, quam multa disputaverint viri
docti. Numquam vero *frustra laborare*,
qui sacris veterum lucubrationibus cruen-
dis operam navat, vel unus harum Com-
plexionum de Trinitate locus satis testa-
tur: nondum enim ad hodiernos expug-
nandos Unitarios, vel profligandos tam
inviectum, tamque ineluctabile testimoni-
um emerferat. Clamant isti, Scripturae
versiculum, quo Sanctissima Trias perspi-
cuae docetur, S. Ioannis Epist. I. c. 5. in
priscais codicibus ut plurimum non reperi-
ri, & ab antiquis patribus lectum non
esse, Africanis quibusdam exceptis. At
docet nos Cassiodori interpretatio lectum
ab ipso fuisse; quo constat & in Roma-
nis exemplaribus extitisse: quibusnam au-
tem? nimirum selectissimis, & qui iam
tum haberentur antiqui: is enim PRIS-
cos, & emendatos codices ad sacrae scrip-
turae lectionem maxima cura deligendos.

in

in Divinis Lectionibus admonebat : quid putabimus ab ipso præstitum, quum non legendos tantum, sed & interpretandos susciperet? vix autem puto, Cassiodorii ætate vetustatis laude celebrari codicem potuisse, qui ad apostolica fere tempora, si-ve ab iis haud ita longo intervallo distita non pertingeret. Quam emendatis etiam exemplaribus uteretur, intelligi potest ex præfatione Divinarum Institutionum; qua libros ceteros notariis emendandos tradidisse discimus, sacros vero manu ipsum sua emendasse. Quin de Orthographia fuscè differere, non alia de causa profitetur aggressum esse se, quam ut Sacra Biblia inculpatim exscriberentur.

MEMBRANEUS liber, in quo insigni hoc ecclesiasticæ antiquitatis monumentum unice perennavit, eximia, ac venerandæ vetustatis notas præ se fert omnes; adeo ut videri possit ab ipsius Cassiodorii ætate non ita multum abesse. Integer atque incorruptus, modo paginas quasdam excipias, quibus membrana vel perforata, & ab atramento exesa interlu-

cet,

et, vel fugientium literarum tenuissima
 vestigia vix retinet: universum bonæ et-
 iam notæ, & multis aliis comparatus cor-
 rectionis laude non carens; plures enim
 interdum paginas oculo inoffenso percur-
 ras, quamvis deinde menda turmatim a-
 licubi occurrant: sive diversitas hæc, at-
 que inconstantia mutato librario, sive re-
 misso aliquando, & defatigato imputanda
 sit. Ut erudito seculi genio morem ge-
 ram, formam literarum, scripturæque spe-
 cimen propono: nec librarii nec tempo-
 ris nota ulla visitur.

HABES in primo specimine cur Auctoris
 nomen nove scripserim, & fecus ac soleat:
 cum enim post artem typographicam in-
 ventam nunquam, quod sciamus, tanta
 vetustatis Cassiodorianus codex emerferit,
 atque in editorum manus devenierit; id in
 primis nostro debebimus, ut vera tan-
 dem hujus nominis inflexio innotescat:
Cassiodorius siquidem rectius est dicere,
 quod triplici hujus Manuscripti testimonio
 liquet. His certe in rebus Tertulliani

canon

Ix

canon obtinet: *id verius, quod prius.*
Quin gentilitia nomina apud Romanos in
plurimum in *ius* desinere pervulgatum est.
Ex Aurelia gente *Cassiodororum* familia pri-
mo fluxit: qua deinde in varias stirpes ite-
rum distracta, *Cassidorius* gentilitii nominis
rationem obtinuit, in plures familias diffu-
si, etiamsi *κατ' ἑξοχὴν* ab illa præferretur,
quæ auctorem nostrum ediderat, Var. lib. 1.
ep. 4. *Cassiodoros* [ut hæcenus perperam
scripsimus] *præcedentes fama concelebrat,*
quod vocabulum etsi per alias videatur
currere, proprium tamen ejus constat esse
familie.

SUMMAM fidem in hac editione in-
struenda adhibui, & ms. etiam in minu-
tioribus, quantum fieri potuit, inhæsi.
Qui antiquum monumentum ab exem-
plari unico primus eruit, ac profert, satis
cautum, & circumspectum se præstare vi-
possit; is enim quid posteritati omni le-
gendum sit imperat, ac jubet. Ad con-
stitutam mihi fidem pertinere credidi, ni-
hil immutare, ut syntaxin quandoque re-
stituerim.

stituerem; & de meo nihil addere, aut
 ad sensum, qui mutilus videretur, inte-
 grandum, aut ad lacunas aliquas explen-
 das: quas congruentibus quidem utcum-
 que verbis supplere in promptu est ut
 plurimum; abstinendum tamen duxi, ubi
 eadem ipsa, quæ vel membrana albesce-
 re evanuerunt, vel corrosa deficiunt (ve-
 lut p. 232.) obvia prorsus, & indubitata
 non sint. Emendationum, quas raro ad-
 hui, ubi operæ pretium sit, admonebo,
 ut & ipsæ ab aliis emendari possint: hoc
 si præstitissent transactis temporibus critici,
 veterum scripta aliquanto melius pernos-
 ceremus; innumeros enim locos ex arbi-
 trario reficientes, antiquorum codicum le-
 ctiones ab oculis subduxerunt. Non ea
 tantummodo, quam mihi proposui, in
 ms. exhibendo fides, sed impulit etiam
 me constans doctorum hominum senten-
 tia, ac voluntas, ut quædam scriptionis
 genera, a quibus ms. liber numquam de-
 clinet, intacta relinquerem; quæ in aliis
 editionibus nihil prohibebit corrigere, &
 ad meliorem usum traducere. Sunt ex
 his

his, *epistula, temptare, fantastica, profeta, dicio, condicio, ammirans*, atque alia: *intelligere* perpetuo scribitur, ut inquam plurimis, & verustissimis aliis codicibus: plebeiorum præcipue & rusticorum hominum is erat sonus, ut arguo e Ciceronis loco. de Otat. lib. i. quem de his vocibus accipio: *riderur Cotta iotam litteram tollens, & e plenissimum dicens*, qua pronuntiatione non *oratores antiquos sed messorum imitari*, Crasso videbatur. Scribitur in hoc exemplari, *caecitas, caelum, caelestis*; item *adicere, subicere, reicere*. Inconstanter in aliis: itaque modo *seculum*, modo *saeculum*: *cena*, & *caena*, ut apud veteres *stena*, & *scaena*. Oboedio hic fere semper, nec non *rettulit*. Molestum erat lectorem morari, quotiescumque particula *non, ut, quod, &c.* aut redundant, aut desiderantur. Libri autem indolem, ac morem, minutasque itidem emendationes semel hic innuamus: haec quid intersit scire, non nisi criticis sacri initiati intelligunt. Primum consuetudinis permutationibus cognatarum litterarum la-

borat liber: peccavimus, pro peccabimus,
 super viam bis, intervallo præter morem
 relicto, pro superbiam: item accedere, ca-
 det, montes, pro accidere, cadit, montis:
 contra si, & audiat, pro se, & audeat: i-
 tem adque, aliquod, quæ occurrunt ut
 plurimum, pro atque, aliquot. Scribitur
 in ms. improba, complectens, conpunctos:
 præterea opportuna, ponitur, conversos,
 pro opportune, punitur, conversus: Cas-
 siodori ætate familiaria menda: is siquid-
 em Orth. cap. xv. B pro V, V pro B,
 O pro V, N pro M contra orthogra-
 phiæ præcepta vitiose positas non relin-
 quas. Videas sæpe populus, mondissimus,
 pracondia: quam ab antiquo accepta con-
 suetudine, vetustiora monumenta testantur.
 Legitur etiam in codice, piaetas, praetio,
 sae: exinde manifesto errore, patiatur,
 fidelium, nobis, pro potiatur, filium, bo-
 nis: rursus, Dei quae, his, necesse, respi-
 cere, huc, hic: pro Deique, is, nescisse,
 despicere, huic, sic: demum se pro esse,
 esse pro se, victum pro vinctum, alibi pro
 albi, nullis effulsisse pro nullis se fuisse,

*vita et pro vitiet, subripere pro subre-
pere, precationibus pro precautionibus,
impedisset pro impendisset. Mirum est
interdum, ut in contrarium abducatur
sententia a literula una, utque addita ea,
vel dempta, periodus integra restituatur.
Animadverti, eadem consonante concurren-
te, scilicet in fine unius dictionis, at-
que in capite alterius, primam a libra-
rio saepe omitti: sive unu sive; cum ipso
semper, pro, cum ipsos semper: alibi ex
opposito importune conduplicat: niger
regressus, illis suscipere, cum scribendum
erat, niger egressus, illi suscipere: regionis
pro religionis, ut etiam scribitur in Tau-
rinensi codice, e quo initium Epitome
Institutionum Lactantii, nusquam antea
visum, aliquot ab hinc annis emisi. Quid
memorem deprehendisse me *sed domini*
pro se domini? sed dicit pro se dicit
didici ex his quæ non sunt hujus loci.
Præludentes Italicae linguæ phrascologia
persequi non vacat: adverbia *promptissi-*
me, benigne, devote ita in hoc opusculo
enuntiari solent: *prontissima mente, be-**

nigna mente, devota mente. Redarguerat
 auctor noster, Div. Lit. cap. xv. *librarios*
grammaticæ artis expertes ob M literam,
quam si inconvenienter addas, aut demas,
dictio tota confusa est. At erat in MS.
præ passionem, de Herosolymam: fluebant
 hæc ab imperitæ plebis sermone, quem
 eiusdem soloecismis superiori etiam ætate
 infectum fuisse constat. Trimalchionem,
 & socios eodem modo in convivio lo-
 quentes inducit Petronius, ut etiam a ple-
 beia loquutione ridiculum aucupetur: *sci-*
mus te præ literas fatuum esse.

ADNOTATIONES addidi breviuscu-
 las: dissertationibus locus patebat multi-
 plex; verumtamen non tam Cassiodorii
 tunc opus exhibuissem, quam meum. Au-
 ctoris vitam nihil attinebat retractare post
 amplissimam, quam optimæ ejusdem edi-
 tioni P. Garetius præmisit. Cum & aliam
 laudari deprehendissem a Card. Norisio
 nostro in Apologia Monachorum Scythiæ,
 nempe quam P. Dionysius a S. Martha
 Gallice edidisset, post longam indaginem
 reperi tandem, & percurri. Lib. iv. de
 scriptis

Scriptis amissis verba faciens, *Catenam* memorat, seu *Commentarium ex pluribus scriptoribus decerptum* in Epistolas Apostolorum, & Acta, & Apocalypsin. Complexiones nostræ designantur; sed quæ alio modum *Catenæ* elucubratae minime credi poterant, cum *Catenarum* usus longo post *Cassiodorium* intervallo emergerit: neque ex variis scriptoribus illo ævo commentarius decerpi potuisset in Apostolorum (Catholicas saltem) Epistolas, quas paucissimi adhuc interpretes attigerant, ut in *Adnotationibus* persequar.

U M per epistolas amicos erudi-
tos de hujus operis editione mo-
nerem, Apostolus Zentus, invi-
dissimi, & literati æque ac litera-
rum hominum amantissimi, CAROLI VI.
Cæsaris Augusti historicus, & poeta, in-
ter alia, quæ his ipsis diebus docte re-
scribit, quam rara medio etiam ævo ha-
rum *Complexionum* exemplaria fuerint, an-
advertit: nam Notkero Balbulo, secu-
li x scriptori, minime innotuerunt; ut
ex ejus opusculo de Interpretibus Sacrae
Scripturae arguere est, quod in *Thesauri*
Novissimi Anecdotorum (ad oras nostras
mondu transvecti) tomo primo P. Ber-
nardus Pez, Mellicensis in Austria mona-
chus, nuper vulgavit.

SOLENNE mihi perpetuo fuit, ut do-
ctorum virorum judicio scriptiunculas me-
as subijcerem, nihilque mihi acceptius ac-
cidit,

Ixviii

cidit, quam cum quid peccarim admoncor.
Vir inter amicissimos, Antonius Maria
Salvinus, seculi decus, cum in cum epi-
stolæ meæ locum, hujus voluminis p. 255,
incideret, quo e *regis* vocabulo de Ro-
mano Imperatore non agi, arguere vi-
deor; commodè docuit, aliis quidem ar-
gumentis rectè id probari, illo vero ne-
quaquam: cum ex voce βασιλεύς, qui
ad Romanos imperatores significandos Gra-
ci uti solent, Latinis etiam Legendis, ut
vocantur, *regis* nomen eadem significa-
tione sæpe adhæsisse deprehendatur.

ERRATA.

PAG. 38. in marg. l. ix. 16. p. 41. in not. v. 3. intempe-
rantiam. p. 67. m. 11. 19. advena. p. 68. m. 111. 14.
p. 73. m. 111. 21. p. 92. v. 23. insciat. p. 93. n. v. 4.
orthographiam, & dele ubi. p. 102. m. xii. 14. p. 113. v. 11.
iniqua. p. 115. v. 4. linguam. p. 124. v. 3. voluntate. p. 131.
m. veritati. p. 139. v. 22. scribendi. p. 154. v. 5. ordinem.
p. 155. n. v. 9. Marcellinus. p. 163. m. ver. 19. p. 175. v. 2.
xi. 19. p. 216. not. 1. 101. p. 224. v. 3. confessum. p. 244.
m. add. xxi. 5.

INCIPIT

PRAEFATIO.

BREVES: *Apostolorum, quos nos proprie COMPLEXIONES possumus appellare, summam discendo diversa complectuntur, quae sibi tangenda esse proponunt; ut nec relatio*

i Argumenta, sive lemmata, quae praefiguntur, quibusque textus quodam nobis compendio panditur (Div. Lect. cap. 1.) non modo Titulos, & Capitula veteres appellarunt, sed etiam Breves. In collectione veterum Titulorum, a doctissimo Cardinali Thomasio vulgata, qua codex unus habet, Incipiunt Capitula; praeter alter, Incipiunt Breves: vide Cangii Glossarium. Hinc in Mss. quibusdam index lemmatum Breviarium vocatur; quo sane vocabulo usi sunt etiam Suetonius, & Plinius. Seneca Epist. 39. Vulgo Breviarium dicitur; olim cum Latine loquebamur,

B

Sum-

tio judicetur effusior, nec aliqua
 brevitatem constrictum praetermi-
 sum esse videatur. Sit ergo nobis
 propositae rei brevis, & al soluta nar-
 ratio, summas rerum in parvitate
 complectens, non cuncta verba discen-
 tiens, sed ad intentiones suas summa-
 tim dicta perducens; ad quod nos
 studium sensum lectoris deducere
 festinamus, ut altius ad intellectum
 perveniat, ubi nostra eum deducere
 voluntas congrua intentione
 festinat. Inter Breves autem, &
 Complexiones hoc interest; quod
 Breves sunt subsequen-
 tiarum particulas divisa communiter
 Complexiones autem similium
 rerum juncta copulatio: quod tamen

Summarium dicebatur. Invenit autem auctorem
 potuisse explanationes has suas Breves etiam
 appellari, cum in ipsis non cuncta verba discen-
 tiens, sed summas rerum in parvitate complectens
 aptius tamen Complexionum nomine donatus
 fuisse, quod praefigenda summaria non sint,
 veluti paraphrasae quaedam textui sociandae
 & quae continentur in textu complectentes
μεροχαί.

iam notum facio, lector, ¹ am-
monitus ut alterum interrogare non
ugeas, dum ipse plenissima quod
dicimus satisfactione cognoscas.
Nunc ad exponendum textum in
Christi nomine veniamus.

CASSIODORII SENATORIS, JAM
³ DOMINO PRAESTANTE CON-
VERSI, EXPLICIT PRAEFATIO.

¹ Colliquefactam in hoc verbo sive ab auctore,
sive a librario, primitivam literam non miror :
miror potius qui factum sit, ut communi scri-
pturae id vitium non adhaeserit, cum ceteroquin
consimilia verba corruerit. Illa juxta suum te-
nere, quibus *m* post *d* consequitur ; scribimus
nim *admonere*, *admoveo*, *admirra*, cum scriba-
mus *appono*, *accumbo*, *afflo*, &c. At in hoc li-
bro *ammonet*, *summoget*, *ammirans*, & *quemam-*
modum.

² Ita vetustus codex ex gentilitiorum nomi-
num regula. Praefationem vide.

³ *Conversus* dicebatur, qui saeculo valedixerat.
Ita loquitur D. Benedictus in Regula, Concilium
Arelatense can. 11, &c. Hoc adjuncto nominis,
quaecumque scripsit, postquam intra claustra mo-
nastica se receperat, insignita antiquitus fuisse,

PRAEFATIO.

par est credere. Hinc fortasse tum *Magni*, sive *Marci* praenomen abest; tum *Aurelii* nomen, *Senatoris* agnominis retento, quo singulatim designabatur. Sequiori enim aevo, quo plura accipiendi nomina mos invaluit, ultimo ut plurimum utebantur.

scri
a D
1
Epis
bant
2
D.
pari

INCIPUNT
COMPLEXIONES

IN
Epistulis Apostolorum.

SANCTI PAULI
Ad ROMANOS.

I. *AULUS, Servus Christi Jesu,*
vocatus Apostolus: & cetera.
Nomen suum competenter
praeponit Epistulis, quoniam
scribebat absentibus: vocatum se quoque
a Deo dicit Apostolum, sicut Ananiae
dictum

L. I.

1 Prisca quoque marmora sic loquuntur: *ab*
Epistulis Latinis passim: o & u saepe converte-
buntur.

2 Ab Actis non incipit. Vulgato enim, sive
D. Hieronymi canoni non inhaerit. In *Divinis*
pariter *Lectionibus* Novi Testamenti libros in tres
partes

Act. ix.
15. Vulg.
Mihī iste
... co-
ram gen-
tibus ...
prophetas
suos in
scripturis
sanctis.

dictum est: *Vas electionis est mihi, & portet nomen meum in gentibus: & segregatum in evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas, de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem: per quae se dicit accepisse gratiam, ut in omnibus eum gentibus praedicare debuisset.* Ita catholicae fidei fundamenta in ipsis primordiis, velut doctus architectus, salutari praedicatione constituit. Benedicit etiam Romanos, ut gratiam, & pacem a Deo Patre, & Domino Jesu Christo percipiant; ubi etiam & Spiritus Sanctus intellegi debet: quoniam ex tribus una, vel duae nominatae Personae, totam ple-

partes dividens, Epistolas omnes, quas *Canonicae Epistolas Apostolorum* vocat, in secunda colloca-
Acta, & Apocalypsin in tertiam reiecit. Ita & D. Augustinus, De Doct. Christ. l. 2. c. 8. *Con-*
spectum accipe:

Vulgata.

Calliodorius.

S. Pauli Epistolae.	S. Pauli Epist.
S. Jacobi.	S. Petri 1. II.
S. Petri 1. II.	S. Johannis ad Parthos.
S. Johannis 1. II. III.	S. Joh. II. III.
S. Judae.	S. Judae.
	S. Jacobi ad dispersos.
	Acta.

Idem iterat, ubicumque Spiritus Sancti no-
men omittitur: comprobat etiam ineluctabilibus
adversus Macedonium, aliosve haereticos testimo-
niis.

niffine

EPIST. ad ROM.

7

nissime noscuntur indicare Trinitatem ;
 sicut in Actibus Apostolorum beatus Pe-
 trus ait : *Et iussit eos in nomine Jesu*
Christi baptizari : cum Dominus dixerit :
ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in
nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.
 Legitur etiam in superscripto libro, de
 solo Spiritu Sancto : *Johannes quidem*
baptizavit aqua, vos autem baptizabimini
Spiritu Sancto.

Act. 1. 48.

Math.

xxviii.

19. V. Eun-
 tes ergo do-
 cere.

Act. 1. 5.

II. Primum quidem gratias ago Deo meo,
 per Jesum Christum, pro omnibus vobis : &
 reliqua. In primis Deo gratias agit, Ro-
 manorum praedicans fidem, & pro eis se
 orare testatur assidue ; promittens, habere
 se desiderium, ut ad eos tandem aliquan-
 do venire praevalcat ad confirmationem
 fidei, quae jam illis probabatur esse com-
 munis : nam frequenter se desiderasse di-
 cit ad eos venire ; sed testatur quibundam
 impediens causis se fuisse prohibitum
 scilicet ut doceret eos plenius, sicut &
 ceteras nationes, ad quas fuerat destinatus,
 Novi & Veteris Testamenti veritate pate-
 facta ; adiciens exemplum ¹ Ambacum pro-
 phetae,

I. 8.

1 P. Possevinus initio Apparatus Sacri : *Aba-*
cuch, quem LXX. interpretas sine aspiratione scri-
bunt Ambacum. At D. Hieronymus Prol. in
 Abac.

II. 4. phetae, *justum ex fide vivere*. Nec terrearis de profunditatibus sacris, quia maxime intentionis ejus est, ut se ipse consequenter exponat.

I. 18. III. *Revelatur enim ira Dei de caelo super omnem impietatem, & injustitiam: & reliqua*. Iram Dei supra illos dici esse manifestatam, qui cum supernam potentiam per creaturas ejus, & inaestimabiles operas cognovissent, gloriam incorruptibilis Dei ad creaturas corruptibiles transtulerunt; id est, ut homines, volucres & quadrupedes colere decrevissent. Hic dum se aestimant esse sapientes, stultitiae caecitate damnati sunt: quia totum inde mortiferum nascitur, ubi auctor rerum fuerit sacrilega impietate derelictus. In quo enim subveniat creatura fragilis, offendatur omnipotentia creatoris? Hactenus fuit narratio delicti; post sequitur poena peccati.

I. 24. IV. *Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum: & cetera*. Hic jam commemorat, qualis poena proveniat eis, qui se a Domini cultura summovent; scilicet ut qui Deum incorruptibilem contem-

Abac. Scire nos convenit, corrupte apud Graecos & Latinos nomen Ambacum prophetae legi, quod apud Hebraeos dicitur Abacuc.

nere temptaverunt, relictī in desideriis, & immunditiis cordis sui, ipsi se alterutra foeditate commaculent: primum, ut contra naturalem usum feminis utantur inlicitē; ipsi quoque masculī mutua corruptione lacerati subdantur libidinibus suis, & ceteris flagitiis, quae caecatus sensus invenit: sed non solum haec facientes, verum etiam talibus consentientes simili detestatione condemnat.

V. *Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui iudicas: & cetera.* Arguit eos, qui alios recte iudicant, & eadem se vita commaculant: patientia enim Dei sustinet dementer errantes; sed qui fuerit peccata confessus, gloriam suscipit, & honorem; illos autem, qui veritati non consentiunt, tribulatio, & angustia digna consequitur: acceptio siquidem personarum apud Deum non est, sed sola qualitas pensanda factorum; non enim tantum legis auditores grati sunt Deo, sed factores legis potius iustificabuntur.

II. 1.

VI. *Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt, faciunt: & reliqua.* Cum gentes, quae legem non habent, naturali vivunt institutione compositae; Judaeus, quoniam legem accepit, eamque nec intellegere, nec custodire

II. 14.

studire voluit, in iudicio Domini Christi amplius tenetur obnoxius; non enim quemquam beatum circumcisio facit esse, sed vita; maxime cum illa recisio praeputii ad circumcisionem cordis constet esse translata; cuius laus non ex hominibus, sed esse constat ex Deo.

III. 1.

VII. *Quid ergo amplius est Judaeo? aut quae utilitas circumcisionis?* Gentibus quidem, quae adhuc minime crediderant, praeponebat Judaeos; qui tamen legem Domini devotis cordibus acceperunt: nec iterum illud potest evacuare praecepta divina, si quidam eorum inobedientes fuerunt; illis enim pereuntibus, legis veritas manet: nam peccata hominum dicunt commendare iustitiam Dei; ut cum nos delinquimus, ille in condemnatione nostra semper iustissimus approbetur: qui vero aliud dicunt, eorum iusta damnatio est: quapropter Judaeos, & Graecos omnes sub peccato esse, confirmat. Hoc etiam tertius decimus Psalmi comprobavit exemplo, dicens, universam carnem non lege justificari posse, sed gratia; quod Christi Domini comprobavit adventus, qui nobis in reatu positus fidei suae dona largitus est.

VIII. 26

VIII. *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est: per quoniam legem? factorum? non: sed per legem fidei: & reliqua.* Judaeorum gloriam, quam videbantur habere per legem, veniente Domino Salvatore, per legem fidei profitetur exclusam: non enim per legem circumcisionis, vel alia hujusmodi, justificatur homo; sed per legem fidei: quoniam unus est Deus & legis, & fidei. Abrahæ quoque subjungit exemplum, probans non ex operibus eum gratiam Domini reperisse, sed fide ('xxx. Psalmi adiciens testimonium; beatos esse confirmans, quibus peccata dimissa sunt) quem justificatum non in circumcisione perhibet, sed in praepotio esse per fidem. Fides autem ejus evidenter apparuit, quando, Domino promittente, non dubitavit credere de se & Sarra vetulis, Isaac sibi filium nasciturum. Quapropter similis erit illis justitia, qui Dominum Christum, & propter delicta humana traditum, & propter justificationem nobis conferendam crediderint suscitatum.

IX. *Justificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Je-* V. I.

su. Beati quorum remissae sunt iniquitates. In Vulgata est xxxi. in Hebraica serie, & in versione Hieronymi, xxxii.

sum

sum Christum. Justificatos per fidem, pacem monet habere cum Patre; quando per Jesum Christum filium ejus aeternae salutis munera perceperunt, qui magis in tribulationibus, & angustiis spei suae firmunt semper augmentum. Cum pro impiis Jesum Christum dicat esse mortuum, multo magis ab ira salvos facere promittit, quos suo sanguine justificare dignatus est: peccante liquidem Adam, mortem humano generi constat inflictam; etiam eis, qui mandata Domini, sicut fecit Adam, minime praevaricasse noscuntur: sed sicut per Adam mors pertransivit in posteros, multo amplius in adventum Domini Jesu Christi gratia, & donum aeternae vitae abundabit in plurimos.

V. 28.

X. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnatione, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificatione.* Adhuc in eadem probatione persistit: nam per Adam dicit suscepisse mortem genus humanum; sed per Dominum Christum aeternae beatitudinis praemia consecutum: & sicut per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi: subintravit enim lex

ut abundaret delictum; venit gratia ut deleteret exitium: & ideo, qui jam mortuus est peccatis, vivere non debet in delictis.

XI. *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Sicut omnis baptizatus suis peccatis est mortuus, ita Christo resurgente novatur in perpetuam sospitatem: nam qui similitudini mortis ejus complantatus agnoscitur, eodem modo & similitudini virae ipsius sociandus esse declaratur: in illa enim cruce noster vetus homo confixus est, ut innovatus exinde resurrectionis munere nasceretur. Nam sicut Christus semel peccato mortuus est, & vivit in gloria Dei; ita & nos peccatis mortui, in ipsius sanctificatione vivamus; quia jam non sub lege, sed noscimur esse sub gratia.

XII. *Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia?* & reliqua. A fidelibus viris ¹ famulandum non dicit esse

¹ Hyperbaton hocce vices fere in his Complexionibus adnotavi; nihil scilicet illo aevo, & ab hoc scriptore tam diligenter quaesitum, quam perpetuus quidam rhythmus, non sine aliqua ratione metri, ut ex cap. xv. Div. Lect. argui potest. Ad eum rhythmum superstitiose servandum,

esse delictis; quia jam non sunt subiecti
legi, sed gratiae: nam sicut prius iniqui-
tibus membra carnalia serviebant, in
nunc per fidem spirituales effecti, vivere
debent in sanctitate propositi: quippe,
quando in prioris vitae stipendio finis erat

pro nihilo habebatur, inusitata verborum collo-
catione, sensum ipsum aut perturbare, aut inver-
tere. Negans ergo particula saepissime loco mo-
vetur; idem pronomini se pariter accidit, praeci-
pue cum ad acet verbo dico. Cum scribendum
erat, *didit gentes gloriarı non debere*; legitur, *glo-
riari non dicit debere*, gentes: cum expectabas, *di-
cit se bonorum suorum conscium non esse*; habes,
conscium se suorum non dicit esse bonorum: ita,
se non dicit in vanum currere; pro, *dicit se non in
vanum currere*: non decernat horrere; pro, *decernat
non horrere*: timorem esse in charitate non asserit;
pro, *asserit in charitate timorem non esse*: non se
dicit posse; loco 78, *dicit se non posse*: & similia.
Transpositionis huiusmodi vestigia quaedam in
aliis Cassiodorii scriptis conspiciuntur. Ad Psal. vi.
quoniam non se vult a mortuis rogari: ad LXX.
tunc ergo se petit non debere derelinqui. Var. l. 5.
ep. 42. *qui eum non oportet evadere*. Quod vero
in editis perarrat haec syntaxis appareat, ea praeser-
tim collocatione, quae sententiam in contra-
rium trahit, criticorum opera evenisse crediderim,
qui verborum ordinem restituerint: norunt si-
quidem quicumque Mss. codices terunt, quam
diversa pleraque auctoribus invitis legamus. Mihi
quicquam immutare religio fuit: ceterum de hi
lectorem semel admonuisse, satis superque duxi.

sine dubio mors aeterna; in ista vero perpetuum datur gaudium, & sine fine securitas.

XIII. *An ignoratis, fratres, (scientibus enim legem loquor): & reliqua.* Quemadmodum se habeat lex, facta viri & mulieris comparatione, designat. Sicut enim mortuo viro, mulier sine crimine transit ad alterum; ita recedente lege, ad novitatem gratiae sine culpa perventum est: quapropter serviendum Deo jam dicit in gloria, non in litterae vetustate: *f. in gratia.* nam occasionem peccati lex dedit, quae prohibendo delicta, inoboedientes homines reos semper ostendit.

XIV. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Cum sit lex spiritalis, necesse est ut eam caro semper offendar: quoniam vitio peccati originalis, mundi concupiscentiam probatur affectare damnatam: unde profetur apostolus, habere se desiderium boni, sed trahi maxime lege peccati: propter quam difficultatem Dominus Pater misit Filium suum, qui, assumpta carne, peccati credentium vincla disrumperet.

XV. *Ignitur ego ipse mente servo legi Dei, carne autem legi peccati.* Legi dominicae dicit se quidem voluntate servire,

sed carne potius oboedire peccatis: qui autem non ambulant secundum carnem, suscipiunt a Domino remissionem: ideo enim Pater misit Filium suum, ut sumens similitudinem carnis peccati, delicta mundi dissolveret. Nam prudentiam carnis, quae est inimica divinitati, mortem dicit operari; spiritualis vero intellectus, qui Deo semper acceptus est, aeternam vitam tribuit, & salutem: unde magis in Spiritu Sancto vivendum est, qui nos tunc inhabitat, quando se a nobis diaboli potestas extraneat. Ambulandum est ergo in sanctitate propositi; quoniam qui spiritaliter vivunt, hi filii Dei sunt.

III. 15.

XVI. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore: & quod sequitur. Omnem christianum perfectum dicit accepisse non servitutis spiritum in timore, sed filiorum adoptionis affectum: quando illum patrem dicit, cuius hereditatem iusto desiderio concupiscit: nam si Christo compatimur, & gloriae ipsius participes esse merebimur. Sed multo minora sunt praesentia mala, quam futura praemia; ista enim temporalia, illa perpetua sunt: ¹ nam creatura nostra con-*

melior
; Diversa forte lectio diversam interpretationem

mescit, & parturit, quousque ad illud perveniat, ut promissa felicitate potiatur: quod etiam se dicit efficere, quamvis Spiritus Sancti cognoscatur jam primitias accepisse, exspectans redemptionem corporis sui, quae in generali resurrectione praestanda est.

Vulg. v.
22. omnis
creatura
iagemiscit.

XVII. *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quae videtur, non est spes.*

VIII. 24.

Promissiones divinas spe magis praedicat sustinendas; quoniam quidquid in futuris temporibus *punitur*, carnalibus oculis non videtur. Spiritus autem Sanctus *postulat*

leg. poni-
tur.

pro nobis gemitibus inenarrabilibus; id est, quod nos gemere faciat, ut ad promissa praemia venire possimus. Praedestinos autem dicit vocatos, ut sit Dominus Christus primogenitus in multis fratribus: & ne in tanta spe titubarent hominum corda fragilia, praedestinos dicit vocatos, vocatos autem asserit justificados, justificados

nem peperit. De natura nostra videtur auctor explicare hunc locum: at pro creatura omni alii creaturas inanimes universas, alii gentiles intelligendos censent; quo sensu verba nostra in Novo Testamento etiam alibi occurrunt. *Mar. xvi. 15. Angoſate vobis euangelium in omni creaturae: quod apud Matth. xxviii. 19. dicitur, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη: docete omnes gentes.*

vero magnificatos esse confirmat. Hoc argumentum dicitur climax, id est gradatio, quod etiam in subsequen-
tibus frequenter assumit.

VIII. 31.

XVIII. *Quid ergo dicimus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos?* & cetera. Commendat igitur per omnia misericordiam Patris, qui ut nos redimeret, suo Filio non pepercit: quid enim nobis boni potuit negare, qui beneficiorum omnium concessit auctorem? ipse enim interpellat pro nobis, qui & sedet ad dexteram Patris. Consequitur etiam numerosa nimis, & affectuosa promissio, nullas tribulationes, nullas persecutiones, nulla pericula, nullas potestates caelorum, neque praesentia, neque futura, a gratia nos Domini Christi posse dividere, quibus dignatus est tam magna praestare.

IX. 1.

XIX. *Veritatem dico in Christo, in mentior, testimonium miki perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto:* & reliqua. Caritatem carnalium parentum suorum tantam sibi fuisse testatur, ut, quod ultimum miseriarum est, se magis voluisset a Christo dividi, quam Iudaeos a fide Domini videret excludi: quod etiam & Moses dixisse legitur: *Au-*

dimitte populo huic peccatum; sin autem, dele me de libro, quem scripsisti. ^{Exod. xxxii. 31, 32. V. Aut} Primum, ^{dimitte eis hanc no-} quia adoptati erant in gloria filiorum; ^{xam; aut si non fa-} deinde quibus praeceptum est legis obse- ^{cis, dele me de libro} quium; unde patriarchae quoque prove- ^{rus, quem scripsisti.} nerunt; & quod omnes honores superat, ex quibus natus est secundum carnem Dominus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Ad fidem quoque Christi filios dicit venire promissionis, non omnes filios Abrahae, qui ex ejus quidem semine nati sunt, sed ejusdem fidei non fuerunt: dantur etiam exempla Abraham & Sarrae, Isaac & Rebecca, & duorum fratrum Esau & Jacob; sed unus ex his ita probatur electus, ut nullis meritis praecedentibus, sed per solam gratiam germano videatur esse praepositus: gratiam Domini gratuitam per cuncta commendans.

XX. *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? absit: & reliqua.* ^{IX. 14.} In arbitrio Domini posita fatetur universa, quando non volentis, neque currentis, sed misericentis est Dei. Exemplum quoque Pharaonis annectit, quia iuste voluntate sua peragit, quaecumque disponit. De superioribus etiam dictis sibi facit contrariam quaestionem, quam figuli comparatione

tione dissolvit: dicens, habere eum potestatem, aliud vas facere in contumeliam, aliud in honorem: ne quis contra Dei voluntatem sacrilega murmuratione confurgat.

ix. 22.
Vulg. non
tam fecere.

XXI. *Quod si volens Deus ostendere iram, & manifestare potentiam suam: & cetera.* Ostendit patientiam Dei, cum impios magna pietate sustinuit; ut tam de gentibus, quam de Judaeis eligeret sanctos viros, quos praeparavit gloriae sempiternae: cuius rei Osee prophetae datur exemplum. Judaeorum autem reliquias, exemplo Esaiae prophetae, convertendas dicit in fine seculorum: quod etiam esse faciendum ipsius prophetae alio confirmavit exemplo.

ix. 30.

XXII. *Quid ergo dicimus? quod gentes, quae non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam.* Gentes dicit per fidem, non ex operibus comprehendisse iustitiam: nam Judaei credentes ad litteram, & non spiritualiter sapientes, offenderunt in lapidem offensionis, qui est Dominus Christus: quod etiam prophetae Esaiae probatur exemplo. Unde affectu civico pro Judaeis quidem se orare testatur, pro quibus testimonium perhibet, habere quidem illos aemulationem Dei: sed

sed Christi scientiam non habere, qui est finis legis, & completiva perfectio.

XXIII. *Moses enim scripsit, quoniam iustitiam, quae ex lege est, qui fecerit eam homo, vivet in ea.* Moses dicit, si fecerit homo iustitiam, quae ex lege est, vivet in ea: & ideo Christum Dominum virtute potentiae suae resuscitatum credat a mortuis: nam sive Graecus, sive Judaeus, qui recte invocaverit nomen ejus, & non fuerit sacrilega dubitatione confusus, salvus erit. Negat autem obstinatum Judaeum Evangelio credere, qui ipsum Christum contempsit audire, quod etiam multorum comprobatur exemplis.

x. 5.

XXIV. *Dico ergo: numquid repulit Deus populum suum? absit: & reliqua.* Universum populum Hebraeorum a Domino non dicit esse contemptum, sed eum exinde cotidie multos eligere, qui ad futuri regni possint gaudia pervenire:

xi. 1.

¹ Auctor noster de Orthogr. cap. i. *Quotidie sunt qui per co cotidie scribant, quibus peccare licet: desinerent, si scirent quotidie inde tractum esse a quot diebus.* At haec ex Gnaeo Cornuto: ex Papiriano vero c. p. iv. *Cotidie per c & o dicitur, ut scribitur, non per q: quia non a quoto die, sed a consueti die dictum est.* Quam deinde scripturam elegerit, quis divinet? a Ms. non descivi.

quod

quod etiam regnorum lectione confirmat; nam sicut electos dicit Domini gratiam consecutos, ita incredulos refert caelesti lumine fuisse privatos. Hoc etiam Esaiae, & David probatum constat exemplis. Judaeos autem memorat offendisse quidem, sed non ut funditus interirent; quorum si delictum, Christo crucifixo, salus est mundi, & deminutio divitiae gentium, multo magis conversio eorum erit ingens gaudium beatorum.

xi. 13.

XXV. *Vobis enim dico gentibus; quamdiu ego quidem sum gentium apostolus: & cetera.* Apostolus gentes alloquitur, dicens, se quidem Judaeos ad aemulationem eorum velle deducere; sed gloriari non dicit debere gentes, quod Judaei propter incredulitatem suam repudiati sunt, ut plenitudo gentium salutariter introiret: nam si dilibatio ipsorum sancta est, masam potius constat esse sanctissimam: de oleastro, & oliva pulcherrimam faciens comparisonem; quia gloriari non debet insitum contra illud, ubi constat insertum: nam si gentes extraneum beneficium Domini munere perceperunt, quanto magis & illi possunt ab ipso restitui electae semel origini?

XXVI. *Nolo*

XXVI. *Nolo enim vos ignorare, fratres,* xi. 25.
mysterium hoc: & sequentia. Ad tempus

ex parte Hebraeorum populum dicit fuisse
 caecatum, ut ad fidem Christianam gen-
 tiliras introiret. Ceterum in fine seculi
 Israeliticum populum misericordia Do-
 mini perhibet esse salvandum, postquam
 gentium praedestinata crediderit multi-
 tudo; nam sicut legem accipientibus
 Judaeis prius, gentes minime crediderunt;
 ita & salvatis gentibus, Judaei credituri
 esse noscuntur: conclusit enim Deus
 omne in incredulitate, ut cunctis miseri-
 cordiae suae dona praestaret.

XXVII. *O altitudo divinarum sapien-* xi. 33.
tiae, & scientiae Dei! & reliqua. Domi-

nicae dispositionis admiratione comple-
 tus, veraciter exclamat incomprehensibilia
 esse, quae sancta Trinitas probatur effi-
 cere: ex ipso enim, id est ex Patre; &
 per ipsum, id est per Filium, & in ipso,
 id est in Spiritu Sancto, sunt omnia: &
 ut unitatem in eis indivisibilem esse mon-
 straret, adjecit, *ipsi gloria in secula seculo-* in V. de-
rum: unde Romanos obsecrat, ne seculi est seculo-
 delectatione capiantur; sed corpora sua rum.
 praeceptis debeant offerre caelestibus.
 Monet etiam, ut omnes secundum men-
 suram suam sapere debeant, quam Deus
 uni-

Nolo

unicuique pro sua pietate distribuit; quatenus abrogaret praesumptiones illicitas, unde fragilis maxime peccat humanitas.

XII. 4.

XXVIII. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: & cetera.* Facta comparatione membrorum, docet unumquemque secundum dona praestita, in compage ecclesiastici corporis Christo Domino debere famulari; regulas multifarias ponens, quemammodum fidei populo sit vivendum. Ad postremum taliter cuncta concludit, ut nemo malum pro malo reddat, sed iniquitas inflicta boni potius retributione vincatur.

XIII. I.
Vulg. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.*

XXIX. *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote: & reliqua.* Omnibus potestatibus iustitiam praecipientibus dicit esse debere subjectos; quoniam potestas a Deo datur, & Deo videtur velle resistere, qui ordinationi iudiciariae nititur obviare: dicens ab eo propter conscientiam rationabiliter formidari, qui in aliquo facinore probatur involvi: ideo enim & tributa solvimus, quia nos principibus subjectos esse sentimus; ministri enim Dei sunt, cum crimina commissa distringunt.

XXX. *Reddite*

XXX. *Reddite omnibus debita: & quod* XIII. 7.
 sequitur. Omne quidem debitum per
 enumerationes plurimas dicit esse reddend-
 dum; ita tamen, ut nos affectio teneat
 semper noxios: cuncta enim Dei man-
 data complet, qui in proximi caritate
 consistit, quia plenitudo legis est fratris
 custodita dilectio. Commonet etiam de
 seculi istius nocte surgendum, quoniam
 proximus est adventus Domini, quem
 debemus bonis operibus expectare vigi-
 lantes: ipsum vero sustinere cognoscitur,
 qui carnis desideria superare monstra-
 tur.

XXXI. *Infirmum autem in fide assu-* XIV. I.
mite: & cetera. Infirmum dicit ad sa-
 cras scripturas leniter assumendum, nec
 cum eodem districta impugnatione liti-
 gandum; facta comparatione docens, a-
 lios solis oleribus reficiendos, alios cibo-
 rum soliditate satiandos: & ideo unus-
 quis non debet alterum spernere, sed de
 omnibus discernat solus ille, qui vere ju-
 dicat: potens est enim Dominus, illum
 magis in abstinentiae soliditate firmare,
 qui nobis videtur carnis fragilitate suc-
 cumbere: nam cum de jejuniis ageret,
 dicit, *alius judicat diem inter diem, ut* V. 5.
qui-

quidam fidelium ¹ quarto, & sexto die eligunt abstinendum; *alius autem omnem diem*, quia multi inveniuntur, qui omni die inediae se oblatione purificant; sed utrique gratias Domino suo referre non desinunt.

xiv. 7.

XXXII. *Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur*: & reliqua. Praesumptiones illicitas hominibus tollens, sive moriamur, sive vivamus, ad Dominum dicit esse referendum, qui iudicaturus est mundum: adeo enim redimit humanum genus sanguine pretioso, ut omnibus ipse dominetur. Datur etiam Esaiae congruenter exemplum, quod ipsius imperio cuncta famulentur.

xiv. 12.

XXXIII. *Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo*: & cetera. Illos arguit, qui abstinencia sua gloriando fratribus scandalum faciunt; dicens apud Dominum nullatenus esse aliquid inquinatum, sicut ipse testatur: non enim quod in os intrat, coinquinat hominem, nisi forte illis culpa ista proveniat, ² qui cibos,

¹ Ea verba *diem inter diem* de jejunio quartae & sextae feriae explanator accipit; quod ab apostolica usque sanctione, seu traditione fluxisse putabatur. Vide S. Epiphanium Haer. 75.

² Manichaeos innuit.

quos Deus ad vescendum creavit, inquinatos esse pronuntiant; quod & alibi dicit apostolus, *omnia munda mundis*, coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum: non enim in cibo nostro regnum Dei, sed in pace, & concordia noscitur constitutum. Nam quamvis abstinere sit bonum, tamen si caritatem fratris destruat, constat esse peccatum: praebens Dominicae passionis exemplum, sicut Psalmus lxxviii. dicit, impropria eum sustinuisse, ut dilectionem fratrum pius miserator impleret.

Ad Tit.

c. i.

XXXIV. *Quaecumque autem scripta sunt, ad correptionem nostram scripta sunt.* xv. 4. Vulg. *ad nostram doctrinam.*
 Quaecumque libris sacris sunt indita, ad correptionem nostram, & ad spem futuri seculi dicit esse conscripta: unde oportet, eos invicem fratrum onera portare, sicut & Christus nostra cognoscitur suscepisse: Esaiae prophetae, & xvii. Psalmi exempla subjungens, Deum patrem, & Christum Dominum omnes populos debere sub communione laudare. Benedicit etiam Romanos, & fidem ipsorum sancta praedicatione concelebrat: se autem dicit eos necessario commonere, ut oblatio eorum accepta fiat Deo per Spiritum Sanctum, qui eis probatur esse concessus: sic totius

Trinitatis commemorata nobis salutaris unitas intimatur.

- xv. 17. XXXV. *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum: & ea quae sequuntur.* Habere se dicit in Deo gloriam, quoniam praedicatio ipsius veniente Domino noviter instituta, ab Hierusalem per circuitum usque in Illyricum repleverit Evangelium Christi. Deinde benedicit Romanos, promittens eis, postquam Hierosolyma quaedam ordinaverit, ad eos se esse venturum: quos rogat, ut pro eodem orare non desinant, quatenus ereptus ab infidelibus Judaeis, dum ad Hispaniam profectus fuerit, ad eos valeat venire salvandos.

- xvi. 1. XXXVI. *Commendo vobis Phoebam sororem nostram: & cetera.* Ut ostenderet etiam hic gloriosum esse propositum bonum, commendat, & salutat probatissimas mulieres, & fratres diversos, quorum operas sanctas spiritali laude concelebrat; ammonens, ut praedicatores falsos evitent, ne eorum bene instituta corda subvertant: epistolam suam de incarnatione Domini ea, qua coepit, praedicationis virtute concludens.

AD CORINTHIOS

PRIMA

I. **P**AULUS vocatus Apostolus Christi I. 1.
Jesu per voluntatem Dei: & reliqua. Cum Solsthene fratre suo salutatur ecclesiam Dei, quae est Corinathi constituta, & omnes, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi. More suo in ipsis foribus praedicat Christum, cujus voluntate vocatus Apostolus est; petens ut gratia illis, & pax divina largitate tribuatur: gratiam illis optat, ut futura Spiritus Sancti verba percipiant; pacem, ut unitatis virtute gratulentur.

II. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis: & sequentia.* In primis laudat fidem ipsorum, & orat, ut usque ad adventum Domini sine crimine perseverent: obsecrans etiam, ut perceptae doctrinae custodiant firmitatem, nec se putent praedicatoribus esse subjectos, sed uni Domino Christo; quando se non in Pauli, non in Apollinis, non in Caesae, sed in Christi gratia baptizatos esse cognoscunt. I. 4.

D 3

III. Gra-

I. 14.

III. *Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi: & reliqua.* Non se dicit Apostolus alios baptizasse, praeter Crispum, & Gaium, & Stephanæ domum; quoniam non se perhibet missum, ut baptizaret, sed ut evangelizaret; quod a maxima parte dicitur: omnibus enim Apostolis datum est sacramentum baptismatis communiter dare: unde datur intellegi, aliqua eos pro salute desiderantium effecisse, cum probarentur in praedicationibus occupati. Evangelizavit autem in sapientia superna, non saeculi; placuit enim Deo per stultitiam praedicationis [sicut tamen incredulis videbatur] salvos facere credentes: nam cum sint pauci secundum carnem potentes, & nobiles, elegit Deus humilia, ut non gloriaretur in re omnis caro, sed in Domino Jesu Christo: sicut scriptum est in Hieremia propheta: *qui gloriatur, in Domino gloriatur.*

Hier. ix.

24.

II. 1.

IV. *Ego fratres cum venissem ad vos: & quae sequuntur.* Venisse se dicit ad eos, non in sublimitate verbi, sed in virtute sermonis; ut doctrinam suam non ostenderet esse saeculi, sed supernam: quatenus & illi secularia deserentes, ad divinae contemplationis conscenderent summitatem: ostendens etiam, quantum sapi-

entia

entia caelestis ab humana discreta sit ; nam si Iudaei verba prophetica percepissent, numquam Dominum gloriae crucifigere maluissent : alta sunt enim divina mysteria ; nam sicut infirmitates, quae in homine sunt, spiritus ejus novit ; ita quae in Deo profunda sunt, solus ipse cognoscit : quapropter, ut de Deo loquatur, non a mundi spiritu, sed a divinitate sibi asserit fuisse collatum : ostendens spiritalem virum omnia judicare, ipsum vero a nullo posse judicari : quod Esaiæ prophetæ confirmavit exemplo.

V. 15.

V. *Es ego, fratres, non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Pro ipsis initiis non se dicit Corinthiis locutum fuisse plenissime divinitatis arcana, sed potius tamquam parvulis lactis pocula contulisse : nam cum faciant illa, quae mundi sunt, probant, se perfectam doctrinam adhuc minime percipere potuisse : quippe dum carnaliter sapientes dicerent, *ego sum Pauli, ego Apollinis*, quando perfectus fidelis Christi se famulum confitetur esse, non hominis. Praedicatori enim suo nullus hoc potest debere, quod Deo ; operas autem hominum, quae tamen supra fundamentum Christi aedificantur, per tribulationes, & diversas

III. I.

V. 4. Vulg.
ego Apollo.

ne-

necessitates hujus seculi dicit esse purgandas: sicut Pater Augustinus in libro *Enchiridion* plenius explanavit.

III. 16.

VI. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* & cetera. Templum Dei baptizatos esse confirmat; quoniam eos Spiritus Sanctus inhabitat, quibus jam commune nil debet esse cum vitiis: praecipue monens, ut si quis se mundi existimat sapientem, ad divinam potius agnitionem recurat, quae vere prudentes efficit, & beatos: dicens omnia esse fidelium, quae consequenter enumerat, fideles autem Christi, Christum autem Dei: quod a parte dictum est humanitatis. Addit etiam, non se metuere, ut ab hominibus judicetur; sed ne putaretur elatio, conscium se suorum non dicit esse bonorum; quando in iudicio Dei cuncta sint posita, ubi actus omnium manifesta dilucidatione cognoscitur. Haec autem, quae superius dicit, ¹ adeo & ipse in se, & Apollos discipulus ejus transfigurata esse testatur, ne quid in suis viribus praesumptio humana consideret: optans

¹ Videtur legendum *ideo*: forte etiam *discipulum*, ut sententiae, ac syntaxi consulamus, nomine *Apollos* indeclinabiliter sumpto, ut in Vulgata.

eos in fide regnare, ut cum ipsis possit mixta caritate gaudere.

VII. *Puto enim, quod nos Deus Apostolos novissimos ostendit* : & reliqua. Propter Evangelium Christi Apostolus se dicit, diversis injuriis atque necessitatibus subiacere ; cum filii ejus spiritales in Christo sint nobiles, & felices : rogans, ut in viis ejus. ¹ omnimodis perseverent, qui sibi supernae praedicationis patrem esse voluerunt : arguens eos, qui se inflati de seculari gloria jactitabant ; cum regnum Dei non in sermone vacuo, sed in virtute sit positum. Minatur etiam eis, ne illum cogant ad se venire sub correptione, quam gratia.

IV. 9.

suppl. magis.

VIII. *Omnino dicitur inter vos fornicatio, & talis, qualis nec inter gentes nominatur*. Increpat Corinthios, cur habent inter se, qui novercae suae conjugio copulantur ; dum modicum fermentum totam massam corrumpat : sed illum, qui talia commisit, temporaliter tradendum judicat diabolo in interitum carnis, ut spiritus ejus in judicio Domini poenas

V. 1.

Vulg. Omnino auditur &c. & talis fornicatio &c.

¹ *Omnino, seu omnimodo*. Ita non Cassiodorius tantum, sed auctores etiam melioris aevi, ut Lucretius non semel.

per-

perpetuae damnationis evadat. Vetat etiam vel cibum cum his sumere, qui se decreverunt impia conversatione tractare; sed auferendos dicit de medio, ne conspectis talibus reliqui polluantur: decet enim fratres regulis vivere constitutis; de illis autem, qui foris sunt, divina disceptatio iudicavit.

VI. 1.
Vulg. habens negotium.

IX. *Audet aliquis vestrum habens adversus alterum iudicium: & cetera.* Iniquorum hominum vitandum dicit esse iudicium, & sanctorum potius expetendum, qui etiam mundum in futura disceptatione iudicabunt. Culpat deinde, cum injuriam fratrum non sustineant, sed ipsi potius in eos impia voluntate proficiant. Enumerat etiam, quibus vitiis inhaerentes ad regnum Domini non accedant, illis scilicet, qui usque ad vitae exitum in talibus criminibus perseverant: fornicationem dicens omnimodis execrandam, cum corpora nostra vitiet, quae membra sunt Domini: nam qui emptus est magno pretio, iam non debet diabolo servire, sed Christo.

VII. 1.

X. *De quibus autem scripsistis mihi: bonum est homini mulierem non tangere.* Praecipuum quidem esse dicit, nullatenus cum

cum muliere misceri: conjugatos autem monet ad tempus abstinere, ut orationibus vacent; posteaque redire ex consensu ad usum matrimonii sui, ne temptatione diaboli probentur intercipi: quod tamen secundum indulgentiam, non secundum imperium, praedicat esse faciendum. Vult enim omnes abstinentes esse, sicut ipse est; quod si nequeunt abstinere, tunc jungantur uxoribus: separari autem debere non dicit, qui in unam copulam foederis convenerunt.

XI. *Si quis frater uxorem habet infidelem: & quae sequuntur.* Si quis fidelis uxorem habet haereticam, vel paganam, monet, eam statim non debere derelinqui; sed impensa cura recorrigi: quod simili modo devotam dicit efficere mulierem; nam si quis eorum in pravas sectas permanere voluerit, tunc fas esse a fidele contemni; quoniam cum obstinatis, & perditis nulla potest esse concordia. Subjungit etiam, nullam esse salutem in praeputio, vel in circumcissione, nisi in mandatis Dei, quae ad Novum pertinent Testamentum. Praeterea commonet, ut sive servus, sive liber ad fidem vocatus fuerit, sine discretionem aliqua conditionis in catholico dogmate perseveret; quando in
judicio

VII. 12.

perpetuae damnationis evadat. Vetat etiam vel cibum cum his sumere, qui se decreverunt impia conversatione tractare; sed auferendos dicit de medio, ne conspectis talibus reliqui polluantur: decet enim fratres regulis vivere constitutis; de illis autem, qui foris sunt, divina disceptatio iudicavit.

VI. 1.
Vulg. habens negotium.

IX. *Audet aliquis vestrum habens adversus alterum iudicium: & cetera.* Iniquorum hominum vitandum dicit esse iudicium, & sanctorum potius expetendum, qui etiam mundum in futura disceptatione iudicabunt. Culpatur deinde, cum injuriam fratrum non sustineant, sed ipsi potius in eos impia voluntate proficiant. Enumerat etiam, quibus vitiis inhaerentes ad regnum Domini non accedant, illis scilicet, qui usque ad vitae exitum in talibus criminibus perseverant: fornicationem dicens omnimodis execrandam, cum corpora nostra vitiet, quae membra sunt Domini: nam qui emptus est magno pretio, iam non debet diabolo servire, sed Christo.

VII. 1.

X. *De quibus autem scripsistis mihi: bonum est homini mulierem non tangere.* Praecipuum quidem esse dicit, nullatenus cum

cum muliere misceri: conjugatos autem monet ad tempus abstinere, ut orationibus vacent; posteaque redire ex consensu ad usum matrimonii sui, ne temptatione diaboli probentur intercipi: quod tamen secundum indulgentiam, non secundum imperium, praedicat esse faciendum. Vult enim omnes abstinentes esse, sicut ipse est; quod si nequeunt abstinere, tunc jungantur uxoribus: separari autem debere non dicit, qui in unam copulam foederis convenerunt.

XI. *Si quis frater uxorem habet infidelem: & quae sequuntur.* Si quis fidelis uxorem habet haereticam, vel paganam, monet, eam statim non debere derelinqui; sed impensa cura corrigi: quod simili modo devotam dicit efficere mulierem; nam si quis eorum in pravas sectas permanere voluerit, tunc fas esse a fidele contemni; quoniam cum obstinatis, & perditis nulla potest esse concordia. Subjungit etiam, nullam esse salutem in praepotio, vel in circumcissione, nisi in mandatis Dei, quae ad Novum pertinent Testamentum. Praeterea commonet, ut sive servus, sive liber ad fidem vocatus fuerit, sine discretionem aliqua conditionis in catholico dogmate perseveret; quando in
judicio

VII. 12.

judicio Christi fidelis servus infideli Domino recte praeponitur.

VII. 25.

XII. *De virginibus autem praeceptum Domini non habeo: & reliqua.* Laudat quidem virginitatem, sed permittit quoque conjugia; ostendens innuptas personas facilius spiritalia cogitare, quam conjuges: omnibus tamen praecipit non amare quae mundi sunt, quia figura hujus saeculi statuto fine praeteribit. Simili modo parentes commonet, dicens, primum quidem esse, qui servat virginem filiam suam; secundum, ut eam marito congrua temporis maturitate contradat: mulier autem, quae fuerit a marito derelicta, si *leg. melius.* abstinere non potest, nubat; *remedium* est enim conjugio copulari, quam libidinis libertati derelinqui: multo tamen melius esse confirmans, si in viduitate permaneant. Talia vero praecepta divino se asserit praedicare consilio.

VIII. 1.
Vulg. *De*
iis &c. sacrificantur.

XIII. *De his autem, quae idolis immolantur: & reliqua.* Dicit quidem nihil esse idola, sed carnes verat comedi, quae talibus videntur offerri; ne infirmitas fratrum non decernat horrere, quod paganos constat efficere. Itaque fit, ut ad illum redeat errorem credentium, qui culpis praestat initium; quapropter non se manducare

ducare dicit in aeternum, quidquid fratrem potest scandalizare carissimum: pro quo caelorum Dominum in assumpta carne constat occisum.

XIV. *Non sum liber? non sum Apostolus? non Jesum Christum Dominum nostrum vidi?* Apostolum se quidem dicit eorum esse, quos sacra institutione formaverat; cui potestas erat cibos accipere, & matrimonio copulari, sicut & aliis Apostolis liberum fuit, qui uxoribus adhaerebant: sed omnia se dicit libenter sufferre.

IX. I.

1 D. Paulum uxorem non habuisse, Cassiodorus ratum facit; quamvis id a quibusdam in quaestionem revocatum sit, praecipue ex S. Ignatii Epistola ad Philadelphenses. Quam ab antiquo christiana ecclesia in coelibatum ferri cepit, plura comprobant. XIX. ex priscis Canonibus, qui apostolorum nuncupantur: *Us ex iis, qui cum essent coelibes, ad clerum promoti sunt; soli lectores, & cantores, si velint, uxores ducant: ἀναγνώστες, καὶ ψαλμοὶ μόνες.* Docebat Hilarius, Romae sub Damaso Diaconus [ad 1. Timoth. inter Ambr. Op.] sacerdotes nostros, & sacros ministros omnes a convetio feminae abstinere debere, quia necesse est eos quotidie praesto esse in ecclesia: quod levitis antiquae legis non accidit; eorum enim rarior in sacrificiis erat opera, ita ut dierum aliquot expiatio praestitui posset. Vide Can. 1. Ancyrae Synodi, &c. Explanator ipse noster paulo ante: *Ostendens inuptas personas facilius spiritualia cogitare, quam conjuges.*

E

ne

ne quod offendiculum evangelio Christi afferre videretur : pro qua re nec ab ipsis se aliquid velle dicit accipere, quamvis a Domino permissum esse noscatur ; ne tantorum laborum gloria tali compensatione vacuetur.

XI. 16.
V. evangeliz-
lizavero.

XV. *Nam si evangelizem, non est mihi gloria : & cetera.* Quadam necessitate se dicit evangelizare, ut jactantiam probetur effugere : dicit enim debitum se solvere, si commissa sibi videatur velle peragere : ait enim omnibus se humiliare, ut eos potuisset acquirere. Nam si illi, qui currunt in stadio, abstinere non desinunt, ut praemia humana percipiant ; quanto debet studio potiori futurae beatitudinis corona perquiri ? Se autem non dicit in vanum currere, nec pugnis aera verberare ; ne quod est omni infelicitate miserius, praedicans aliis, ipse possit reprobis inveniri.

X. 1.

XVI. *Nolo autem vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Admonet Corinthios, ut quae prioribus temporibus Judaeis facta sunt, ad Christum Dominum pertinuisse cognoscant : deinde ut poenas eorum gravissimas paveant, & a culpis similibus novus populus arceatur : monet etiam, ut Dominum

minum temptare non debeant; sed sperare, ut temptationes carnales ejus dono pietatis evadant, cujus misericordia geritur, ut a saeculi istius sceleribus evadatur.

XVII. *Propter quod, carissimi mihi, fugite ab idolorum cultura: & reliqua.* Si-
cut participes sunt mensae Domini, qui in unam communicationem conveniunt, ita participes sunt mensae daemoniorum, qui una superstitione junguntur: & ideo sibi convenire non possunt, quae discreta qualitate divisa sunt. Quapropter si quis dixerit immolaticium esse, propter conscientiam non oportet attingi: si vero ignoratum fuerit, in nomine Domini manducetur. Scriptum est enim in Psalmo, *Psalm. xxiii. Domini est terra, & plenitudo ejus.* Nam si-
ve manducetur, si-ve bibatur, si-ve aliquid aliud honeste fiat, omnia in gloria Domini constat esse facienda. Monet etiam, ut sine offensione tractare se debeant, & ecclesiae placere, sicut & ipse cognoscitur effecisse.

XVIII. *Imitatores mei estote, fratres, sicut & ego Christi: & quod sequitur.* Corinthios monet Apostolus, ut sicut ipse imitatur Christum, ita illum debeant fideles imitari. Sic autem fieri potest, si illud quaerant, quod multis, non quod
E 2 sibi

x. 14.

Psalm. xxiii.

xi. i.

in Vul. de
est fratres.

sibi possit utile comprobari: docens caput viri esse Christum, caput autem mulieris virum, caput vero Christi Deum: quod dictum ab humanitate recte percipitur, ut tali distinctione recognita, ordine suo debeant cuncta pensari. Suadet quoque viros, ut velato capite orare non debeant; quoniam Deo subditum esse¹ libertas est. Mulieres autem recto capite Domino praecipit supplicare, ut eas viris suis subditas esse declararet.

xi. 16.

leg. contentiosos.

XIX. *Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus.* Populum Dei contentiosus quidem perhibet non amare; dicens, ecclesiasticum conventum pacis votum, non studium habere rixarum: oportere tamen dicit haereticos esse, ut inter eos probati manifesta debeant puritate cognosci. Arguit quoque illos, qui non sustinentes conventum,² singillatim celebrationem cupiunt habere missarum:

¹ Corinthiis inter Christianos receptis praecipiente Apostolo ne Judaeorum more velato capite orarent, nullam servitutis notam ob detectis capita ab iis timendam subjungit interpretes, quoniam Deo subditum esse libertas est. Libertatis ceteroquin symbolum in Bruti numismate pileus.

² Locum, quem de Missarum celebratione Cassiodorius interpretatur, de communibus illis veterum

missarum : exemplum reddens caenae dominicae, in qua regulam fidei non singulis, sed in unum cunctis dixit Apostolis.

veterum christianorum convivii (*ἀγῶναις*) accipiunt alii; eorumque reprehendi censent tum pauperum contemptum, tum intemperantium. At cum auctor noster illos argui putet, qui non *sustinentes conventum, singillatim celebrationem cupiunt habere missarum*, missas infra privatos lares celebratas videtur innuere, quas propterea ejus jam aevo in usu fuisse conjectare liceat. Eas quidem D. Gregorii aetate receptas Epistolae ipsius XLII. & XLIII. ostendunt; quibus ad Venantii Patritii dissensionem tollendam Syracusano Episcopo praecipit, ut *in domo ipsius missarum peragi mysteria permittat*. At multum aberat, ut apostolorum temporibus cognosci possent, cum exiguo fidelium numero missa unica peragebatur. Quin etiam decernitur Canone apostolico xxiv. ut presbyter deponatur, qui contempto suo episcopo *seorsim congregationem faciat, & aliud altare figat*. Cum tamen dicat interpretes, *non sustinentes conventum*, intelligi etiam potest de iis, qui missas consueto quidem, & publico loco celebrarent, sed antequam fideles convenirent: nam *sustinere* apud ipsum *expectare* est: paulo infra, *invicem caritatis studio sustinendum*, quod Apostolus dixerat v. 33. *invicem expectare*: ad Jacobi Epistolam num. x. *judicem non esse sustinendum*, ut significaret, expectandum non esse.

xi. 27.

Vulg. panem hunc, vel biberit calicem

Domini indigna, reus erit corporis, & sanguinis Domini.

XX. Itaque quicumque manducaverit panem, & biberit calicem, ¹ corpus, & sanguinem Christi. Rectae fidei, & operum bonorum conscium, dicit debere percipere, ne non tam remissionem peccatorum, quam damnationem suam videatur appetere: nam si nos ipsi nos iudicamus, in iudicio divinitatis absolvimur. Quapropter

¹ Catholicae, & inconcussae de eucharistico mysterio sententiae novus calculus hic accedit, cum antiquus textus, quo Cassiodorius utebatur, praetulisse videatur hoc loco, panem, & calicem, corpus, & sanguinem Christi; qua lectione clarissime traditum anterioribus versiculis dogma iteratur. De consecratione eucharistica Dissertationem meam, ad virum summum P. Ben. Bacchinium missam, iterumque nuper Venetiis curam, novo libro Tubingae edito rursus oppugnari video a viro eruditissimo, & inter Lutheranos Professore eximio, Christophoro Pfaffio. Eruditionis plaustra, quod illi solenne est, in eo volumine congesta mireris; at quod ad quaestionem pertinet, ipsi, collatione facta, iudicent in iisdem castris suis merentes literati viri, num quaecumque attuli vel minimum labefactentur. Quidpiam tamen aliquando reponam, ubi otium dabitur, ad deceptiones quasdam detegendas, eludendasque: in praesens hoc tantum moneo. Quod inter nos primo, & praecipue disceptabatur, id erat: num fragmenta ab ipso reperta, & S. Irenaei Lugdunensis nomine vulgata, ad ipsum vere pertineant, ut acriter pugnat, necne. Abjudicantem vero me,

atque

propter in celebratione missarum invicem dicit caritatis studio sustinendum; nam si ad muta simulacra cum reverentia videbantur ascendere; quanto magis ad Deum, verum sine blasphemiiis, & contentionibus, mente debent purissima convenire? Dominus enim Christus non blasphemiiis appetendus, sed in Spiritu Sancto magno studio devotionis honorandus est.

XXI. *Divisiones autem gratiarum sunt,* XII. 4. *idem Spiritus: & sequentia.* Quamvis divisiones gratiarum multae sint, unum tamen esse Dominum confirmat auctorem, qui omnia haec operatur in omnibus. Hoc etiam membrorum, & corporis probavit exemplo; dicens, aliud quidem visum agere, aliud manum operari, aliud pedem efficere; sed invicem sibi mutua complexione sociari. Sic in ecclesia Dei licet multae sint sanctitatis.

atque rejicientem docti ipsi viri a nostris sacris alieni minime abjudicarunt, vel rejecerunt; nam haec lego de fragmentis hisce in *Historia Critica reip. literariae* T. IX. *Je ne m'etonne nullement de ce que Scipio Maffei* [praeclarum, sed alienum opus mihi hic ex errore tribuitur] *les ait combattu, & rejetté. Franchement je trouve ses raisons touchant leur incertitude, & leur supposition tres plausibles, & tres bien fondees.*

officia,

officia, adunatione caritatis, omnia sibi tamen necessaria esse noscuntur.

XIII. 1.

XXII. *Si linguis hominum loquar, & angelorum: & reliqua.* In hoc capite commendat omnino caritatem; ita ut nullam virtutem sine ipsa prodesse commemoret; definit etiam quae respuat caritas, quae sequatur; nam licet alia dona, id est fides, & spes in futuro saeculo conquiescant, sola caritas permanet in aeternum: quam dicit omnimodis expectandam.

XIV. 2.

XXIII. *Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: & cetera.* Inter scientiam linguarum, & prophetiam, magnam dicit esse distantiam: quando scientia linguarum non est omnibus nota, ¹ prophetia vero ecclesias instruit, & intelligentes muneribus supernis aedificat: instrumentorum ponens exempla musicorum, quia nisi intellectum fuerit, quod tibiis, aut tuba canitur, auditus non potest

¹ Dum haec relego, ab antiquis lapidibus; quibus nunc vaco, paulisper divulsus, egregia, & nondum vulgata succurrit inscriptio, cui interpretandae, ubi *Museum Veronense* proferam, nonnihil opis afferent hi Cassiodorii loci. Eximium lapidem Hieronymus Baruffaldius, quae clarissimi viri humanitas

test haberi proficiuus: multis probationibus docens, majorem esse prophetiam, cui magis eos studere commonet, quam diversarum linguarum multifariae qualitati.

XXIV. *Ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur: & quae sequuntur.* XIV. 13.

Adhuc in eadem facienda discretionem remoratur; multis probationibus docens utiliore esse interpretationem dominici sermonis, quam linguarum multifariam locutionem: asserens non esse orationem proficiuam, quae sine intellectu depromitur: ita & doctrina caelestis, si non intelligatur, a plurimis putatur infania: nam si quis idiota prophetantem audiat, & quae dicit intelligat, tunc cadit in faciem suam, & publice annuntiat, quod vere Dominus locutus est per ipsum.

XXV. *Quid ergo est fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum: & cetera.* XIV. 26.

manitas est, mihi dono dedit: inscriptio est huiusmodi.

DACIANA. DIACONISSA

QVE. V. AN. XXXXV. M. III

ET. FVIT. F. PALMATI. COS

ET. SOROR. VICTORINI. PRESBRI

ET. MVLT. PROPHEAVIT

CVM. FLACCA. ALVMNA

.... V. A. XV. DEP. IN. PACE. III. ID. A.

Ab

Ab hominibus, qui in ecclesia docent; dicit magnopere providendum, ut auditores suos debeant divinis iussionibus erudire. ¹ Si cui vero de sedentibus sermo Dei fuerit relevatus, nec ipsum perhibet negligendum: quoniam interpretationes prophetarum asserit esse prophetias: prophetarum quippe intelligentiam prophetis dicit esse subjectam. Mulieres quoque propter infirmitatem sexus sui prohibet in ecclesia loqui; sed quod ignorant, domi eas discere praecipit a maritis, ut tali lege compositae, simul & scientiam, & modestiae munera consequantur.

xv. 1.

XXVI. *Notum autem vobis facio, fratres:* & reliqua. Breviter notum facit evangelium, quod praedicaverat cunctis: nam tradidisse se dicit universis, Christum mortuum pro nostris esse peccatis, & quoniam tertio die resurrexit a mortuis: qui licet multis fratribus post resurrectionem fuerit visus, a se quoque, tamquam a minimo, & abortivo, refert esse conspectum: gratiam Domini de se plurima humilitate commendans, quo resurgente, resurrectio mortuorum non debet abnegari; quoniam omnis doctrina sancta destruitur, si de

1. Erat in Ms. sicut vero de sequentibus.

tordibus humanis credulitas ista tollatur: pulcherrima nimis definitione complectens, resurrectionem esse Domini primitias dormientium.

XXVII. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.* Sicut per Adam dicit homines mortuos, ita per Jesum Christum proveniet omnium resurrectio mortuorum. Mors autem in fine saeculi destruetur, quando Dominus Christus advenerit: subjectus semper erit Patri a natura humanitatis assumptae, postquam illi fuerint cuncta subjecta, *ut sit Deus omnia in omnibus.* Qui vero ista non credunt, sicut dicit Johannes Apostolus, Antichristi nomine censebuntur. Obicit etiam verba dubitantium, in quali corpore resurgat ille, qui mortuus est: quae seminationis triticeae facta comparatione destruxit: dicens, si granum tritici cadens renascitur innovatum, quanto magis corpora, quae mortua sunt, Domini iussione reparanda sunt? XV. 21.

Ver. 28.

XXVIII. *Non omnis caro, eadem caro:* XV. 39. & cetera. Primo totius carnis distantiam facit; deinde caelestia, & terrena corpora facta sequestratione discernit; postremum mirabili narratione praedicat, quantum in illa

illa resurrectione natura hominum per Christum Dominum meliorata proficiat: mysterium resurrectionis ipsius indubitata praedicatione describens. Monet etiam, ut considerantes alia, in fide suscepta, & bonis operibus perseverent. Collectas vero, quae sanctorum necessitatibus praebebantur, ex more praecipit fieri, antequam ad ipsos eum venire contingat: alios fratres commendans, alios salutans, & ut credentium perfectissime corda roboraret, anathema dicit in adventu Christi futuro, qui Dominum non amat Christum: salutans eos, & Epistolam praesentem solita benedictione concludens.

suppl. ei.

AD CORINTHIOS

SECUNDA.

I. 1. I. **P**AULUS Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei: & cetera. Cum Timotheo fratre scribit ecclesiae Dei, quae est Corinthi constituta, idem complectens & eis, qui per universam Achaiam in sancto proposito permanebant; gratiam illis,

**

illis, & pacem concedi postulans a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo: istis enim nominatis, & Spiritus Sanctus abunde memoratus est: unus enim ex Trinitate dictus totam plenissime complectitur Trinitatem.

II. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi: & reliqua.* Consolatum se dicit a Domino in omni tribulatione sua, ut & ipse pari modo consolaretur in calamitatibus constitutos; & ideo ad Corinthios scribit, quatenus sicut in passione socii, ita in consolationibus Christi participes esse mererentur. Refert etiam quae in Asia mala pertulerunt: Deo gratias agens, quod orationibus eorum ad instruendos populos de tanta fuerit clade liberatus: unde & fideles congratulari debent de prosperitate collata.

I. 3.

III. *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae: & cetera.* Gloriam suam dicit testimonium conscientiae suae; quoniam non in sapientia carnali, sed in gratia Domini conversatum se in hoc mundo fuisse testatur: praeconium suum dicens esse Corinthios, sicut & ipsorum probabatur Apostolus: promittens, se quidem ad eos frequenter venire voluisse; sed non fuit levitatis, qua minime constabat

I. 12.

stabat impletum: omnis quippe sermo ipsius praedicationis apud eos, exemplo Domini Christi, stabilis, non dubius fuit. Sed tamen ne quid suis viribus applicaret, Dei Filii, Jesu Christi dicit esse, quod confirmabantur in omnibus: ipse est enim, qui & unxit praedicatores, & signavit corda credentium.

I. 23.

IV. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam*: & quae sequuntur. Perpercisse se dicit Apostolus, quod non venit ad Corinthum; ne gravis esset eis, qui erant aliqua objurgatione culpandi: sed contristatio ipsorum aeternae causa salutis est; quando tunc discipuli Domino gratissimi fiunt, cum magistrorum correctione proficiunt. Patientiam quoque docens, petit ut pareatur illi, qui eum contristasse dinoscitur; promittens, ideo se illi remisisse, ne desperatus intereat, sed potius diaboli laqueum conversus evadat: nam patere sibi dicit, diabolicae cogitationes quantis fraudibus deceptos interimant.

II. 12.

V. *Cum venissem autem Troadem propter evangelium Christi*: & cetera. Gratum sibi dicit a Domino datam Troade, atque in Macedonia, ut evangelium Christi fidelium turba sequeretur: aliis se fuisse odorem

o ip-
Do-
fuit.
caret,
quod
st e-
igna-
Pe-
non
et eis,
indi:
sa fa-
mino
cor-
oque
eum
ideo
sed
adat:
agit-
nter-
propter
ariam
atque
christi
fuisse
lorem

51.
CASSIODORI SENATORIS

IAM DNOPRE STANTE CON

VERSI EXPLICIT PREFATIO

INCIPIUNT COM

PLEXIONES

IN EPISTU

LISA

POS

TOLO

RU

M

E

xviii Siquis autem uidetur contentiosus es
se nos talem consuetudinem non habemus
populumque contentiosus quidem perhibet

odore
vitae
nimis
sagaci
esse
ipsius
neban
talia
confi
& Ve
non
cunct
dit, /

forma
parat
datae
dicen
quae
aum
ampli
fima,
Sanct
quent
in ho
ex ve
nibus

relium

odorem mortis in mortem; aliis odorem vitae in vitam: similitudinem trahens animalium, quae ad res desideratas narium sagacitate perveniunt: eos magis dicens esse epistolam suam, qui praedicationes ipsius conscriptas in suis cordibus continebant. Tamen non se sufficientem ad talia perhibet, sed de Domini miseratione confidit; qui eum fecit idoneum, Novi & Veteris Testamenti veritate patefacta; non ad litteram intelligens, sed spiritualiter cuncta cognoscens; quoniam *littera occidit, spiritus autem vivificat.* III. 2.

VI. *Quod si ministratio mortis litterae formata in lapidibus fuit in gloria.* III. 7. Comparat scriptas tabulas, quae per Moysen datae sunt, & corda bene credentium: dicens illas plenitudine veniente vacuatas, quae in honore fuerunt usque ad adventum Domini Jesu Christi. Sed multo amplius erunt ista in aeterna laude firmissima, quae in cordibus fidelium Spiritus Sancti virtute descripta sunt. Quod sequenti argumentatione consignat; ideoque in hoc dono dicit esse perseverandum, ut ex veritate praedicationis Deo, & hominibus esse debeamus accepti. Vulg. litteris deformata.

VII. *Quod si etiam opertum est evangelium nostrum, in his qui pereunt est opertum.* IV. 3.

tam. Velata dicit corda dementium Judaeorum, quibus evangelicus non relucet affectus. Quid enim dicendi sunt videre, quibus imago Patris, Christus Dominus non refulget? Credentes enim, quamvis necessitates creberrimas patiantur, omnia tamen praestante Deo superare noscuntur; & sicut propter Dominum afflictiones subeunt, ita cum ipso in aeterna gloria collocabuntur. Oportet ergo mortem ipsius desideranter expetere, ut & vitae premia mereamur accipere: nam omnia se dicit Apostolus discrimina subisse, ut cum ipsis mereatur in illa Domini remuneratione resurgere.

IV. 16.

Vulg. sed
licet is &c.
corrumpatur;
tamen
is, qui in-
tus est &c.

VIII. *Licet enim is, qui foris est, noster homo corrumpitur, interior renovatur de die in diem.* Exteriorem hominem in nobis dicit esse corruptibilem, interiorem vero de die in diem renovari posse confirmat: quando ad christianae fidei dogmata devotus accedit. Iste tamen exterior homo, quamvis in isto saeculo duris necessitatibus pateat, in illa tamen resurrectione magna spe proventus exultat: & ideo quamdiu in hoc saeculo sumus peregrini, Domino placeamus, ut in ejus iudicio mereamur absolvi: ubi homo facta sua, sive bona, sive mala, iusta compensatione recipiet.

IX. Sci-

IX. *Scientes ergo timorem Domini, huiusmodi vobis suademus, Deo autem manifesti sumus.* Manifestum se quidem dicit Apostolus cordibus Corinthiorum, non ad gloriam inanem, sed ut se veraci declararet eloquio. Praedicat etiam mortuum resurrexisse Dominum Christum, ut Deo reconciliaret perditum mundum: assumpsit enim pro nobis carnem peccati, ut nos redderemur gratiae muneribus absoluti. Et ideo confidenter quaerendus est Dominus, quoniam scriptum est in Propheta: *tem-* *v. tempore opportuno exaudiui te, & die salutis adiuuavi te: talis enim promittit, ut non possimus intercipi.* *v. tempo- accepto, & Isai. XLIX. 8. placito &c. auxiliatus sum tui.*

X. *Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis: & sequentia.* Quid sit adventus Domini, magna breuitate definitur. Dicit enim: *ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis: propter quod ait, nullam occasionem offensionis alicui praebendam, sed quodlibet, & illud patienter sustineri; ut sanctus populus Domino possit adquiri: quapropter ad incitamenta reliquorum, passionum suarum calamitates congruenter enumerat: hortans eos, ut cum infidelibus non habeant portionem; dissimilium rerum magnam faciens discretionem, quando tenebris &*

luci non potest ullatenus convenire. Hoc quoque Numerorum, & Esaiæ confirmavit exemplo.

VII. I.

XI. *Hæc igitur habentes promissiones, carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis.* Post acceptas promissiones a vitiis carnalibus mundare se fidelissimos, & perseverare in sanctificationibus persuadet: plurimum gaudens, quod eos ad paenitentiam perductos, & passionum, & fidei suae participes sentiebat: subiungens necessaria divisione, quid intersit inter tristitiam, quae secundum Deum est, & tristitiam mundi: illa praestat paenitentiam, ista mittit ad mortem: nam propter Dominum contristati quantum profecerint, sequenti enumeratione declarat.

VII. 12.
Vulg. scripsi
vobis.

XII. *Igitur, etsi scripsi, non propter eum, qui injuriam fecit: & reliqua.* Scripsisse dicit, non accusans aliquem, sed illis notam faciens sollicitudinem suam: gratum sibi esse significans, quod Tito fratri paruerint: cumque benigna mente susceperint: ad aemulationem quoque Corinthios provocans, Macedones laudas, quod censu pauperes, ubertate fidei sint referti: & ne iterum eos laus aliena morderet, cum multis virtutibus pollerent, tamen caritatis studio dicit eos esse completos:

pletos : ideoque illos hortatur, ne ad collationem faciendam aliquibus impares esse videantur.

XIII. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi : & quae sequuntur. Adhuc eis collationis studium taliter persuadet, dicens, cum Dominus semetipso dives, pauper sic factus pro nobis ; quanto maiori desiderio nobis debemus praestare, quod divinitatem humano generi cognoscimus contulisse ? & ideo unusquis pro viribus suis offerat, non se aliqua necessitate constringat : elemosyna enim illa Deo grata est, quae sine animi tuedio probatur oblata. Titum quoque laudas, quod ad aedificandos eos cum alio fratre venire non distulit ; qui, ut bene susceperetur, ab ipso laudatus est. Se autem collationes ideo non dicit velle suscipere, ne ante homines, atque Deum aliquod erogationis scandalum oriatum.

VIII. 9.

XIV. *Misimus autem cum illo fratrem nostrum, quem probavimus supra.* Iterum illis & fratrem commendat, ut praesentibus eis, qui directi sunt, statuta collatio praepararetur ; ne praedicata eorum benignitas aliter fortasse debeat inveniri : dicens, eorum devotionem ad similitudinem boni provocasse quam plurimos ; mirabilem regulam elemosynae ponens ;

vin. 22.

Vulg. cum

illis & fra-

trem & c.

Gr. αὐτῶν

Hier. etiam

cum illis.

illo.

ponens; tantum unumquemque de ipsa
metere, quanta visus est largitate seminasse.
Huic autem rei Davidicum praestatum
exemplum.

ix. 10.
leg. ad e-
scam sub-
ministra-
bit. Vulg.
ad man-
ducandum
praestabit.

XV. *Qui subministrat semen seminanti;*
& panem ab esca subministravit. Adhuc
de elemosynae virtute pertractat; dicens
multo amplius Deum retribuere, quam
possunt egentibus dare pecuniae largitores;
nam & illi qui accipiunt, orationibus suis
majora conferunt, quam suscipere potue-
runt. In carne se quidem ambulare di-
cit, sed carni se militare non asserit:
quando superstitiones mundi se profitetur
ita velle destruere, ut vero Domino de-
beant cuncta servire: ammonens adula-
tiones & blandimenta secularia omnimo-
dis esse praecavenda.

x. 7.
Vul. Quae
secundum
faciem
sunt, vide-
te. Si quis
confidit sibi
Christi se
esse.

XVI. *Videte: si quis confidit sibi, hoc*
cogitet iterum apud se: & cetera. Vetat
hominem singularem se apud Deum pu-
tare, sed membrum se potius cognoscat
ecclesiae. Ipse tamen, si quid paululum
gloriarı voluerit de potestate concessa in
aedificatione cunctorum, non videtur ab-
furdum; major est enim honor magistri,

Videntur hic abfuisse a Cassiodori textu
prima verba versiculi vii.

quam

quam devotio potest esse discipuli. Respondet etiam de se disputantibus, tales debere judicari transmissas epistulas, qualis in opere complendo ejus potest esse praesentia: illos autem solos laudandos esse confirmat, qui non a semetipsis, sed commendantur a Domino.

XVII. *Vinam sustineretis i modicum* XI. I.
insipientiam suam: & reliqua. V. *Modicum quid insipientiae meae.*
 Sustineri deprecatur insipientiam suam, quando aemulatione Christi populos desiderabat adquiri: nam in ecclesiae typo desponsatum dicit populum Domino Christo; sed veretur, ne diabolo seducendo falsis praedicationibus pervertantur a regula castitatis. Afferit quoque nullo illis sumptu se fuisse gravem: ostendens in transitu, qualis debeat esse praedicator; passiones quoque suas, & liberationes enumerat; non ut iactantia vitia praesumeret, sed ut talia cognoscentes Christo Domino libentius subderentur.

XVIII. *Veniam autem ad vobis* XII. 4.

1 Ex Graeco *παύω* m: Italice, *soffrire un poco la mia*, &c. interpretatio ad literam videri possit nescio quid alieni invchere. Valtanii Polyglotta habent *γῆ*.

2 Ea verba, *si gloriari oportet, non expedit quidem*, Cassiodorium non legisse suspicor: inspicere Graecum textum, & contextum consule.

& revelationes Domini : & quae sequuntur. Venit ad mirabiles visiones, & revelationes eximias, in quibus se raptum dicit ad tertium caelum, & arcana verba in paradiso cognovisse, quae homini non licet loqui. Tamen non in his visionibus, sed potius in infirmitatibus suis se dicit velle gloriari; quatenus in ipso Christi virtus semper possit augeri: diversas etiam clades enumerans, asserit, se non minus in eis a ceteris Apostolis in sancta fide laborasse: cum tamen sumptum ab ipsis cognoscatur nullo modo percepisse; quatenus res ista recognita majus illi studium caritatis augeret.

XII. 14.

XIX. *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, & non ero gravis vobis.* Paratum se quidem dicit, ut ad eos veniat, sed tamen nihil de ipsorum facultate praesumat: docens, filios non parentibus, sed parentes thesaurizare potius filiis suis. Commonet etiam eos, ut correpti vivant in Domino, ne veniens laegeat eos, quos cognoverit militasse diabolo: minatur quoque Corinthiis increpationes suas, quia etsi Christus carne sit mortuus, vivit tamen in Deitatis suae gloria sempiterna; sicut omnes in ipso vivunt, qui illi credere pure mente maluerunt. Deinde temptare se,
&

& judicare in fide unumquemque debere dicit, si Christo Domino possit adjungi; ille enim ipsius esse dinoscitur, qui reprobis non habetur.

XX. *Oro autem Dominum, ut nihil male faciatis: & sequentia.* Orare se dicit, ut populus fidelis ante conspectum Domini gloriosus appareat: non ut ipse de illorum correptione praedicetur, sed ut ille potius de sua probitate laudetur. Se vero gratissime ferre dicit, quando propter passiones suas infirmus, & humilis invenitur; illi autem in Christo Domino conspiciuntur nobiles, & potentes. Deinde consulto se talia dicit scribere, ne praesens Dei populum aspere videatur arguere. Salutat plebem sanctam, & ecclesiarum salutationes studio caritatis adjungit; benedictionem quoque populo solita pietate concedens.

XIII. 7.

V. Oramus

autem De-

um.

~~LIBER PRIMUS DE GALATIS~~

AD GALATAS.

I. I.
Vulg. Ne-
que per ho-
minem.

I. **P**AULUS Apostolus non ab homini-
bus, neque per homines, sed per
Jesum Christum, & Deum Patrem. Cum
se dicit Apostolum, non ab hominibus
factum, sed per Jesum Christum, & De-
um Patrem, destruit eos, qui se Aposto-
los humana praesumptione vocitabant:
istis enim temporibus a falsis praedica-
toribus vehementer turbabantur ecclesiae;
quas salutat cum omnibus fratribus, qui
erant cum eodem; & in ipsa salutatione
benedicit, ut ad percipienda verba Domi-
ni possint idonei comprobari. Et nota,
quod tota Epistula contra falsos praedica-
tores est edita, qui jam baptizatos etiam
circumcidendos esse firmabant.

I. 6.

II. *Miror, quod sic tam cito transi-
mini ab eo, qui vos vocavit: & reliqua.*
Increpat eos, qui falsis praedicatoribus
seducti, a percepta fidei regula deviant:
statuens, ut si quis alter evangelizare ve-
lit praeter hoc, quod ab ipso constabat
esse praedicatum, anathema sit: asserens

re-

revelationem suam humanam non esse scilicet, sed divinam. Probat hoc copiosius per antea vitae suae contrariam voluntatem; ut qui prius fuerat expugnator ecclesiae, voluntate Domini correctus, devotus ejus praeceptionibus appareret. Dicit, se etiam de Hierosolyma venisse, ut Petrum videret, & Jacobum; deinde Syriam, & Ciliciam esse profectum; iterumque redisse Hierosolyma, ut exponeret eis evangelium, quod praedicabat in gentibus. Eos autem, qui nitebantur populos falsa praedicatione confundere, in praesenti dicit esse convictos, ut veritas evangelii manifestis probationibus appareret.

III. *Mihi enim qui videbantur, nihil contulerunt*: & cetera. Evangelium Christi non se dicit a fratribus accepisse, sed divina sibi inspiratione collatum: propter quod refert, dextras sibi dedisse Petrum, Jacobum, & Johannem, ut illi circumcisioni, isti vero praeputio praedicarent: nam & Petro Antiochia se perhibet resistisse, dicens ei; *Si tu, cum sis Judaeus, gentiliter, & non judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare?* Ut tam. Hebraei, quam gentiles ad fidei gratiam, non ad legis stricta cogerentur, quae nullus hominum

II. 6.

Vulg. *Qui videbantur esse aliquid.*

Ver. 14.

Videtur
supplen-
dum po-
tius.

minum possit implere : unde Petrus magnae mansuetudinis, & patientiae monstravit exemplum ; ut tantus, ac talis apostolus increpatus corrigeret, quam se humano more improbis allegationibus excusaret : gratiam enim se praedicasse dicit, gratiam & praecepit custodiri, ne mors Domini Christi irrita, atque evacuata esse videatur.

III. I.

IV. *O insensati Galatae, quis vos fasci-
navit ? & quae sequuntur.* Arguit Ga-
latas, ut cum doctrinam acceperint, in
gratia Christi, eumque propriis oculis per
apostolicam doctrinam viderint crucifigi,
ad legis opera iterum sint reversi : quod
Christiane fidei contrarium positum proba-
bit exemplis. Filius autem Dei ideo carne
crucifixus est, ut nos a legis maledicto
redimere, & promissio Abrahae Christo
credentibus impleretur : dicit enim, pro-
missionem Abrahae factam non in semi-
nibus, sed femini ejus, ut in Domino
salvatore pollicitationem promulgatam e-
videnter ostenderet : nam si haereditas
esset ex lege, quae post cccc. & triginta
annos facta est ; ex promissione, quae prae-
cessit, utique non fuisset : sed cum Abrae-
hae longis ante temporibus constet fuisse
promissum, evidenter apparet, haeredita-
tem

tem istam ex lege non venisse, sed gratia: conclusit enim omnia Deus in peccato per legem, ut veniente Jesu Christo ex fide donaretur haereditas.

V. *Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo: & reliqua.* Qua ad adventum Domini timorem legis dicit nobis fuisse paedagogum: postquam vero baptismum venit, sine discretionem sexus, aut conditionis alicujus sibi filios fecit: diversis argumentationibus probans, non eos debere ad servitium idolorum reverti, unde jam probabantur egressi. Commonet etiam, ne falsis suasoribus adquiescant, cum & maximam gratiam praedicatori praestiterint, & se bene institutos esse cognoscant: unde prudenter efficiunt, si ad meliora charismata tendunt, & absente Apostolo, divina institutione proficiunt. III. 24.

VI. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis: & cetera.* IV. 19. Adhuc eos arguit, qui se volunt sub lege magis esse, quam gratia; proponens eis, Abraham duos filios habuisse, unum de ancilla, qui carni fuit obnoxius, & alterum de libera, qui secundum promissionem natus esse cognoscitur: ille pertinens ad legem, iste ad gratiam fidei. Cur ergo deteriora volunt eligere, cum se sciant accepisse

cepisse meliora? exemplis, & sententiis multo meliorem fidei gratiam probans, quam est in lege praesumptio: quapropter abicere debent persuasiones illicitas, ne iniquitatis fermento proveniat totius massae vitiosa corruptio.

v. 10.

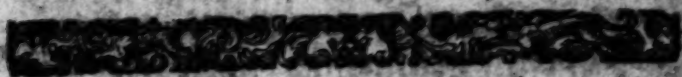
VII. *Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: & reliqua.* Confidere se dicit in eis, quod falsos praedicatores ulterius audire non velint: suadens illis contentiones improbas non amare, sed in una societate Deum Dominum debere perquirere: quando omnis lex uno sermone probatur impleri: *diliges proximum tuum tanquam te ipsum*: mirabiliter aperiens eis vitia carnis, spiritalesque virtutes: monens eos ut in gratia magis, quam praesumptione legis, debeant ambulare.

vi. 1.

VIII. *Fratres, etsi praecoccupatus fuerit homo in aliquo delicto.* Commonet, ut lapsis fratribus mansuetudo digna praestetur; sic enim legem Domini complemus, si alter onera portet alterius: sequitur etiam, ut catechizatus catechizanti morum probitate respondeat; quatenus quibus aures aperiuntur, doctrinam fidei cum suis debeant communicare doctoribus: subiciens, *qui seminat*

in carne, metet corruptionem; qui autem *V. 8. Vulg.*
 seminat in spiritu, vitam metet aeternam. *Qui semi-*
 Quapropter circa omnes bona facienda *nat in car-*
 sunt, sed maxime domesticis fidei tribu- *ne sua, de*
 enda benignitas est; quando fructus la- *carne &*
 boris in futura iudicatione percipitur. *metet, &c.*
 Exponit etiam, praedicatores falsos adeo *de spiritu*
 illis velle subrepere, ut crucem Domini *metet vi-*
 salvatoris evacuent: Apostolus enim illa *tam.*
 cruce gloriatur, per quam ipse mundo,
 & illi crucifixus est mundus: in Christo
 enim neque circumcisio, neque praepu-
 tium aliquid valet, sed sola hominis per
 fidem innovata perfectio. Se autem
 stigmata Christi, id est crucis vexillum,
 quod in diversis passionibus sustinebat,
 gestare profiterur, epistolam suam san-
 ctissima benedictione concludens.

A D E P H E S I O S.

I. **P**AULUS *Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei: & sequentia.*
 Voluntate Domini creberrime se vocatum dicit apostolum, ut eos destrueret, qui hunc honorem humanis praesumptionibus appetebant. Scribit ergo sanctis, & fidelibus Ephesiis, benedictionem solitam paternae caritate subjungens; ut gratiam, & pacem a Patre, & Christo Domino consequantur: ubi tamen Sancta Trinitas religiosa devotione sentitur.

II. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi: & quae sequuntur.*
 In primis Deo Patri gratias agit, & Domino nostro Jesu Christo; cujus voluntate praedestinatum se dicit apostolum: gratiam unanimi-
 tatis eorum multiplici laude concelebrat; asserens & Ephesios eadem munificentia fuisse completos. Quapropter orare se perhibet, ut excellentiam fidei, & magnitudinem revelationis accipiant; quatenus tanti mysterii secreta cognoscant, & intelligant per veris-
simam

simam fidem, sedere Jesum Christum ad dexteram Patris, quem constituit super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem; & reliqua, quae de ipso mirabili narratione praedicantur.

III. *Et vos, cum essetis mortui delictis:* II. 1.
& reliqua. Ea nunc iterum docet, quae illos primitus optavit agnoscere; quia peccatis suis mortui fuerant sub diabolo, sed nunc vivificati probantur in Christo: asserens, non hoc humanis meritis tributum, sed divina gratia fuisse collatum: hoc credendum, hoc tenendum distinctissime persuadens; nam qui prius inter gentes fuerant adeo longe positi, nunc proximi facti sunt in sanguine Domini Christi; qui dissidentes duos populos Hebraeorum, atque gentilium, in unum novum hominem per crucem suam pacis vinculo colligavit; accessum per se praebens ad Patrem in uno spiritu, in una fide credentibus.

IV. *Ergo jam non estis hospites, & peregrini, sed estis cives sanctorum:* II. 29.
& cetera. Dicit eos in Christo Domino aedificatos, in quo & apostoli, & prophetae ipsius probabantur esse constructi: quod ante quidem gentibus videbatur ignotum; Vulg. & advena.

ignotum; sed in Spiritu Sancto fidelibus constat esse revelatum. Quam dispensationem perhibet nunc sibi creditam, ut praecedentibus beatis coheredes fierent gentes in Domini sanguine salvatoris; cujus se ministrum dicit factum, ut per universam ecclesiam sancti evangelii praedicatio beata discurreret: unde petit a Domino, ne eorum possit fides deficere, qui talia noscuntur praemia suscepisse.

MI. 4.

V. *Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi: & reliqua.* Rogare se pro eis Patrem Deum dicit, ex quo omnis paternitas in caelis, & in terra nominatur, ut habitet Christus in cordibus eorum; quatenus possint comprehendere, quae sint magnalia Domini, & caritas Christi. Obsecrat etiam eos, ut cum patientia, & humilitate in suscepta fidei regula perseverent; & unitatem spiritus custodiant in vinculo pacis: fidei siquidem rectae una societas, unus est Deus. Subjungens diversa dona dedisse sanctis suis Filium Dei, scilicet in aedificationem ecclesiae, donec resurrectio futura proveniat; in qua omnes in mensuram aetatis Christi, ¹ sed diverso sexu

re-

¹ Ex Apostoli verbis Epistolae hujus IV. 13. sur-

resurgimus. Nam cum dicat Dominus in evangelio, *in resurrectione non nubent, neque nubentur*, evidenter ostendit, masculos resurgere posse cum feminis.

Matth.
xxii. 30.

VI. *Hoc iterum dico, & testificor in Domino* : & sequentia. Hortatur eos, ut sicut prius fecerunt, nationum vanitate non ambulent ; describens, in qua ceterae gentes caecitate versentur : sed in sapientia, qua vocati sunt, novum hominem induant ; qui secundum Deum creatus esse dinoscitur : utriusque rei, sive quae vitanda, sive quae sequenda sunt, distinctas, ac lucidas enumerationes insinuans. Quapropter imitare debent Dominum Christum, qui se in odore suavitatis obtulit pro salute cunctorum.

iv. 17.

VII. *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur inter vos*. Perfecto magisterio noxia prohibet, & utilia persuadet ; nam sicut criminibus

v. 3.
Vulg. in
vobis.

surrecturos nos esse *in virum perfectum*, non de fuere qui autumarint, feminas non in proprio sexu, sed in virili surrecturas. A meliori parte stat Cassiodorius, atque optimo argumento pugnat. Eundem evangelii locum attulerat Gelasius 1. hoc idem urgens, Conc. Labb. Tom. iv. p. 1257. addideratque : *Quod utique si in unam speciem corporis, unumque sexum omnes fuerant suscitandi, cur diceretur causa penitus non fuisset.*

VIII.

vindictam, ita perhibet virtutibus venire praemia : dicens fugienda, quae Dominus prohibet ; sequenda vero, quae praecepit. Et ne quis boni aliquid suis viribus applicaret, in omnibus monet, debere nos subjectos esse Deo, & agere gratias Domino Christo, qui nos protegere, ac gubernare dignatur.

Ver. 22.

VIII. *Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino : & quae sequuntur.* Mulieres viris suis commonet debere subdi, sicut & ecclesiam Christo subjectam esse confirmat. Ut sensum perfectae caritatis infunderet, eodem modo praecepit a viro uxorem diligi, sicut Christus amavit ecclesiam : dicens, quia carnem propriam fovet, qui uxorem suam diligit. Filios quoque ammonet, & parentes, ut mutua sibi officiositate socientur : servos etiam, & dominos, quemadmodum se invicem debeant tractare, commonuit : omnes tamen generaliter instruit, ut contra diaboli insidias armis caelestibus induantur. Pro se quoque dicit orandum, ut ei libertas Sancti Spiritus tribuatur, quatenus ad docendum possit idoneus inveniri : nam Ty-chicum illis dicit omnia referre, quae gesta sunt : epistolam suam salutationis caritate concludens.

A D

AD PHILIPPENSES.

I. **P**AULUS, & *Timotheus*, servi *Jesu Christi*, omnibus sanctis in Christo *Jesu*, qui sunt *Philippis*. Salutat cum *Timotheo* coepiscopos, & diacones *Philippis* constitutos; optans illis gratiam, & pacem Dei Patris, & Domini *Jesu Christi*: ostendens in ecclesia Dei suo gradu & diacones honorandos. I. 1.

II. Ego quidem gratias ago Domino nostro in omni memoria vestri semper; & cetera. Agere se pro ipsis Deo gratias pollicetur, ut in visceribus Christi fideles mente permaneant. Indicat vincula sua multis & bona vota, & prava studia concitasse: nam puros corde rectae praedicationis dicit desideria suscepisse; obliquos autem, & perditos, simulasse de Deo loqui, ut Apostolus possit amplius ingrari. Sed in utroque Deo gratias agit; quia nomen Domini probabatur augeri: definiens, vitam sibi esse Christum, & mori lucrum. I. 3.

III. Quod

I. 22.

III. *Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro.* Desiderare se quidem dicit, de hoc mundo transire, ut debeat esse cum Christo; iterumque caritatis studio se velle vivere, ut Philippensium possit in Christo Domino corda firmare: tantum est, ut in evangelio percepto constanter adversariorum infidias non paveant; sed virtutem caritatis invicem custodientes, aemulentur Dominum Christum, qui cum esset Deus omnipotens, homo fieri pro nostra salute dignatus est: quem aequalem Patri non rapina, sed naturae veritate profitetur Apostolus. Inde quoque sequitur supra omnes creaturas gloria humanitatis adsumptae a Christo, quem caelestia, terrestria, & inferna flexis genibus adorare noscuntur.

II. 12.
Vulg. *charissimi mei.*

IV. *Itaque dilectissimi mihi, sicut semper obedistis: & reliqua.* Monet eos, etiam se absente, de animae salute esse debere sollicitos: definiens, Deum & bonam voluntatem dare, & quae sunt in perficiendo profutura, concedere: congratulari se dicens de fide ipsorum, quae ante Dominum Christum ei gloriam sit datura: cito se Timotheum missurum promittens, quem laudat, & omnino commendat. Epaphroditum quoque dicit se praesenti tempore de-

destinasse, qui post aegritudinem longam Apostoli solacio noscitur restitutus. Hic etiam ad eos videndos magno desiderio festinavit, quem suscipiendum veneranter ammonuit; quia multis periculis pro Christi praedicatione non cessit.

V. *De cetero, fratres mei, gaudete in Domino*: & sequentia. Ammonet praeterea Philippenses, ut circa praedicatores falsos debeant esse solliciti; quos bene canes vocat, quia latrant potius, quam loquantur: circumcisionem corporis evacuans, cordis vero confirmans; quoniam illa legi obnoxia, ista vero gratiae cognoscitur esse sociata. Perfectum se tamen non asserit, sed ad perfectionem se tendere profitetur: sic autem fideles Christo Domino perhibet fieri configuratos, si illum, ad quem tendunt, modis omnibus imitentur: qui reformaturus est *corpus humanitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*: per hoc scilicet, quod immortales sunt, qui ulterius peccata non appetunt, quod divinis delectationibus perfruuntur: modus enim perscriptus est beatis, de quibus dictum est, *erunt sicut angeli Dei*.

VI. *Itaque fratres mei carissimi, & desideratissimi, gaudium, & corona mea, state in Domino*. Hortatur Philippenses, quos

III. 1.

VI. 21.]

Matth. 1

XXII. 30.

IV. 1.

Vulg. sic]

state.

H

CO-

coronam suam decenter appellat, ut in
 susceptae fidei firmitate permanent. Com-
 mendat etiam Germano sanctissimas mu-
 lieres, quas perhibet secum laborasse cum
 aliis fratribus in evangelio Christi: mo-
 nens, ut orationem, & confidentiam de-
 beant habere continuam; & illa de cetero
 peragere, quae Domino probantur ac-
 cepta: gratias illis referens, quod tribula-
 tiones ejus pecuniario sunt minere conso-
 lati: benedicens eos pariter, & salutans.

AD THESSALONICENSES

P R I M A

I. I. **P**AULUS, & Silvanus, & Timo-
 theus, ecclesiae Thessalonicensium in
 Deo Patre, & Domino Jesu Christo. The-
 salonicensibus scribit, cum Silvano & Ti-
 motheo, qui evangelium Domini juncto
 labore praedicabant; gratiam illis, & pa-
 cem concedi postulans a Deo Patre, &
 Domino Jesu Christo. Nec movet,
 quod de Spiritu Sancto tacet; nam sive
 unus,

unus, five duae, sicut jam dictum est, fuerint nominatae de Trinitate personae perfectissimam faciunt intelligi Trinitatem, sicut dictum est in epistula, quae scribitur ad Romanos.

II. *Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, numquam facientes pro omnibus vobis in orationibus nostris.* Deo gratias agere se dicit, quod Thessalonicenses, derelicta superstitione gentilium, verae fidei fundamenta perteperunt: referens, quali se apud eos probitate, & paterna dilectione monstraverint: gaudens etiam, quod evangelium Domini, non tamquam sermonem humanum, sed ita ut erat, verbum accipere divinum.

I. 2.
Vulg. memoriam vestri.

III. *Hi enim fratres, imitatores facti estis ecclesiarum Dei, quae sunt in Iudaea in Christo Jesu.* Imitatores eos factos esse dicit prophetarum, & Domini Christi, quando & ipsi propter fidem sanctam similia pertulerunt: dicit enim, desiderasse se nimis Thessalonicam venire, quia ipsi sunt ante Deum gloria, & corona eius: sed ad praesens missum perhibet esse Timotheum, qui eos, & fide corroboret, & passionibus faciat esse praeparatos, quas nunquam pronuntiat deesse fidelibus.

II. 14.

II. 2

Ad-

Addens etiam, non se sufficere pro ipsis Deo gratias agere, quibus talem caritatem suam noscitur contulisse: ipsos autem Dominus in concessa semel pietate confirmet, ut ante Patrem Christum omnium sanctorum possint esse participes.

IV. 1.
Vulg. in
Domino
Jesu.

IV: De cetero, fratres, rogamus vos, & obsecramus in Domino semper: & cetera. Monet Thessalonicenses, ut sicut hactenus fecerunt, & in posterum perceptam fidem devota mente custodiant: subjungens, qualia vitare, qualia eos oporteat semper expetere. Resurrectionem quoque omnium mortuorum pariter dicit esse faciendam; nam & qui eodem tempore inventi fuerint viventes spiritu, sicut & ipse erat, corporali morte praemissa, in aëta Domino Christo simul dicit occurrere: omnes enim carne morimur, sicut scriptum est: *quis est homo, qui vivit, & non videbit mortem?* sanctos tamen Domini cum ipso semper testatur esse mansuros. Dies autem, & hora adventus Domini humanitati praedicatur incognita, sicut & in evangelio Dominus ipse testatur.

Pfalm.
LXXXVIII.
49.

V. 4.

V. Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut dies illa vos, tamquam fur, comprehendar. Qui filii sunt lucis, in adventu Domini non timebunt peccatorum caligine

gine comprehendi; nec deebriati in malis dormiunt, qui praeceptis Dominicis armati semper adsunt. Monet etiam, ut praedicatores suos benigna mente tractare non desinant, & reliquis fratribus studia caritatis impendant; invicemque se de suscepta traditione commoneant. Orat etiam, ut in adventu Dominico puris, ac religiosi mentibus offerantur: conjurat quoque, ut omnibus fratribus praesens ejus relegatur epistula.

AD THESSALONICENSES

SECUNDA.

I. **P**AULUS, & Silvanus, & Timotheus ecclesiae Thessalonicensi in Deo Pater nostro, & Jesu Christo. Cum ipsis fratribus salutat iterum Thessalonicenses, quos & in prima epistula nominavit; ostendens tamen honore munerosos, qui laboribus ejus consortes esse meruerunt:

Canon vulgatae Epistolam ad Colossenses praeposit.

primordia epistolae suae sancta benedictione commendans.

1. 3.

II. *Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres :* & quae sequuntur. Laudat Thessalonicenses rectae quidem fidei fuisse regulas consecutos ; sed in futuris monet, ne illos perversi aliqua novitate decipiant : dicens adventum Domini non esse venturum, nisi prius videatur Antichristus ; cuius perversa tempora mirabili proprietate describit. Asserens jam quidem mysterium iniquitatis ejus operari ; sed ipsius quoque nequissimi praesentiam profitetur tunc esse revelandam, quando Romanum imperium quod nunc tenet, de medio fuerit, ordine veniente, summotum. Sic istis significationibus veritas adventus Domini praedicatur esse ventura.

II. 13.

III. *Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres :* & cetera. Gratias se dicit agere Deo pro ipsis, quod eis rectam fidem, & salutis perpetuae dona contulerit : ideoque magnopere dicit fidem tenendam, quam ab ipsis gloriabatur acceptam ; quando fidem, non omnium, sed profitetur esse paucorum. Oravit quoque pro ipsis, & iterum, ut illi pro ipso debeant orare commonuit. Denuntiavit

tiavit etiam falsos fratres studiosissime prae-
cavendos, nec alias regulas fidei eos debere
quaerere, nisi quas ab ipso probati sunt
accepisse: epistolam suam salutationis, &
benedictionis solito fine determinans.

AD COLOSSENSES.

I. PAULUS *Apostolus Christi Jesu,*
per voluntatem Dei: & reliqua.

I. 1.

Ad Colossenses scribit cum Timotheo fra-
tre suo: sed cum dicit *sanctis, & fide-
libus*, ostendit verba Domini, quamdiu sunt
polluti, & perfidi, homines non posse susci-
pere: supra quos gratiam, & pacem Dei
Patris, & Domini Jesu Christi venire de-
precatur. In istis duobus sermonibus, id
est in pace, & gratia, ostendit, quam ma-
gna sint munera, quae tam frequenti ite-
ratione repetuntur.

II. *Gratias agimus Deo, Patri Domini
nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes:*
& cetera. Deo gratias agit, quoniam per
Epafram eos in accepta fide perseverare
cognovit; ut in omni opere bono fructi-
ficantes, Domino probentur accepti. Lau-
dem

I. 3.

dem Patri mirabili praedicatione subjun-
gens, cui placuit per filii sui sanguinem,
sive quae in terris, sive quae in caelis sunt,
sibi met reconciliare : ostendens incarna-
tionem ipsius sanctam cunctis rebus mira-
bili virtute profuisse.

I. 21.
Vulg. sen-
su.

III. *Et vos cum essetis aliquando alie-
nati, & inimici sensus ejus : & reliqua.*
Monet eos, ut sicut alienati aliquando in
carnalibus vitiis versabantur, ita nunc e-
vangelicis debeant studere virtutibus ; ad-
iciens exempla sua pro salute ipsorum
quantis calamitatibus ingraveretur : nam
modo dicit manifestatum sanctae incarna-
tionis arcanum, quod a saeculis probaba-
tur absconditum : commonens, ut nemo
eos seducat per inanem sapientiam philo-
sophorum, qui dicunt solem, atque lu-
nam, vel astra cetera esse veneranda, quae
ex elementis constare non dubium est,
quando etiam nostris aspectibus offerun-
tur. Hos vera nihilominus impugnat
auctoritas, si non ad Dominum Christum
omnia referant ; in quo habitat *omnis plenitudo divinitatis*. Corporaliter enim dicit,
quia omnis plenitudo divinae naturae in
corpore ejus inhabitat : Sancti praecedentes in figura ejus *Christi* pristino tempore
vocabantur. Circumcisos autem Colos-
senses

Ver. 9.

Psal. civ.
15.

senses dicit in corde, non corpore; qui
consepulti per fidem Dominicae passionis,
noscuntur resurrexisse cum Christo.

IV. *Et vos cum mortui essetis in delictis:* II. 13.

& quae sequuntur. Cum Domini crux
hominem veterem sua passione confixerit,
& chirographum perpetuae mortis evacu-
averit; vetat, ne ulterius quaedam prae-
cepta Testamenti Veteris inquirantur: di-
cit enim vitanda esse, quae mortem infe-
runt, non salutem: nam qui Christo mi-
litant, illa debent affectare, quae Christi
sunt. Quapropter exuti vetere homine,
induamur novo, qui renovatur per colla-
tam gratiam in imagine ejus, qui creavit
eum: in interiore siquidem homine ne-
que persona, neque sexus, neque condicio
potest dissimilis inveniri; sed omnia, &
in omnibus Christus est Dominus.

V. *Induite ergo vos, sicut electi Dei sancti,* III. 12,
& dilecti, viscera miserationis. Vulg. mi-
Regulas po- sericordias.
nit, in quibus debeat ambulare, qui fidem
christianam festinat assumere: designans
in omni actu nostro Deo gratias esse re-
ferendas: viros, mulieres, parentes, filios,
dominos, atque servos invicem sibi debi-
tam venerationem reddere debere, com-
monuit. Orationi vero eos hortatus in-
sistere, quatenus Apostolo Dominus osti-
um

um praedicationis aperiat ad sancta Do-
mini loquenda mysteria. Monet etiam
eos, ut in superna sapientia loquantur illis,
qui foris ecclesia esse noscuntur; ne non
tam instrui, quam irritari posse videantur:
fitque sermo eorum semper sale conditus,
ut audientibus profit acceptus: praeci-
piens post salutationes consuetas, epistulam
hanc in Laodicensium ecclesia esse re-
legendam.

AD TIMOTHEUM

PRIMA.

1. 1. **I. PAVLUS** *Apostolus Christi Jesu,*
Vulg. Jesu. *secundum imperium Dei salvatoris*
spei nostrae. *nostrae, & Christi Jesu Domini: & ceteri.*
Cum in praeteritis epistulis Patrem no-
minaverit, & Filium, & iterum in conse-
quenti benedictione Patrem, Filiumque
commemoret, hic tantum secundum im-
perium Christi apostolum se dicit esse
factum; ut evidenter appareat de his una
persona nominata, sicut & ante jam dictum
est, totam nihilominus infundere Trinita-
tem:

tem: Timotheum dicens filium esse fidei
suas, quem sanctae ecclesiae constat rege-
neratum.

II. *Sicut rogavi te, ut sustineres Ephe-
sum irem in Macedoniam: & reliqua.*

I. 3.
Vulg. ut
removeres.

Scribit ad Timotheum discipulum suum,
quatenus circa populum sibi commissum
debeat esse sollicitus; ne superfluas doctri-
nas sequi debeant; sed ea, quae illis prae-
dicata sunt, fixa mente custodiant: sci-
entes, iustis legem non esse positam, sed
criminosis; quos subsequenter enumerat,
quando illos semper arguit, qui se scelerum
foeditate commaculant. De se au-
tem refert, quanta illi fuerint Domini
largitate concessa: per suam salutem pro-
bens Christum Dominum ad peccatores
venisse salvandos. Commonens eum, ut
in praedicatione sibi commissam perseverare
non desinat, quam Hymenaeus, & Ale-
xander deserentes, fidei naufragia pertule-
runt: propter quod diabolo illos dicit
esse contraditos, ut discant minime blas-
phemare.

III. *Obsecro igitur primo omnium fieri
obsecrationes: & cetera.*

II. 2.

Scribens ad di-
scipulum congrue monet, qualem regu-
lam debeat ecclesiasticus ordo fervare. In
primis orandum praecipit pro regibus, &
po-

potestatibus, ut in pace positi vitam huius saeculi sub tranquillitate peragamus : & ut fiduciam orationis accenderet, mediatorem esse Dominum Christum sancta praedicatione concelebrat ; & quemadmodum viri, & mulieres orare debeant, spiritalis magister instituit : adiciens quales episcopi, diacones, vel subdiacones esse debeant ; & quales esse non debeant : in summa concludens, bonos ministratores multam fiduciam apud Christum Dominum comperire.

III. 14.

IV. *Haec scribo tibi, sperans me venire ad te cito* : & reliqua. Commonet Timotheum, ut in ecclesia Dei conversatio ipsius decore splendeat ; ne falsi praedicatorum simplicium corda decipiant : in qua re sic eum dicit debere esse constantem, ut audientibus cunctis virtutum praestet exemplum. Dicit etiam, utamquamque personam quali honore, quali debeant moderatione tractare ; laudans bonos dispensatores, & arguens eos, qui curam domesticorum habere neglexerint, ut etiam illos deteriores infidelibus dicat.

V. 9.

V. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum* : & cetera. Quales eligi debeant viduae, vel quales sint evitandae, evidenter ostendit : eas autem, quae se abstinere

non

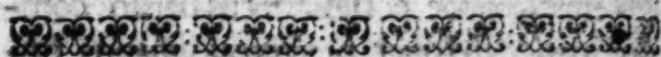

non possunt, nubere praecipit, & filios procreare; ne diabolicis temptentur insidiis. Presbyteros bene praesidentes, maxime qui praedicant verbum, duplici honore perhibet esse venerandos; nec facile contra eos accusatoribus esse credendum; & cetera, quae ecclesiasticus ordo complectitur. Monet praeterea, manus impositionem cito fieri non debere; ne ille, qui eum incaute promoverit, delictis communicet alienis: & ideo cautius eos dicit examinari, ne opinio laedatur ecclesiae. Praecipit servis dominos suos omni honore venerari, maxime illos, qui fideles esse noscuntur.

VI. *Haec doce, & exhortare*: & quae sequuntur. Quae dicta sunt in fine complectens, dicit, in eis esse modis omnibus perseverandum; & contentiones eorum vitandas, qui mente corrupti sunt: pietatem vero cum sufficientia laudat, quae suavis est omnino fidelibus, dicens in quantis temptationibus incidant, qui mundi divites esse festinant; quoniam radix omnium malorum noscitur esse cupiditas: hortans, ut magis ad virtutes enumeratas animum tendant, recepturi a Domino praemia sempiterna. Tradit etiam, quemadmodum divites hujus mundi Timotheus

VI. 2.

debeat commonere; ut in futurum aeternas potius Domini divitias consequantur: iterata eum insinuatione recommonens, ut fidei depositum custodiat, & contentiones improbas vitare non desinat.

AD TIMOTHEUM

SECUNDA.

I. I.

I. **P**AULUS *Apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei: & reliqua.*

Secundum promissionem vitae dicit se a Christo Domino apostolum factum; ut intelligatur, quod sit praemium eorum, qui apostolatam ejus fideliter exercere meruerunt: ad ipsum Timotheum & hanc epistolam scribens, ad quem & superiorem visus est destinasse; in benedictione quoque sua gratiam, & pacem sollemniter ponens; sed in medio misericordiam clemento quodam declarationis adiciens; quia neque gratia, neque pax potest sine Domini largitate concedi.

I. 3.

V. a progenitoribus meis.

H. *Gratias ago Deo meo, cui servo a progenitoribus meis, cui servo in conscientia pura.*

pura. Promittit Timotheo, memoriam se ejus habere die ac nocte in orationibus suis; laudans eum, quod aemulatione matris, atque aviae suae, in integra fidei disciplina permaneat. Commonens etiam, ut susceptam regulam doctrinae praedicare non desinat, nec erubescat illud agere, unde se, & credentes noverat esse salvandos: optans Onesiphori domui, ut in illo die judicii misericordiam Domini consequatur, qui non erubuit catenam ejus impensis beneficiis sublevare; sed in evangelio praedicando, tam Romae, quam Efesi, ministeria ei digna contribuit.

III. *Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quae est in Christo Jesu.* Praecipit Timotheo, ut mysteria sanctae fidei, quae ab ipso cognovit, populis incunctanter enuntiet: frequenter hoc ammonens, quatenus contentiosos, & obstinatos evitet; quia sermo eorum nihil proficiens *serpis, ut cancer.* Ipse vero qualis ad docendum esse debeat, veritatis eum praedicator instituit; praemonens, quae sequi debeat, quae vitari concedat: cum patientia enim corripiendi sunt, qui perversi esse noscuntur; ut liberentur a laqueis diaboli, quibus tenentur obnoxii.

II. I.

Ver. 17.

IV. *Hoc*

I 2

III. I.

Vulg. quod
in novissi-
mis diebus
instabunt
tempora,
Etc.

f. declaran-
dos.

IV. Hoc autem scito, quoniam in novissimis temporibus erunt tempora periculosa. Novissimis temporibus per multifarias enumerationes, quam pessimi homines reperiuntur, exponit; inter quos asserit, eos esse, qui mulieribus iniqua dogmata nituntur infundere: quos ramen dicit veritatis ipsius¹ inluminatione depravandos: sed & tales omnino vitandos esse communit; ipsum autem permanere praecipit in eis, quae didicit, atque credidit: omnis enim scriptura divinitus inspirata utilis cognoscitur ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum utiliter praeparatus.

IV. I.

V. Testificor coram Deo, & Christo Jesu, qui judicaturus est vivos, & mortuos. Terribiles obtestationes Timotheo praeposit, populos opportune, importune increpet, arguat, & eis patienter insistat: quatenus verbum Domini praedicatione

¹ Anceps fui, an depravare incongrua significatione idem importaret h.c. ac pravitatem colligere; sicut depretiare apud scriptores quosdam medii aevi idem valet, ac pretio minuere. Cum tamen illis Apostoli verbis v. 9. respondere hic sensus videatur, insipientia eorum manifesta erit omnibus, legendum arbitror declarandos, hoc est manifestandos.

dilatata

dilatata proficiat : se autem proficetur de hoc saeculo continue transiturum, & in illo iudicio recepturum coronam iustitiae, quam sanctis suis Dominus repromisit. Hortatur etiam, ut cito ad eum cum Marco, & nonnullis rebus, venire festinet; quoniam ab illis ministris suis videbatur esse derelictus. Alexandrum quoque acrium, adversarium praedicationum suarum, dicit magnopere praecavendum; cui poenam debitam imminere confirmat. Salutationes multorum referens, ipse quoque, ut fideles Christi debeat salvare, commo-
nuit.

A D T I T U M.

I. **P**AULUS servus Dei, apostolus autem Christi Iesu: & cetera. Cum se dicit apostolum Christi, proficetur, sicut saepe dictum est, & Patris se esse, & Spiritus Sancti; quia una ibi cooperatio, unus Deus, una cognoscitur & potestas. Verum, ne hoc nomen putaretur gestare cum falsis fratribus, dicit, *secundum agnitionem veritatis*, quam solum illi merentur

L. 1.

I 3.

acci-

Vulg. prae-
ceptum
saluatoris.

accipere, qui perfecta noscuntur veritate radiare : & ut coaeternum ostendet Filium Patri, dicit etiam, spem vitae promissae, Christum, ante tempora aeterna praedictum : docens incarnationem Domini praedicatione prophetarum, suoque tempore fuisse completam : & ne eum potestate minorem forte sentires, dicit, *secundum imperium Domini saluatoris* : optans Tito gratiam, & pacem a Deo Patre, & Domino salvatore concedi.

l. 5.

II. *Huius rei gratia reliqui te Cretae* : & sequentia. Commonet discipulum suum Titum quales presbyteros, vel episcopos, per ecclesias Cretenses deceat ordinare, ne mali suasores subvertant corda simplicium : increpandos eos specialiter dicens, ne falsa praedicatione subversi, ad ritus Iudaicos transferantur. Omnia vero profitetur munda esse mundis, coinquinatos vero, & infideles nihil perhibet habere mundissimum ; quando confitentur ore Dominum, factis autem negant iudicem, quem profitentur auctorem.

n. 1.

III. *Tu vero loquere, quae decent sanam doctrinam* : & cetera. Monendas igitur perhibet singulas aetates, singulas condiciones, quemadmodum se debeant probabili conversatione tractare, ut in omnibus
gratia

gratia Domini evidenter possit agnosci, qui mori carne pro nostra salute dignatus est; & quod efficacissimum genus possit esse doctrinae, ipse tali moderatione vivat, quatenus det exemplum precautionibus suis, ne audeat adversarius mala de ipso dicere, quem se cognoscit sanctissima institutione moderari. Dicit etiam singulatim quemadmodum conversari debet, qui Christo fidelis est; & haereticos evitare jubet; praeterea eum ad se cum quibusdam venire Nicopolim, ut apostolum videndo discat, qualiter in fide sancta firmissima stabilitate consistat: epistolam suam carissima benedictione concludens.

[illegible]

AD PHILIMONEM.

I. **P**AULUS apostolus vincit Jesu Christi, & Timotheus frater: & reliqua. Ipsi primordiis nomini suo con-

1 At deinde, *scribens Philemoni*: num. ii, rur-
sus *Philimonis*; ambigue siquidem & antiquitus
ista enunciabantur. Gellius, lib. x. cap. xxiv. *Com-*
suetum veteribus, literis his (e & i) plerumque uti
indifferenter.

junkie

junxit noviter passionem, & ne putaretur aliquo delicto fuisse victus, addidit *Christi Jesu*, ut illa vincula non criminosa, sed gloriosa declararet; scribens Philemoni fratri, & adjutori suo, cum fratre Timotheo; Appiam quoque, & Archippum in eadem salutatione commemorans: sed & congregationem, quae in domo ejus esse videbatur, pari salutatione complectitur; gratiam illis, & pacem optans a Patre provenire, & Domino Christo.

I. 4.

II. *Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis.* Gratias agit Deo, audita fide, & caritate Philimonis, quam habebat in Domino Christo, & in omnibus sanctis ejus; operas ipsius magna praedicatione concelebrans. Obsecrat quoque eum, ut Honesimum, servum quondam suum, quem per fidem Domini viscera sua dicit effectum, debita ei condicione relaxet, & in fraterna illum caritate suscipiat; se redditurum dicens quidquid ille debuisset: confidens tamen quod eum propter caritatem Domini gratanter exaudiat: salutationis quorundam dicta subjungens.

I AD HEBREOS.

I. **M**ultifarie, multisque modis, olim
Deus locutus est patribus, in pro-
phetis, de Filio suo. Quaeri solet, cur ista
tantum epistula non habeat salutationem,
dum cunctis superioribus praelata videat-
ur: prima enim fronte nomen suum adeo

I. 1.
Vulg. Deus
loquens,
non habet
de Filio suo.

I Animadvertendum hic, de auctore hujus E-
pistolae Cassiodorium minime ambiguum esse.
Nihil igitur refert, quod Div. Lect. cap. viii.
auctoris nomine non adjuncto eam laudaverit;
nec quod eam omiserit, ubi expositores recensens,
ait, *Residuas vero Epistolas S. Pauli, &c.* praecipue
cum eodem loco illam etiam ad Philippenses, de
qua nemo dubitavit, obliviscatur. Id quidem sa-
tis patebat ex Praefatione in Orthographium, ubi
ubi haec leguntur: *Testis est Paulus Apostolus, qui
ex maxima parte in Epistola, quae scribitur ad He-
braeos, &c.* Rationem, quam affert, cur Aposto-
lus nomen suum non praemiserit, Clemens Ale-
xandrinus attulerat in Hypotyp. apud Eusebium
Hist. lib. vi. cap. xiv. *Infra: non reciperent sospi-
tatem: in libro de anima, cap. xi. effectum sospi-
tatis attribuit. Ad Psalm. lxx. petit etiam cor-
poris sospitatem.*

velavit

velavit Hebreis, ne propter odium personae suae caelestem non reciperent sospitatem. In primis Vetus Testamentum, Novumque conjungens, per prophetas praedictum Filium Dei ex semine David ultimis dicit venisse temporibus; cuius magnificentiam inenarrabili laude concelebrat: ostendens eum per exempla legis divinae cunctis creaturis suis esse potiorum; quando nulli angelorum, sive cuiuslibet potestati caelorum, a Patre dictum est, quod de ipso constat esse praedictum. Nam si per angelos sermo, qui dictus est, probatur implerus; quid nos merebimur sustinere, si negligimus totius donationis auctorem?

II. 3.

II. *Quae cum initium accepisset enarrari per Dominum: & reliqua.* Initium dicit salutis Christo Domino praedicante concessum, deinde signis, ac prodigiis, & per apostolos ejus sanctae fidei innotuisse veritatem. Redit iterum ad ejus omnipotentiam declarandam, quam exponit exemplis; affixum cruci dicens pro salute cunctorum: propter quod plurimis locis fratres eos appellare non desinit, quando & carnem suscipere dignatus est, & diabolum, qui habebat mortis imperium, sua passione destruxit. Nam cum non angelos, sed semen

semen Abrahae, adsumpta humanitas adprehenderit, merito frater dictus est eorum, ut verus pontifex, & hominis, Deique ipsius mediator existeret. Ita qui passus est pro omnibus, potens est etiam temptatis sine dubio subvenire.

II. *Unde, fratres sancti, vocationis caelestis participes: & cetera.* Hortatur Hebreos ad fidem Christi, a quo & fratres eos constar asse nominatos; multo praeferens eum Mosi, cui obediens esse videbantur: ostendens, creatura sua longe potiore esse creatorem: aptissima exempla conjungens, ut vox Domini debeat incunctanter audiri. Contremescenda est siquidem poena priscorum, quia non intraverunt in ejus requiem, qui divinum noluerunt audire sermonem: contra autem obedientibus pax data est, & tranquilla pausatio, ut & ipsi a proprio labore cessarent, sicut Dominus requievit ab operibus suis. III. I.

IV. *Festinemus ergo ingredi in illam requiem: & sequentia.* Obediendum dicit divinis esse mandatis, quia non potest falli, quod a tanta nescitur veritate proferri: habens spem maximam in Domino Christo, quia subveniat calamitatibus nostris, qui pro nobis atrocitatem pertulit passionis: IV. II.
 tantae

tantae rei & exempla legis divinae evidentissima nimis, & argumenta subjungens. Arguit quippe illos, qui doctrinam praelegis ita dinoscuntur obliti, ut iterum eos, tamquam parvulos, lacte necesse sit enutrire: perfectis enim mentibus solidus praedicationis opus est cibus, qui discretionem boni, ac mali possunt habere probabilem.

VI. Y.

V. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem: & cetera. De primordiis fidei jam non dicit esse tractandum, sed de reliquis rebus, in quibus probatur solidata perfectio: terrae faciens mirabilem comparisonem, quae dum imbrem acceperit amoenas herbas germinat in decorem; si vero spinas protulerit, eas videlicet ultrix flamma consumit. Confidit tamen, eos ad illorum imitationes potius erigendos, quibus promissa sunt regna caelorum: Abrahae copulans exemplum, cujus semini Dominus jurando pollicitus est solidissimam firmitatem: ut hac promissione roborati, ad penetralia caeli fidelium animus tenderetur; ubi jam praecursor, & pontifex noster Dominus Jesus Christus intravit.

VII. I.

Vulg. Dei
summi,

VI. Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summus: & reliqua. In

prin-

principio huius capituli exponit, qui fuerit Melchisedec, cui per magnas, & subtilissimas argumentationes comparatus est Dominus Christus: primum, quod nominis ipsius interpretatio, id est rex pacis, & rex iustitiae, soli potest Christo Domino convenire: deinde, quod patrem ipsius, atque matrem nulla prorsus scriptura testatur: sicut Christi Deitas, ut arbitror, sine matre, caro sine patre, fuisse cognoscitur: tertio, quod neque initium, neque finis vitae ipsius doceatur esse. vulgatus: sicut Dominus de se dicit, ego sum A & n. quarto, quod adsimilatus filio Dei sacerdos permanet in aeternum. Quinto sequitur, quare in Psalmo dictum non sit, secundum ordinem Aaron, scilicet, ut translatum sacerdotium, mutationem legis, quam ad perfectum nihil adduxit, commutandam in Christi gratiam nuntiaret. Sic per has similitudines congruenter expositas, Melchisedec Domini Christi gestasse probatur imaginem.

VII. *Introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Dominum: & cetera.* VII. 19.

Hic distantias facit inter sacerdotes communes, & Dominum Christum, quia iste singularis est factus, qui & sacramenti interpositione promissus est, & in aeter-

num nescitur constitutus: deinde omnis
sacerdos pro suis primum peccatis exorat,
& sic pro populo supplicare praesumit;
Christus autem peccata propria non ha-
bens, confidenter interpellat pro nobis:
ad postremum seipsum singulariter ob-
tulit pro salute cunctorum; in ipso quo-
que Novi Testamenti facta promissio est;
quod de nullo alio constat effectum: di-
cendo enim novum, antiquatum voluit
ostendere quod praecessit.

IX. I.
Vulg. ju-
stificationes
culturae.

VIII. *Habuit quidem et prius iustifica-
tionem scripturae sanctae: & reliqua.* Dis-
cretionem facit per praemissas observatio-
nes Novi & Veteris Testamenti: dicens,
aliter accessisse priscos sacerdotes ad sancta,
& iterum interius ad sancta sanctorum;
aliter autem introisse Dominum Christum
in sancta, qui gloriam est aeternae redem-
ptionis operatus. Nam si taurorum vi-
ctima peccata mundabat, quid faciet san-
guis fusus immaculati Domini Christi,
qui ad serviendum Deo purificavit corda
fidelium?

IX. 15.
Vulg. non
habet Chri-
sti Jesu.

IX. *Et ideo Novi Testamenti mediator
est Christus Jesus: & sequentia.* Probat
etiam Dominum Christum medianorem
factum Novi & Veteris Testamenti; ut
veteris obligatio collato mortis ipsius mu-
nere.

nere, solveretur: docens etiam, & in antiquis solemnitatibus sacrificiorum, Testamentum Novum sine dubio fuisse promissum; quando cum sanguine vitulorum, & hircorum, & lana cocconea, & hyssopo librum factum, & ipsum populum testatur aspersum. Sequitur autem, semel illum passum in consummatione saeculorum, ut pro nobis Patrem pius redemptor jugiter exoraret: nam sicut hominibus semel mori datum est, & post, Domini sustinere iudicium; ita Christus semel est mortuus, ut expectantibus se in sua iudicatione promissus appareat.

X. *Legem dico umbram futurorum bonorum*: & sequentia. Legem dico umbram futurorum bonorum, non imaginem, id est veritatem habuisse sequentium: ostendens per sanguinem sacrificiorum humanum genus minime potuisse salvari; sed scilicet prae passione crucis, quae periclitanti mundo sua redemptione subvenit: qua fiducia percepta, fonte sacri baptismatis ablutos accedere monet ad Dominum Christum, ut fidelis promissor sua munera in ipsis dignanter adimpleat.

X. 1.
Vulg. umbram enim habens.

XI. *Et consideremus invicem in provocatione caritatis*: & cetera. Considerandam dicit gratiam Dei, non per divisiones impias,

X. 24.

pias, sed in congregatione fraterna: comminans iudicium futurum, quod Domini Christi adventu¹ probatur esse jam proximum. Nam si perire solet, qui legem Moſis irritam facit; quo ſupplicio plectendus eſt, qui Chriſti Domini caritatis, & unitatis mandata contemnit? Com-monet etiam eos, ne vacuas faciant paſſiones, & direptiones rerum ſuarum, quas jam pro Chriſti nomine pertulerunt: ſola enim perfeverantia perfectos efficit Chriſtianos; neceſſaria eſt enim patientia, ut promiſſio Domini referatur accepta.

XI. I.

XII. *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.* Primum definit, quid ſit fides; credulitas rerum ſcilicet non apparentium: deinde refert, quanti per eam fuerint, Domino miſerante, ſalvati; ut incredula corda Judaeorum ad ſimile ſtudium, conſideratis tantis devotionibus, incitaret. Dicit enim fidem Abel, Enoch, Noe, Abraham, & Sarrae; quam ideo frequenter iteravit, quoniam, ipsis credentibus, in ſimilitudinem eorum univerſam benedictam conſtat

¹ Opinionem de imminente extremi iudicii die, apoſtolo um aevo emanatam, ad plura ſecula vi-guiſſe ſcimus.

ecclesiam. Verum illi omnes nec dum adhuc promissa praemia susceperunt; sed perfectam beatitudinem in caelesti civitate recipient, quam eis Dominus praeparare dignatus est.

XIII. *Pate obitu Abraham, Isaac, ut immolaretur: & reliqua.* Adhuc in ipsa enumeratione fidelium perseverat: dicit enim de Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moise, de filiis Israel, Rab meretricis, Gedeon, Barach, Samson, Jepthe, David, & Samuehele: prophetarum etiam exempla subiungens, *qui per fidem vixerunt.*

xi. 17.

Vul Isaac,
cum ten-
taretur.

Ver. 33-3.

Id cogitaveram prius, an reponerem, *susceperant*: sed cum subsequenti numero idem repetatur, atque addatur insuper, *Ut uno eodemque tempore pius redemptor omnibus daret, quod cum eis fidelibus nosse esset pollicetur*; sibi constantem Cassiodorum agnovi, qui cap. xii. libri de Anima haec tradit: *Nam cum fuerimus hac luce imperio creatoris executi, in animae nostrae natura jugiter perseverantes, nihil boni malique facimus; sed usque ad sempiternum, &c.* Sententiam nolis, quae in longum aevum audita est, electos scilicet, usque dum corpora restituantur, divina facie interdicendos, ac non nisi post universale iudicium beatitudinem assequuturos. Eandem obiter auctor noster etiam in Apocalypsi attingit, num. iii. *at improbaet modum, ut vitam duceret*, postquam a Joanne XXII. rejectam damnavit exinde Concilium Florentinum, atque in Unionis decreto proscripsit.

regna, & diversitate passionum divinam gratiam invenire meruerunt: qui tamen adhuc promissa praemia minime susceperunt, ut uno eodemque tempore pius redemptor omnibus daret, quod cunctis fidelibus noscitur esse pollicitus.

XIII. 1.

XIV. *Idcirco & nos tantam habentes impositam nubem testium: & sequentia.* Considerata priorum fide, depositis peccatis, ad Christum dicit Dominum festinandum: nam ille pro nobis crucem subire dignatus est, qui sedet ad dexteram Patris. Cur nos contristemur in mediocribus passionibus, quas tamen scimus ad aeternam requiem pertinere? Commonet etiam adeo illos vocatos filios, ut gratissime patris flagella paterentur: huic siquidem rei genitorum carnalium exempla subjungens, quorum in praesenti gravis quidem creditur disciplina; sed in futurum suavis cognoscitur adepta iustitia: propter quod adhibenda patientia, corroborandi sunt gressus, ut ad illud efficaciter possit perveniri, quo tenditur.

XIV. 4.

XV. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Pacem dicit, & sanctimoniam omnimodis appetendam, sine qua nemo potest videre Deum. Monet etiam praecavendum, ne
nos

nos opera impietatis nostrae sursum praecedat, & ab hereditate Domini reddat alienos: sicut contigisse dicit Esau, qui postquam primitiva sua vendidit, multas quidem lacrimas fudit, sed occulto Dei iudicio minime constat auditum. Mose quoque subjungit exemplum, qui lapidari faciebat eos, qui se immunda conversatione tractabant: scilicet montis Sina, & ecclesiae Dei disparem, faciens collationem; quippe ubi Christum corporaliter & auditum constat, & visum, cuius magnopere obediendum dicit eloquio.

XVI. *Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur.*

XII. 2.

Adhuc in superioribus comparationibus permanens, dicit, si populus Hebraeorum non potuit vitare vindictam, qui Mosi minime obediens fuit; quid nos patiemur, si loquenti de caelo Domino nequam optemperare videamur? cuius potestatem, atque magnitudinem, & argumentis necessariis, & sequentibus declarat exemplis. Monet etiam, quali se debeant conversatione tractare, & quae vitia malint noitura refugere; asserens Jesum Christum ultimis temporibus visum, qui semper fuit, & est, & permanebit in saecula saeculorum.

XVII. De

XIII. 9. *Vulg. abduc.* **XVII.** *Doctrinis variis, & peregrinis*
notae adduci: & reliqua. Doctrinas va-
 rias, & peregrina dogmata omnino vult
 audiri: optimum est enim cor gratia
 Domini confirmare, non elici. Ritum
 quoque priorem sacrificiorum in passione
 Dominicae similitudinis trahit; quoniam
 sicut animalium oblata pro peccato cor-
 pora foris castra cremabantur; ita & Do-
 minum Christum, qui se pro peccatis
 nostris obtulit, extra civitatem constare esse
 crucifixum: sed illam crucifixionem, il-
 lud oprobrium dicit modis omnibus appe-
 tendum; ut exeuntes ad eum in supernam
 civitatem pervenire mereamur. Benefi-
 centiam, & communicationem illis per-
 tuadens nullatenus oblivisci; talibus enim
 rebus placatur Deus: oboedientiam vero
 propter ordinem custodientium exhibendam
 dicit esse praepositis, ut salutis eorum cu-
 ram debeant habere cum gaudio.

XIII. 18.

*Vul. enim,
 quia.*

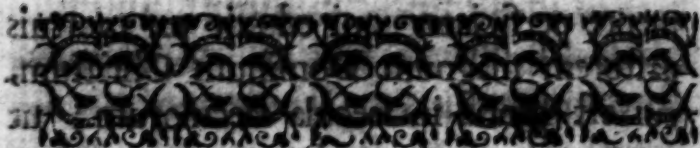
XVIII. *Consilimus autem, quoniam bo-*
nam conscientiam habemus in omnibus bene-
volentes concessari. Bene conversantibus
 benevolentiam maximam se debere testa-
 tur, quod illis continue dicit esse facien-
 dum; quatenus ad eos promptissimo ite-
 rio debeat festinare. Orat etiam pro ip-
 sis, ut voluntatem Domini Patris sincera
 mente

mente perficiant, qui eduxit ex mortuis
pastorem magnum Dominum Christum,
cui est gloria in saecula saeculorum; ut
contra eos, qui solum Patrem venerandum
putabant, competens medicina breviter
intimata sufficeret; indicans eis, Timo-
theum ad ipsos fuisse transmissum, per
quem ore suo & probatissimos salutat, &
bonorum salutationes impensa caritate com-
memorat.

*Explicunt Complexiones Epistularum beati
Apostoli PAULI.*

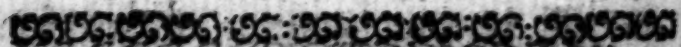
INCIPUNT

COMPLEXIONES

Canonicarum Epistularum

S E P T E M:

*Id est beati Apostoli Petri duas,
Johannis III. Jude unam,
& Jacobi I.*

PETRI APOSTOLI

Ad GENTES.

I. I.

I. **ETRUS** apostolus Jesu
Christi, electus advenis: &
reliqua. Sanctissimae regu-
lae instituta concelebrans, &
Petrus apostolus Jesu Christi scribit ab-
sentibus Hebraeis, qui impia persecutione

Ju-

1 Non ut in cetera sacra biblia affluunt in has
Epistolas veterum scriptorum commentarii. Sin-
gulas ante Cassiodorium unus explicaverat Didy-
mus

Judaeorum dispersi fuerunt, & advenae
facti per Pontum, per Galatiam, per Cap-
padociam,

mus Alexandrinus, a doctissimo Simonio in tractatu
de Novi Testamenti expositioribus praetermissus.
Nihil tamen fere auctorem nostrum ab ipso mutu-
atum esse, diversa etiam ac speciali sectione usum,
noverit, quicumque Latinam, quae superest, Didy-
mi versionem in Bibliotheca Patrum respiciet. In
quatuor ex ipsis Clemens quoque Alexandrinus
scripserat, at ejus commentarium perisse suspicor.
Quamvis enim hoc nomine, quae extant in Biblio-
thecae PP. Tom. III. fragmenta, recipiant multi,
in eam sententiam Cl. etiam Dupinno vergente:
mihi tamen plane persuaderi nequit; cum ex eo,
quod pro Jacobi Epistola, quam a Clemente Attico
sermone declarata Cassiodorus in Div. Lect.
cap. VIII. docet, iis fragmentis illustratam video
Epistolam Judae; tum quia non unus error eas
inficit: a Latina autem illarum versione offendicula
exclusisse auctor noster ibidem profitetur, ut puri-
ficata doctrina ejus securior posset hauriri. Thomas
Itigius in Bibliotheca Patrum apostolicorum, Cle-
mentis Alexandrini Supplemento prae loquens: Num
vero quae hodie supersunt Adumbrationes, illae
ipsae sint, quas Cassiodorus a se emendatas dicit,
aliis nunc disjudicandum relinquimus. S. Augustini
in primam Joannis epus extat, non in Jacobum,
quod etiam in deperditorum enumeratione prae-
termitti solet, quamvis eam epistolam, Cassiodorio
teste, solita diligentiae suae curiositate tractarit.
Adeo rari demum in has Epistolas interpretes, ut
Cosma Indicopleustes VI. saeculo haec tradiderit
Topographiae Christianae, lib. VII. *αὐτὸς οἱ
ἐμπνευσταὶ τὰς θείας γραφὰς ἐκ τῆς
ἀντιτύπης*

padociam, per Asiam, & Bithyniam; sed
tamen in Christo Jesu correcta mente cre-
diderant,

αὐτῶν λόγον ἐπονομάζω τῇ καθολικῇ. nullis ex
omnibus iis, qui in divinas scripturas commentaria
ediderunt, catholicarum Epistolarum rationem ha-
buit. Verum enimvero post Cassiodorium quo-
que prisca canonicarum interpretes paucissimi nu-
merantur, cum ante Oecumenium, Glossa ordina-
ria omiſſa, Beda tantum in medium proferri possit.
Oecumenium quidem collectionem, & ex superi-
oribus Graecis Catenam nobis exhibere, admonent
eruditi: at quod ad canonicas pertinet, e quibus
eum commentarium decerpere potuerit non video:
nisi ex amissis Graecorum patrum lucubrationibus
collectum interpretemur: monente Cassiodorio in
Praefatione Divinarum Lectionum fama vulgatum
fuisse, quosdam ex ipsis scripturas divinas Veteris,
Novique Testamenti ab ipso principio usque ad finem
Graeco sermone declarasse, atque inter eos Chryso-
stomum nominante, cuius Abbreviator Oecume-
nius vocari solet. Vix tamen adducor ut credam,
sive Chrysostomi, sive alterius in has Epistolas ani-
madversiones, si extassent, Cassiodorium latere
potuisse, quem in eas expositionem aliquam quae-
rentem magna cogitatio fatigavit [Div. Lec. cap.
viii.] quive illas Didymi ab Epiphanio transferri
curavit: quin potius ex sacris libris, hunc ab ex-
positoribus, ut plurimum pretermisſum putaverim,
cum ob eius exemplaria forte rariora, tum quia
ab ecclesiis pluribus non nisi sero admodum in
sacrae scripturae canonem receptus sit. Quomo-
documque se res habeat, inter antiquos canonica-
rum interpretes eximio loco in posterum auctor
noster habendus erit, utpote primus inter Latinos,
qui

diderant, quibus praedicationem suam dicit secundum praescientiam Dei Patris, & in sanctificatione Spiritus Sancti, & passionis sanguinis Domini Christi fuisse transmissam: ut more pristino sacrificiorum aspersus populus Dominico sanguine purgaretur: sic ipsis primordiis & unitas trinae virtutis, & personarum est bre-

qui universas illustrandas suscepit; primusque etiam, ut arbitror, aut certe inter primos, qui eas canonicas nuncupaverit, etiam in libro De Institutione Divinarum Literarum, cum olim catholicae vocari solerent. Canoniarum quidem appellatione in veteri Prologo enunciantur, sed quem D. Hieronymo certis argumentis viri docti abjudicant; quod minime animadvertit Guil. Cave ubi de D. Hieronymo, neque eximius editor S. Cypriani, qui ad Tract. de Unit. Eccl. integrum recitat, & magnopere commendat. A Laodicensi Synodo in Divinarum Scripturarum Catalogo canonicas appellari clariss. Hieronymi editores docent, Tom. II. p. 1672. verum fortuita quadam, ut puto, hallucinatione; catholicas enim vocat cum Graecus textus ejus Catalogi, tum Latina Mercatoris interpretatio: Dionysius eas non memorat.

2 Mendax inscriptio: ad dispersos potius inscribi poterat, *πρὸς τοὺς ἐν διασπορᾷ*, ut ea D. Jacobi in his Complexionibus inscribitur, cum ad Judaeos pariter missa sit, qui extra Judaeam pedem fixerant. S. Petri Epistolas ante ceteras locat, quem ordinem S. Augustinus amplectitur, De doctr. Christ. lib. II. Vide antiquum Prologum Canoniarum.

L

viter

viter declarata distinctio: petens, ut gratia, & pax Domini plenissima debeant ubertate compleri.

1. 3.

II. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi*: & quod sequitur. Fidelis populi salutatione completa, memor Dominicae institutionis primum Deo Patri gratias agit, qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos sacro baptismate in spe vitae perpetuae; per resurrectionem scilicet Domini Christi, quam post triduum factam constat a mortuis: cuius hereditatis quam magna sint praemia consequenter exponit: hortans, ut molestias praesentis temporis patienter ferre debeamus, quatenus in iudicio Domini probatio nostrae fidei multo pretiosior auro possit ostendi: nam qui illum hic non videntes, credunt, respicientes eum inestimabili exultatione gaudebunt. De qua retributione praemiorum arcana Domini perscrutantes prophetae, multa dixerunt; & ne aliquid propria voluntate putares edictum, docet, illis per Spiritum Sanctum fuisse revelatum, quem videre angeli concupiscunt.

1. 13.

Vulg. per-
fecte.

III. *Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecti sperate in eam.* Postquam illis promissionis magna praemia pate-

patefecit, hortatur, ut per fortitudinem mentis filiorum loco ad gratiam tendant, quae illis in iudicio Domini monstratur esse pollicita. Ammonens eos, ut sancto debeant manere proposito, quando scriptum est, *sancti eritis, quoniam & ego sanctus sum*: scientes, quoniam non sint redempti corruptibili pretio, sed Domini nostri sanguine pretioso, qui praecognitus est quidem ante constitutionem mundi, sed manifestatus novissimis temporibus pro salute cunctorum; ita ut fides, & spes credentium in eum fixa permaneat.

I. 22.

Uulg. in
obedientia
charitatis.

IV. *Animas vestras castificantes ad obediendam caritati*: & cetera. Praemissa fides quemadmodum exerceatur, exponit primum, ut simplici amore mutuam sibi non desinant custodire caritatem; quatenus qui renati sunt communiter per verbum Dei vivi, nulla debeant divisione separari; & humana mens ad mundana vitia festinare. Comparatione facta foeni, caro nostra quam sit caduca monstratur: verbum autem Domini, quo regenerati esse noscuntur, manet in aeternum: quapropter prioris temporis malitiam deponentes, sicut modo geniti infantes rationales, primordia debent fidei concupiscere; ut ad clementia possint salutaria

L. 2.

per-

pervenire: nam si ad lapidem vivum, hoc est Dominum Christum, devotis mentibus accesserunt, & ipsi quoque debent, tamquam vivi lapides, in ecclesiae aedificatione proficere: offerentes hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, per quem salus humano generi optata provenit, de ipso vero sancto lapide Esaiæ prophetae datur exemplum.

11. 4.
Vulg. Vos.
deinde: hic
factus.

V. *Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt aedificantes, factus est in caput anguli.* Adhuc de ipso lapide cxvii Palmus datur exemplum: de quo facta contrarietate credentium, & non credentium disputatur: dicens, obstinatorum lapidem esse offensionis; & petram scandali, credentium vero esse genus electum, progeniem sanctam, populum acquisitionis, qui vocatus est de tenebris ad lucem perpetuae sanctitatis. Qui ante fuerant alieni, nunc proprie facti sunt Domini Christi, & ut ab eis mundi extranearet affectum, docet eos a carnalibus desideriis abstinere, quae nituntur semper animas sauciare: sed potius sic vivere, ut inter gentes debeant bonae conversationis exempla praestare; quatenus illi, quibus nunc detrahere videntur, considerata eorum conversatione, magni-

magnificent Dominum; cum ipsius fuerint visitatione compuncti.

VI. *Subiecti estote* ^{ii. 13.} *omni humanae creationi propter Dominum* : & reliqua. Ne ^{Vulg. Sub-} aliquos praemissa fides potuisset inflare, ad ^{jecti igitur} patientiae tolerantiam rediit, ut principi- ^{estote omni} bus, five ducibus propter Deum debeant ^{humanae} esse subiecti : qui eos ad vindictam ma- ^{creaturae.} lorum, & in bonorum laudem cognosci- ^{propter De-} tur destinasse. Hoc tamen ex libertate ^{um.} jubet conscientiae, fieri, non timoris necessitate persolvi. Servos quoque com-
monet, obedire dominis suis, non tantum placidis, sed etiam qui videntur austeres ; quoniam haec est revera gratia Dei, si non solum aequalia, sed etiam patiamur injusta : tali enim exemplo vocati sumus a Domino, ut iniquia sustineamus pro ipso, qui pro nobis elegit suscipere crucem, cum peccati maculam non haberet ; ^{iii. 1.} & ideo converti debemus ad pastorem ^{V. Similiter} nostrum, qui mortem pertulit pro salute ^{& mulieres} cunctorum. ^{subditae}

VII. *Similiter qui non credunt verbo,* ^{suis : ut &} *per uxorum suarum conversationem lucrifi-* ^{si qui non} *ant.* Venit ad admonitionem quoque ^{credunt} *verbo,* ^{verbo, per} *per mulierum* ^{conversati-} *conversati-* ^{onem sine} *onem sine* ^{verbo lu-} *verbo lu-* ^{crifiant.} *crifiant.*

¹ Ita & Didymus legerat; ni Latina versio nos decipiat.

mulierum : primum dicens, ut subditae debeant esse viris suis, quatenus qui praedicationibus sanctis minime crediderunt, uxorum suarum potius conversatione respiciant : deinde praecepit eis, ut non tantum ornamentis studeant, sed interiori homini devotae sint ; qui ante Deum vere locuples invenitur : quibus Sarrae datur exemplum, quae Abrae ¹ devotione probabili serviebat. Ipsas dicit debere illam imitari, ex qua fidei aemulatione in Abrahamae semine sunt receptae. Similiter & viris praecipit, ut uxores suas honore digno contineant, quasi infirmas, & coheredes gratiae, ut oratio alterutrum non debeat impediri. Ad postremum utrumque commonet sexum, ut sint omnes unanimis, compatientes, misericordes, & humiles, non reddentes malum pro malo, sed in

¹ Probabile apud hunc scriptorem valet probandum, sive laudabile : occurrit passim. In Praefatione Div. Lect. per expositiones probabiles patrum. Id hoc paragrapho animadvertendum ; verba, quae in praefixo hemistichio desunt, errore quodam omissa intelligi ex expositione, in qua legitur : *primum dicens, ut subditae debeant esse viris suis* : quod propterea noto, ut pateat, quam cautos in his rebus, & circumspectos praestare nos debeamus.

benedictionis gratia, qua vocati sunt, perseverent.

VIII. *Qui enim vult vitam, & diligit videre dies bonos, coherceat linguam suam a malo.* Adhuc generaliter monet, ut linguam nostram a malis cohibere debeamus; quae semper prona cognoscitur ad delicta. Sed non solum dicit hoc posse sufficere, quando illa sola perfectio est, a malis quidem declinare, sed bona eminenter efficere: Dominus enim super justos respicit, & super impios iratus intendit: dicens beatos eos effici, si pro nomine Domini aliqua fuerint infecutione lacerati. Omni vero tempore paratos illos dicit esse debere, ut cum modestia, & timore sancto fidei suae possint reddere rationem; quatenus derogatores fidelium veritate percepta protinus conticescant.

III. 3.

Vul. *Vitam diligere, & dies videre bonos.*

IX. *Melius est enim benefacientes, si velit voluntas Dei, pati, quam malefacientes.* Multo melius esse confirmat bene agentem male pati, quam male agentem pro factorum suorum qualitate percelli. Sic enim Dominus cum nihil mali fecisset, pro peccatis nostris carne peremptus est; qui nobis formam suae passionis instituit. Noe quoque conjungit exemplum, quoniam sicut in arca ejus octo tantum

III. 17.

tantum animae diluvii perditione salvatae sunt ; ita per baptismatis gratiam sanctus populus a peccatorum labe noscitur esse liberatus : non enim in sacro baptismo, sicut in communi lavacro sordibus suis caro diluitur, sed credita Domini resurrectione salvatur ; qui deglutivit mortem, ut vitae ipsius participes esse mereamur. Quapropter Christi resurrectione comperita, & nos in carne patiamur, cum peccata relinquimus ; quatenus reliquum vitae nostrae tempus, non secundum humana desideria, sed secundum voluntatem Domini transigamus.

IV. 3.
Vulg. consummandam

X. *Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem gentium consummatum.* Sufficere dicit mundo, quod ad voluntatem nefandam gentium praeterita tempora probantur elapsa : nunc autem secundum Deum vivendum est in Spiritu Sancto, qui nos vocavit ex mortuis, ut in spe ejus vivere deberemus. Adeo enim evangelizatum constat & mortuis lege peccati, ut in illa resurrectione generali aeternae vitae gaudia consequantur. Quapropter adpropinquante fine saeculi, prudentes, & seduli in oratione esse debemus ; caritatem inter nos habentes, quoniam caritas cooperit multitudinem peccatorum : hospitalitatem quoque.

que, ceteraque bona sine murmuratione praecepit debere praestari: verbum autem Domini sic asserit praedicandum, ut tota intentio credentium ad Dominum referatur auctorem, cui est virtus, & gloria in saecula saeculorum.

XI. *Carissimi,* ¹ nolite pavescere in fervore, quia ad temptationem vobis sit. Confortat populum fidelem, ne debeat illata passione turbari; quoniam pro nobis Christus pertulit majora, quam nos videmur pro fide ipsius sustinere: constantia exultandum est ergo hic in talibus rebus, ut ante ipsum perfecta laetitia gaudeatur. Ammonet quoque, ut nemo pro flagitiis, aut criminibus mundi tormenta sustineat; ceterum si pro Domino Christo patimur, in aeterna beatitudine collocemur: nemo enim debet erubescere, unde se novit ad aeterna premia pervenire. Sed si justus, atque fidelis vix salvi fiunt, utique peccator, & impius non parebunt; nam qui hic pro Christo patitur mala, animam suam in illa judicatione commendat.

IV. 12.
Vulg. nolite peregrinari.

¹ Ex Graeco *μὴ ἐκρίνεσθε*; quo verbo turbari significatur aliquando; turbatio vero a pavore non abest. Geopon. lib. II. cap. XLVI. *ἐκρίνετε τὸ πνεῦμα*. Legit Beda, nolite mirari.

XII. *Seniores*

v. 1.

XII. *Seniores igitur, qui in vobis sunt, obsecro, consenior, & restis Christi passionum.*

Ver. 4.

Presbyteros ammonet, ut clerum sibi creditum diligenti, & inavara cura custodiant, vitia despiciant, temporalia lucra contemnant, & in conversatione probabili suas divitias ponant: quatenus cum appa-
ruerit princeps pastorum, beatitudinis honore coronentur. Adolescentes etiam commo-
net, ut subjecti debeant esse senioribus suis, quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam; nam qui se humiliant Christo, in ejus exaltantur sine dubita-
tione iudicio. Humanas quoque sollici-
tudines in eo dicit esse proiciendas, ut ipse nos nequaquam debeat de suo regno proicere.

v. 8.

XIII. *Sobrii estote, vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quaerens quem transvoret.*

Vulg. de
voret.

Sobrios, & vigilantes eos esse debere monet, quoniam indefinenter temptat illos diabolus, tanquam belua cruenta subri-
pere; cui per fidem, atque operas bonas resistendum esse pronuntiat; quoniam ille sic vincitur, cum fidelis animus nulla immissione superatur. Et ne tanto hoste designato turbarentur corda fidelium, po-
tentem Deum illi dicit resistere, cui nulla
potestas

potestas praevalere obviare. Quam epistulam per Silvanum fidelem eorum se scripsisse testatur, obsecrans, & contestans, ut in praedicata gratia Domini perseverare non desinant: salutationes quoque ecclesiae, quam de Babylonia, id est de seculi istius confusione, dicit electam, & Marci filii sui pia institutione transmittens; petit etiam, ut salutentur fidelissimi in obsequio caritatis, gratiam illis benedictionis attribuens, qui in Christo Domino permanebant.

E J U S D E M

S E C U N D A.

I. **SIMON PETRUS**, servus & apostolus Iesu Christi his, qui equelem Vulg. Iis, qui coequalem nobiscum. sortiti sunt fidem. Simon nomen est proprium, Petrus cognominatio ejus: sicut in Evangelio a Domino dictum est; Tu es Simon, filius Johannis, tu vocaberis Petrus. Joan. 1. 43. Vulg. Filius Jonae. Servum vero se perhibet, quod Domino Christo devotione humillima serviebat: apostolum

lum memorat, ut collatum sibi designaret officium : nam quod dicit, *Jesu Christi*, sicut saepe jam dictum est, unius appellatione personae indicare cognoscitur sanctissimam Trinitatem : & ne se ecclesiae Domini aliqua elatione praeferret, his se dicit scribere, qui coaequalem fidem Domini largitate sortiti sunt ; quibus optat gratiam, & pacem multiplicari in futuri cognitione judicii ; ubi quidquid tribuitur, nulla ulterius amissione fraudatur.

1. 3.
Vul. *Quo-
modo, &c.
virtutis
suae quae,
&c.
per cogni-
tionem.*

Joan. xvii.
24.

II. *Sicut omnia nobis divinae virtutis ejus ad vitam, pietatemque donata.* Sicut omnia credentibus ad vitam, pietatemque donata sunt, *per recognitionem ejus, qui nos vocavit propria gloria*, non meritis nostris, ut per haec, quae promissa sunt, divinitatis ejus mereamur esse consortes ; sicut in Evangelio dictum est, *Pater volo, ut ubi sum ego, ibi sint & hi mecum* : ita & nos effugere debemus mundana flagitia. Sed magis nitamur in fide nostra affectare virtutem, in virtute vero scientiam, in scientia autem continentiam, in continentia vero pietatem, in pietate amorem fraternitatis, in amore fraternitatis Domini caritatem. Haec enim cum nobis praesto sunt, sine fructu in cognitione Domini Christi esse non possumus ; sed in regno Domini

Domini recipimur, ubi aliter introire penitus non meremur.

III. *Propter quod non differam semper commemorare vos: & cetera.* Non se dicit posse desinere a praedicationibus institutis, donec eos firmos, atque corroboratos derelinquat in fide Domini salvatoris: quando se testatur, sicut a Domino est commonitus, de hoc saeculo transiturum: & ideo sanctissimo paternitatis affectu operam se perhibet dare, ut talia in ipsis agat, quemadmodum ejus possint retinere memoriam: non enim commentatiis fabulis aliquid de Christo Domino se dicit esse dicturum; sed dicturum se illa, quae suis auribus audivit, & certissima visione cognovit. Cui rei illud evangelicum subjungit exemplum: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite.* Quam vocem cum aliis apostolis se dicit audisse, dum in sancto monte essent cum Domino salvatore: sic in isto testimonio illi confutati sunt, qui putant Patrem Filium non habere.

IV. *Et habemus certiorum professionum sermonem, cui benefacitis intendentes.* Quod protulit, laudat exemplum, ut hoc debeant habere semper in cordibus suis, quemadmodum lucerna praeparatur in tenebris;

M

nebris;

I. 12.

Vulg. Incipiam vos semper commemorare de his.

Ver. 17.

I. 19.

Vulg. Firmiorem attendentes.

nebris; donec Christus adveniat, de quo justī incomparabili claritate lucebunt: prophetiam veram generaliter laudans, quae numquam voluntate humana, sed divina inspiratione collata est: pseudoprophetas vero aptissima conclusione definivit, dicens eos magistros esse mendaces, qui spe turpissimi lucri, iudicium sibi perpetuae damnationis adquirunt.

II. 4.
Vulg. Sed
rudentibus
infernī de-
tractos in
tartarum
tradidit.

fic.

V. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus inferis retrudit. Probatio dicti superioris digna consequitur; quoniam angelis peccantibus non pepercit, sed caliginosis carceribus reclusos reservavit, suo iudicio puniendos: deinde, si originali mundo non indulget, quem suis manibus fabricare dignatus est, eumque cum hominibus impiis superducti diluvii vastitate delevit; si Sodomam, & Gomorram in cinerem deductam iusta indignatione damnavit: contra, octavum Noe a diluvio, iustum Loth supreme dolentem ab impudicorum conversatione liberavit: ut talibus conjunctis exemplis vir sanctissimus probaret, & impios poenam dignam recipere, & iustos temptatione salvari.

i Emendet felicior aliquis, ac restituat.

★★

VI. Ma-

VI. *Maxime autem qui post carnem in desideria convolutionis eunt.* Arguit eos, qui post desideria carnis eunt, & dominationem Christi sacrilega voluntate contemnunt; quorum vitia multipliciter narrans, dicit, eos contra Dominum superba voluntate confurgere, qui peccantes angelos noscitur inclinasse: eorumque denuo describit, & corporum qualitates, & pessimos mores, quos post multa flagitia dicit etiam coluisse simulacra, quos dignis comparationibus notat: memorans, eos fontes esse siccos, & nebulas caliginosas, & tubidines exagitatas, quibus merito aeterna preparatur obscuritas: hi decipiunt audientes, & ad libertatem trahunt libidinis, cum ipsi noscantur servi esse peccati: utilem nimis subjungens, probabilemque sententiam; illius unumquemque esse servum, cui & subjectus esse cognoscitur.

II. 10.
Vulg. Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant.

f. turbidibus.

VII. *Si enim refugientes coinquinationes mundi in agnitionem Domini.* Increpat illos, qui accipientes mandata veritatis, iterum se in pristino caeno falsitatis involvunt: comparans eis illa proverbium: *Redire canem ad vomitum suum, & porcum in suis volutabris denuo revolutione versari.* Secundam dicens illis epistulam transmississe,

II. 20.
Vulg. In cognitione Domini nostri.

fisse, ut ¹ traditiones patrum fideliter teneant, non se ad gentiliū errores impia voluntate convertant; sed illud magis desiderent efficere, quod ad mandata cognoscunt Christi Domini pertinere.

III. 3.
Vul. Quod
venient in
novissimis
diebus in
deceptione
illusores.

VIII. *Hoc primo scientes, quia venient in novissimo dierum inclusione includentes.* Commonet eos, novissimis apparere temporibus, qui dicant, *Ubi est Christus Dominus, qui celeriter venire promissus est? ecce tanta tempora transierunt, & nihil tale provenisse cognoscimus.* Exemplum ponens diluvii, quoniam, sicut istos caelos aërios crescens unda complevit, mundusque tunc a sua temperatione deperit; ita in diem iudicii eosdem per ignem iterum, sicut legitur, esse delendos: his rebus absolute probans, omnia, quae praedicta sunt, sine aliqua dubitatione complenda.

III. 10.
Vulg. Ad-
veniet.

IX. *Venient autem dies Domini, ut sup: & reliqua.* Diem Domini subitum venire dicit, ut furem, quando caeli magno impetu celeritatis excurrunt, quando elementi mundi ignis calore solvenda sunt; sed his omnibus pereuntibus, & totius machinae immutatione terribili, quales oportet tunc

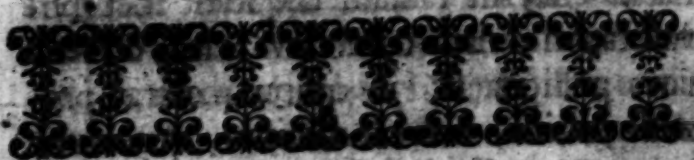
¹ Interpretationem animadverte versiculi ut memores sitis, documentumque de traditionibus fideliter tenendis.

fideles

fideles esse, ut tantam nequeant incurrere vastitatem: nam cum novi caeli, & terra nova pollicita sit, in quibus habitat promissa iustitia, non est dubium, quae nunc videmus, posse dissolvi. Quapropter dilationem temporis non sibi credant ulla-tenus odiosam, sed salutis suae causas iudicent agi, quando se ut convertantur, intelligunt sustineri.

X. *Sicut & dilectissimus frater noster* III. 15;
Paulus: & quod sequitur. Laudat fra- Vulg. cha-
 trem, & coapostolum suum, dicens, cu- rissimus.
 stodite verissimam fidem, sicut vobis scribit Paulus apostolus, secundum sapientiam; quae illi data est, altitudines profundas exquirere, & occulta revelare; quae tamen indocti, & instabiles ad proprium interitum, sicut & ceteras scripturas, pro sua voluntate convertunt. Sed monet eos, quibus scribere videbatur, ne perversorum errore decepti, a fidei suae videantur stabilitate subverti; sed potius in intellectu, & gratia Domini Christi proficiant, ut bonis semper meritis augeantur.

IOHANNIS

Ad PARTHOS.

I. I. **Q**UOD erat ab initio, quod audi-
 Vol. Quod mus, quod vidimus oculis nostris.
 fuis. Certissimam fidem facit praedicationibus
 suis, quando se de Domino Christo non
 tantum audita dicit referre, sed visa; illa-
 tamen se vidisse confirmans, quae secun-
 dum evangelium suum nullatenus tempo-
 raliter coepta sunt, sed jugiter in aeterni-
 tate manserunt: dicens, Deum esse veris-
 simum lumen, & si quis maluerit ad ejus
 pervenire notitiam, in conscientiae debet

Eodem titulo Epistolam hanc recensuit Div.
 Lect. cap. xiv. Cur sic inscribatur ex ipsa non
 est erueret: verum sic antiquitus inscriptam osten-
 dunt, praeter D. Augustinum ad Epist. Johannis,
 & in Quaest. Ev. etiam Ven. Card. Thomae Codices,
 in quibus, Incipiunt Capitula S. Johannis ad
 Parthos. In Prologo quodam Bedae adscripto
 apud Guil. Cave, p. 403. Multi scriptorum eccle-
 siasticorum, in quibus est S. Athanasius, primam
 ejus Epistolam scriptam ad Parthos esse testantur.

clas-

claritate verari; quoniam fieri non potest, ut aliquis, quandiu in tenebris pravitae positus est, ejus sancto lumine compleatur.

II. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Ne putaret aliquis, hominem sine peccato esse, quem semper in lumine cordis praeceperat ambulare, dicit, nullum esse, qui nequeat in aliqua parte delinquere; sed illum potius probabilem fieri, qui peccata sua Domino noscitur confiteri, quatenus demittens nobis delicta, Dominus reddat nos sua pietate purgatos: nam si nos inculpabiles aestimemus, mendacem fecimus eum, qui dixit, *Omnia conculcit Deus sub peccato, ut omnibus misereatur.* Dicit etiam, ut dum carnis fragilitate peccaverint, ad satisfactionem protinus redeant Domini Christi, qui Patrem jugiter interpellat pro nobis; nam qui se dicit in eo manere, debet ita gressus suos dirigere, quemadmodum & ipse cognoscitur ambulasse.

I. 8.

Rom. xi.
23. Vulg.
Omnia in
incredulitate, ut
omnium,
&c.

III. *Non novum mandatum scribo vobis, sed mandatum, quod habuistis ab initio.* Quantum ad scripturas divinas pertinet, non se dicit nova praedicare, quia olim in lege noscuntur esse praedicta; sed in hac parte novum cognoscitur esse man-

II. 7.

man-

mandatum, quoniam illa, quae sunt prae-
monita, nunc videntur impleta: peccato-
rum siquidem tenebrae transierunt, &
manifestatio luminis venit per Dominum
Christum; ideoque non debet aliquis,
odisse fratrem suum, pro quo Christum
animam suam posuisse cognoscit. Scri-
psisse autem dicit senioribus, juvenioribus,
pueris, & pupillis, ut communi debeant
caritate gaudere; quando pro percepta
fide constat illis remissa esse peccata; de-
inde quia vicerunt malignum diabolum,
quia Deum cognoverunt Patrem, & Fili-
um, & Spiritum Sanctum.

II. 15.

IV. *Nolite diligere mundum, neque ea,*
quae sunt in mundo: & reliqua. Mun-
dum praecepit nullatenus concupisci, quo-
niam voluntatibus divinis probatur semper
adversus: ideoque qui caelestem Patrem
diligat, mundi hujus tenebras non amavit:
carnis enim vitia, & spiritalis virtus longe
discreta sunt; & ut eos efficeret cautio-
res, horam dicit esse novissimam: quo-
niam per subdolos fratres, & haereticas
pravitates nequitia provenit antichristi.
Quos tamen exisse dicit de congregatione
sanctorum, quia digni non fuerunt cum
fidelibus permanere; probat etiam eos
esse mendaces, qui dicunt Jesum non esse
Do-

Dominum Christum, quando qui Filium negat, utique negavit & Patrem.

V. *Vos quod audistis ab initio, permaneat in vobis: & cetera.* Manere dicit eos debere in accepta fide, ut & ipsi in Patris, & Filii caritate permaneant; quatenus promissiones ejus, id est vitae aeternae praemia consequantur: quapropter manendum est in eo, ut in adventu suo non nos inveniat alienos: nam cum nobis dederit suos filios vocari, nimis impium est, si ab ejus institutis reddamur extranei. Sic ergo nobis agendum est, ut cum apparuerit, possimus eum, sicuti est, plenissimo munere contueri.

II. 24.

VI. *Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit; quia peccatum iniquitas est.* Hoc multis argumentationibus, hoc sedula probatione complectitur; dicens, contrarios nos esse Christo Domino non debere, si habere cum ipso volumus portionem: nam cum sit ille immaculatus, atque justissimus, omnino se ab ipso dividit, qui nequitia perversitatis involvitur: ideo enim Filius Dei venit in mundum, ut antiquum solveret indebita morte peccatum: & ideo fratrem nullus odisse debet, ne Cain detestabilis incurrat exemplum, qui per invidiam bonorum

III. 4.

Vulg. Et
peccatum
est, &c.

rum operum germanum suum impia morte trucidavit.

III. 14.
Vulg. *Qui in morte : & reliqua. Qui non diligit, non diligit, manet, &c.*

VII. *Qui non diligit fratrem, permanet in morte : & reliqua.* Qui non diligit fratrem suum, homicidam illum esse pronuntiat ; & qui homicida est, vitam non potest habere beatorum : nam si quis fratrem suum viderit egentem, & circa ipsum clauserit viscera misericordie suae, ipse non potest a Domino misericordiam impetrare : non enim fratrem sola lingua diligendum constat esse, sed opere ; quod si nostrum praeceptis ejus, mandatisque consentiat, quidquid a Deo petimus, incunctanter accipimus : sic autem in nobis permanet Dominus, si ejus praecepta fidei mente faciamus.

IV. I.
Vulg. *Charrissimi, &c. si ex Deo sint.*

VIII. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, qui ex Deo sunt.* Falsis prophetis nullatenus dicit esse credendum, sed probandos asserit, quibus fides debeat adhiberi : nam qui Christum confitetur esse verbum, caro factum, hic verus est praedicator ; qui vero eum haeretica pravitate dissolvit, iste verus antichristus est, quoniam illud vult destruere, unde salus mundi cognoscitur evenisse : nam cum sit caritas Deus, eum quem nemo viderit, ipsum revera diligimus, quando mutua fratres

tres affectione complectimur. Apparuit siquidem in nobis dilectio ipsius, quando unigenitum Filium suum in hunc mundum misit, ut nos de laqueo mortis eriperet, & perpetuae salutis dona praestaret.

IX. *Et nos vidimus, & testamur, quoniam Pater misit Filium suum salvatorem saeculi.* Saepius caritatem Dei, & proximi suavissima revelatione commendat; cognovisse se dicens, Deum Patrem misisse Filium suum, ut mundi pericula, miseriaeque salvaret: & ideo qui manet in caritate, in Deo manet, quoniam caritas Deus est; sic enim fiduciam ante ipsum habere possumus, si eum studio caritatis imitemur. Sed ut huic rei maximam confidentiam daret, timorem esse in caritate non asserit; maxime quando Deus prius nos dilexit, ut eum diligere deberemus: si quis vero odio habens fratrem suum, quem videt, dixerit se Deum posse diligere, quem non videt, omnino mentitus est; cum evidens constet esse mandatum, ut qui diligit Deum, diligat & proximum suum.

IV. 14.
Vulg. Testificamur,
&c. salvatorem
mundi.

X. *Omnis, qui credit, quia Jesus est Christus, ex Deo natus est: & reliqua.* Qui Deum Jesum credit, ex Deo Patre natus est, iste sine dubitatione fidelis est; &

V. 1.

& qui diligit genitorem, amat & eum, qui ex eo natus est Christus. Sic autem diligimus eum, cum mandata ejus facimus, quae justis mentibus gravia non videntur; sed potius vincunt saeculum, quando in illum credunt, qui condidit mundum. Cui rei testificantur in terra tria mysteria; aqua, sanguis, & spiritus; quae in passione Domini leguntur impleta: ¹ in caelo

¹ En decantatissimum illum S. Joannis de Trinitate locum, de quo contentione maxima certatum est ad hanc diem. Volumen conficerem, ea colligens, quae in hanc quaestionem ab eruditissimis plurimis congesta sunt. Coelestia, ut loquuntur, testimonia propugnantibus validissimum sane subsidium ex Cassiodoriano hoc opere accedit; quo demum constat, non in Africanæ tantum, quod patet ex Eugenio, Fulgentio, Vigilio, Victore, Facundo, Cypriano quoque, ut videtur, sed & in antiquissimis ac emendatioribus ecclesiae Romanae codicibus versiculum illum scriptum fuisse: cum enim tanto studio monachis suis in Div. Lect. id praeceperit, ut praestantissimis, & Graeci etiam textus collatione repurgatis codicibus uterentur, utque in ambiguis locis duorum, vel trium PRISCORUM, emendatorumque codicum auctoritas inquireretur, ipsum in primis idem praestitisse, quis ambigat? Qui vero vulgatae, seu Hieronymianae versionis eam *metonymia* olim intrusam putant, deditionem tandem faciant, atque anima submittant, necesse est; evidenter enim patet

caelo autem Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; & hi tres unus est Deus.

XI. S

tet ex quam pluribus harum Complexionum locis, Cassiodorum alia versione ab Hieronymiana usum esse, & nihilominus eam ~~memorat~~ legit. Solemus communiter, cum scripturae locus a vulgata deflectens occurrit, ex Italica decusum asserere; nimis audenter ut plurimum: nam quam multae antiquitus translationes circumferrentur, D. Augustinus praecipue docet, de Doct. Christ. lib. II. *Qui scripturas ex Hebraea lingua in Graecam verterunt, numerari possunt, Latini autem interpretes nullo modo: ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Graecus, & aliquantulum facultatis sibi utriusque linguae habere videbatur, ausus est interpretari: ut in Veteri, sic & in Novo Testamento idem praestitum fuisse, nemo in dubium revocaverit.* Verumtamen quae in hac explanatione vel asserit Cassiodorius hemistichia, vel designat, a vulgata antiqua, sive ab Italica vere deprompta esse, id apud me ferme evincit; quod illa versio probatissima inter ceteras a doctissimis veterum haberetur: quapropter adhibitam procul dubio arbitror ab erudito scriptore, sacrorumque librorum scrutatore eximio; eoque magis, quo vetustiores scripturae codices perquirere solitus erat, & collatos cum Graeco textu, quem caelestia testimonia prae se tulisse, cum scriptorum auctoritas, tum optimi qui supersint mss. libri testantur. Cur autem in multis ex vetustioribus hodie Latinis codicibus ea perioche minime appareat, cur illam plures ex patribus in exemplaribus suis non habuerint, nec legerit Augustinus ipse, quamvis legisse affirmet Cornelius a

v. 9.
Vulg. Hc-
minum.

XL. Si *testimonium hominis accipimus*, *testimonium Dei majus est.* Si hominum testimonia solemus accipere, credi debet paternae sententiae, qui Filium suum Dominum Christum multis audientibus inconvertibili sermone professus est. Nam qui

Lapide, in promptu ratio est: non illa tantummodo, quae ex, D. Hieronymo erui potest, Praefat. in Josue, fuisse iis temporibus *apud Latinos tot exemplaria quor codices*, sed ulterior: ostendam scilicet, ubi de vetustis agam lapidibus, eorum exscriptores solidum versum, duos etiam non infrequenter praeteriisse, cum eadem dictiones exiguo forte intervallo iterantur: facillime enim accidit, ut prioribus exscriptis, cum oculos ad lapidem referunt, incidant in posteriores, & quae consequuntur attripiant. Idem profus antiquo cuiusdam librario contigit, S. Johannis Epistolam transcribenti: cum enim ea verba, *& hi tres unum sunt*, bis ibidem haberent, interjecta oculo aberrante transiit: exemplar autem unum innumera procreat, & unius error infinite diffunditur. Quorum verborum, *& hi tres unum sunt*, observanda etiam est paraphrasis ab interprete nostro exhibita, nimirum: *& hi tres unus est Deus*: qua suspicio omnis evertitur autumantium contra communem sententiam, ea verba Arrianis favere: perinde ac si unitatem non in essentia statuerent, sed in ratione testificandi, qua *unum* pariter dicuntur aqua, sanguis, & spiritus. Ceterum in Cassiodorii textu terrestrium testimoniorum versus praecedebat, quod & in quibusdam mss. viri docti animadverterunt.

eius testimonio non credit, quod dici nefas est, mendacem putat illum, qui vera locutus est: nam cum in Domino Christo habeamus perpetuam salutem, qui ei non vult credere, salutis se munere cognoscitur exuisse.

XII. *Hæc scripsi vobis, ut sciatis, quia vitam habetis æternam: & cetera.* Ut credentium sensus corroborata fidei radice firmaret, dicit, si voluntas eorum in accepta prædicatione permanserit, quidquid a Domino salutariter petere voluerint, eis sine dubitatione concedi. Commonet etiam, ut pro fratribus orare debeant, qui tamen non usque ad mortem gravia delicta committunt: pro illis autem, qui se scelerata impietate commaculant, & in desperationis iniquitate perdurant, non dicit ullo modo supplicandum: sed ne aliquis de intelligentiæ lumine causaretur, dicit Filium Dei in hunc mundum venisse, & veritatis nobis intelligentiam præstitisse: commonens eos, ne ulterius simulacrorum mendaciis inludantur.

v. 13.
Vulg. Scribo.

INCIPIT EYUSDEM

S E C U N D A.

1. 1.
Vulg. non
habet Jo-
hannes.

I. **J**OHANNES senior electae domi-
nae, & filiis ejus: & quod se-
quitur. Johannes senior, quoniam erat
aetate provectus, electae dominae scri-
bit ¹ ecclesiae, filiisque ejus, quos sa-
cro fonte genuerat: hos se dicit, studio
caritatis diligere non solum, sed etiam
omnes fideles, qui cognoverunt Domini
voluntatem, quae permanet in aeternum:
optans eis gratiam, misericordiam, & pa-
cem a Deo Patre, Filioque ipsius Jesu
Christo in veritate concedi.

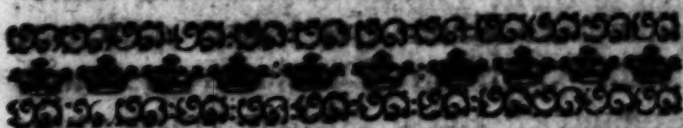
1. 4.

II. *Gavisus sum valde, quoniam inveni
de filiis tuis ambulantes in veritatem.* Ga-
visum se plurimum dicit, quod filios
sanctae ecclesiae, quibus videbatur scri-
bere, in veritate comperit ambulare; sicut

¹ Ad mystica propensus iis accedit, qui
electam hanc, non matronam putant, sed eccle-
siam.

a Patre mandatum noscitur esse susceptum : ut Filium ejus scilicet crederent, Jesum Christum Dominum nostrum. Commonet autem fidelium congregationem, ut mutua se caritate consocient ; nam qui non confitetur, Jesum Christum ad salvandum humanum genus in carne venisse, hic omnimodis probatur antichristus : qui enim permanet in doctrina rectissima, in Patris, & Filii, & Spiritus Sancti benedictione gaudebit : ideoque falsos prophetas nec salutari, nec recipi debere testatur ; quia communicant sceleribus eorum, quicumque se illis aliqua societate jungunt. Multa quidem se illis dicit scribere voluisse, sed quoniam disponebat ad eos venire, quae illis dicenda erant, servat praesentiae suae : epistolam suam salutationis iterum fine concludens.

E T U S D E M

TERTIA.

l. 1.

I. **S**enior Gaio dilectissimo, quem ego diligo in veritate: & reliqua. Cum in epistula superiore nomen suum posuit, & senior junxit, hic tantum senior dixit: quoniam quis est iste senior, superius indicavit. Scribit ergo Gaio, quem recte filii copulatione diligebat; laudans ejus, & provocans in bona actione propositum.

l. 3.

Vulg. Venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritatis tuae.

II. Valde gavisus sum in adventu fratrum testimonium de veritate. Gavisum se dicit, quod venientibus fratribus, probabilem ipsius cognoverit actionem; quia revera boni patris est gaudium, quando filiorum suorum laudabile compererit institutum: praedicans eum, quod in fratribus, & maxime peregrinis studia caritatis impenderit: & hortatur, ut talia praemittat ad Dominum, quatenus ipse securior subsequatur: nam cum ab infidelibus solacia vitae nulla perceperint, a fidelibus eis decuit subveniri; pro quibus

bus se dicit, Diotrepto cuidam scripsisse, qui primatum eorum agere videbatur; sed voluntate ipsius pessima non se dicit auditum: quem non perhibet imitandum, quum boni potius, quam mali sequendi sint. Demetrium vero laudat, cui bonum testimonium cum ipsa veritate persolvit: reliqua vero, quae dicenda fuerant, reservat praesentiae suae; epistulam suam carissima salutatione concludens.

J U D A E.

I. **JUDAS** Jesu Christi servus, frater ^{1. r.} autem Jacobi in Domino Patre: ^{Vulg. Jacobi, his qui sunt, &c.} & sequentia. Cum dicit servus Christi, & frater Jacobi, dividit se a Juda traditore, quem juste omnium detestatur auditus. Scribit ergo dilectis in Domino Patre, & in Jesu Christo vocatis, atque fervatis; optans illis, ut misericordia, pace, & caritate Domini compleantur.

II. **Dilectissimi**, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis. Studium se dicit habuisse probabile, ut fidelibus scriberet de salute communi, ne falsis praedicatoribus credere:

credere debuissent ; quos tamen in prae-
 destinatione cognitos Domino fuisse te-
 statur, qui divinam gratiam in luxuriam
 hereticam transferentes, dominatorem no-
 strum Jesum Christum denegare praesu-
 munt : commonens eos, quod Iraheli-
 ticum populum semel de Aegypti terra
 liberavit ; sed eos, qui minime credide-
 runt, justitiae suae indignatione consum-
 psit : angelos autem, qui gloriam nativae
 dignitatis amittere delegerunt, reservat
 iudicio suo, caliginosis vinculis inligatos.
 Sodomam quoque, & Gomorram, & fi-
 nitimas civitates, quae graviter delique-
 runt, obscena carnis vitia diligentes, con-
 sumptas perhibet in exemplo ignis aeter-
 ni : dicens, maiestatem blasphemantibus
 periculum imminere semper exitii, in-
 tantum, ut ¹ altercans cum diabolo arch-
 angelus

¹ Docet Hieronymus in Tractatu de Scripto-
 ribus Ecclesiasticis, S. Judae Epistolam, Quia de
 libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testi-
 monium, olim a plerisque rejectam esse : quod
 testimonium inferius assumitur vers. 14. Alter-
 catio autem de corpore Moysis ex alio libro iti-
 dem apocrypho videtur decerpta, cui titulus erat
 Moysis Ascensio : memoratur ab Origene *ma-*
de xlv, lib. iii. cap. ii. Commentarius, qui Cle-
 menti Alexandrino tribuitur, ad hunc locum : *His*
con-

angelus Michael de corpore Mose, ausus non fuerit blasphemiae inferre iudicium: tunc diabolus nomine Domini audito discessit.

III. *Hi autem, quicumque quidem ignorabant, blasphemant: & cetera.* Malorum, bonorumque angelorum positis exemplis, redit ad eos, qui de Domino Christo derogare praesumunt: dicens, eos divinitatem blasphemare, quam nesciunt; quae autem naturaliter, id est corporaliter, tamquam muta animalia noverunt, in eis se raeno perversitatis involvunt: in via illos Cain esse proclamans, & in Balaham idoli errore versari, & in Chore contradictionibus inveniri, quem terrae vastissimus hiatus absorbit; eorumque nequitis multiplici sententiarum brevitate definit:

I. IO.
Vul. quae-
cumque
quidem
ignorant.

confirmat assumptionem Moysis. Vide Sixtum Senensem, lib. II. tradentem etiam, lib. VII. ab huiusmodi libris citandis S. Judam non abstinuisse, ut eos ad quas scribebat etiam ex his libris, qui apud illos auctoritatem habebant, productis testimoniis, persuaderet. Beda ad hunc locum adnotat; Simile his aliquid in Zacharia propheta reperimus: subditque: Non desunt, qui dicunt eundem Dei populum Moysi corpus appellatum, eo quod ipse Moyses illius populi portio fuerit: ideoque Judas quod de populo factum legerat, recte de Moysi corpore factum dicere posset.

de

de quibus Enoch datur exemplum, qui ab Adam septimus prophetavit, tales in Domini disceptatione perituros.

1. 17.

IV. *Vos autem carissimi, memores estote verborum, quae praedicta sunt.* Memores eos dicit esse debere, quae & ab aliis apostolis audierunt, ultimis venire temporibus delusores, in desideriis suis nequiter ambulantes: hi sunt animales divinum spiritum non habentes. Illos autem dicit veracissima praedicatione completos debere mutuo permanere, & in Spiritu Sancto proficere, qui eis datus cognoscitur ad provectum; ita ut quosdam dijudicatos arguant, quosdam de adustione aeterni ignis eripiant, nonnullis misereantur errantibus, & conscientias maculatas emundent, sic tamen, ut peccata eorum digna execratione refugiant; quatenus in iudicio Domini laboris sui mercedem larga pietate recipiant, cui est honor, potentia, claritas, & potestas ante omnia secula, & nunc, & in omnia saecula saeculorum.

INCIPIT

EPISTULA JACOBI

Vulg. Epi-
stola Ca-
tholica B.
Jac. Apost.

Ad DISPERSOS.

I. **J**ACOBUS Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione salutem. Jacobus apostolus scribit duodecim tribubus Israheliticis, quae in dispersione morabantur, secundum illam comminationem Domini, quae dicit, & dispergam vos in omnes gentes: ipsis enim debuit consolatio praestari, qui maxime videbantur affligi.

I. 1.
Vul. Jaco-
bus Dei,
& Domini
nostri, &c.

II. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. Gaudium dicit potius aestimandum, quando nos temptatio diabolicae perversitatis insequitur: quia bonae mentis patientia inde nascitur, quam Deus Dominus coronare dignatur. Deinde sicut bonus medicus dicat salutare remedium, ut si quis indiget sapientia, ab illo magis petat, qui praestat dona gratuita. Sed in ipsis peti-*
tionibus

I. 2.

tionibus non dicit haesitandum, quia non potest accipere, qui dubitanti animo cognoscitur postulare. Deinde commonet hominum perversitates, ut humilis in beatitudine sibi collata grätuletur; dives autem gaudere debet, quando se humiliatum esse cognoscit; quoniam mundi istius divitias, tamquam forma florifera, videmus posse transire. Redit iterum ad illa que coeperat, beatum dicens, qui aequanimiter temptationem suffert, quando in illa disceptatione Dominica, corona illi vitae probatur esse posita.

I. 13.

III. *Nemo cum temptatur, dicat, quia a Deo temptatur: & reliqua.* Deum perhibet non esse temptatorem malorum, sed a propriis concupiscentiis unumquemque posse temptari: concupiscentia siquidem dum concepta fuerit, producit peccatum; peccatum vero dum consummatum fuerit, generat mortem: & ne suis viribus boni aliquid imputaret humana fragilitas, *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum a Patre luminum* perhibet posse descendere: a quo sacro baptismate gratuite nos, non meritis, dicit esse progenitos, ut novae recreationis firmus initium. Monet etiam, ut veloces ad audiendum, tardi autem sive ad loquendum,

dum, sive ad iracundiam esse debeamus : quoniam iracundia humana divinam non potest implere justitiam ; & ideo malitiam, atque immunditias abicientes, sub mansuetudine verbum debemus accipere, quod nos possit in illa resurrectione salvare.

IV. *Estote autem factores verbi, & non auditores tantum.*

I. 22.

Animinet nos, non tantum auditores legis, sed debere potius esse factores : quoniam si quis auditor solummodo legis fuerit, illi fit similis qui se in speculum contuetur, & cum discesserit, oblitus sui propria imaginatione deluditur ; qui vero factis impleverit legem libertatis, atque in eadem fixa voluntate permanferit, operatione sua beatus habebitur. Si quis autem religiosorum fuerit nimia procacitate verbosus, hujus fit omnino vana religio ; illa est enim apud Deum laudabilis conversatio, si non simus in loquacitate proni, sed ad mandata ipsius facienda studiosissime praeparati.

V. *Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi.*

II. 1.

Fidem Domini Jesu Christi personarum non dicit acceptione pensandam ; ut in honore dives, in contemptu pauper habeatur : quia nimis iniquum est, non de meritis hominem, sed de substantiae

Vul. Christi glorie.

O

quan-

quantitate judicare. Nam cum Deus in hoc mundo pauperes elegerit, quos apostolos fecit, sacrilegium esse non dubium est, contra ipsius ire judicia: deinde cum divites facultatum suarum praesumptione sint noxii, impium est pauperes despiciere, qui nihil tale probantur assumere; maxime cum legatur, *diliges proximum tuum, sicut te ipsum*; & ideo si quis totam observaverit legem, eamque in uno mandato caritatis doceatur offendere, totius legis efficitur reus. Subjungit quoque, in illo districtum faciendum esse iudicium, qui nulli misericordiam fecit; nam quando fit misericordia, superexultat sine dubitatione iudicio.

Ver. 8.

11. 14.

Vulg. non
habeat.

VI. *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habet?*

Fidem sine bonis operibus neminem dicitur

Perpetuo apud orthodoxos dogmati de necessitate in adultis bonorum operum, quae ex hac Epistola tam clare evincitur, si novus iterum calculus addi posset, ex interpretatione hac adjiceretur, qua perspicue exponitur, *Ex operibus justificari hominem, non ex fide tantum posse salvari.* Idem pluries: pag. 5. *Sola qualitas pensanda factorum, &c.* Hinc patet quam captiose procedant, & sophistice, qui in alienam significationem locos trahere conantur, quibus operum nomine le-

galia

cit posse salvare: nam si quis petat elemosynam, eique dicatur, *dat tibi Deus*, fideliter quidem dicitur, sed minime Domini jussa complentur, quando ipse praecepit, *omni petenti te tribue*. Fidem vero Luc. vi. sine operibus esse mortuam, per daem- 30. num exempla confirmat: iterumque docet, Abrahæ perfectam fuisse fidem, quando filium suum sacris altaribus obtulit immolandum: Raab quoque meretricis similitudinem ponit, quæ non fide tantum, sed opere justificata cognoscitur: probans per omnia, ex operibus justificari hominem, non ex fide tantum posse salvari.

VII. *Nolite plures magistri fieri, fratres mei: & cetera.* Verat multos magistros fieri, cum linguae procacitate sæpius do- III. I.

galia Judaica designantur: ut in hoc ipso opusculo p. 6. Abraham non ex operibus gratiam Domini reperisse, sed fide: cum paulo ante: Non enim per legem circumcisionis vel alia hujusmodi justificatur homo, sed per legem fidei: & p. 13. Gentem dicit per fidem non ex operibus comprehendisse justitiam: cum sequatur: Nam Judæi credentes ad literam, & non spiritualiter, &c. Pag. 46. Arguit Galatas, quod ad legis opera iterum sint reversi: ecce quid veniat sub operum nomine, cum opera improbantur, & ad salutem minime necessaria asseruntur.

ceatur offendi; nam si quis in verbo non deliquerit, hic videtur esse perfectus, corpusque suum subdit edomitum: nam sicut frenis equos, naves gubernaculis regimus, magnas autem silvas modico igne succendimus; ita & lingua nostra parvum quidem membrum est, sed magna exultatione dilatatur: nam cum omnes bestiae mansuescere possint, sola lingua incontinens non potest edomari; quando per ipsam benedicimus Deum, & per ipsam hominem blasphemamus, qui ad imaginem, & similitudinem ejus factus esse dinoscitur. Facit etiam comparationes aptissimas, ut cum omnia servant ordinem naturae suae, sola lingua in disciplinae regulis permanere non possit; & ideo quicumque sapiens est, ostendat conversationem suam in mansuetudine, & sapientia moderata.

III. 14.

VIII. *Quod si zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus vestris.* Amarum zelum viros non decet habere perfectos; quoniam talia non superne data, sed diabolica fraude probantur esse concepta: nam ubi zelus, & contentio, ibi inconstantia, & omne opus pravam, quod divina damnat auctoritas; sapientiam vero salu-

salutarem multifaria laude concelebrat, quæ
superna inspiratione conceditur : dicens,
eam in pace seminare, & in ipsa corda
fidelium contineri ; bella vero, & lites ex
concupiscentia perhibet nasci, unde hu-
manum genus constat affligi. Hinc etiam
generatur, quod male petentes bonorum
praemia minime consequuntur ; quoniam
qui amicus est mundo, inimicus est Deo :
subditi ergo simus Christo, ne tradamur
juste diabolo, ut, qui captivat, a nobis
fugiat, & proximetur ille, qui liberat :
nam si vilis noster in afflictione mutetur,
& laetitia convertatur in moerorem, tunc
nos Dominus exaltet, si nosmet sibi pro-
stratos esse cognoscat.

IX. *Nolite detrahere de alterutrum :* & ^{IV. 2.} ^{Vulg. sine}
reliqua. Hic docet, quoniam qui detra-
hit fratri, detrahit legi, & se constituit
inprobum judicem ; cum unus sit Domi-
nus, legislator, & judex. Arguit quoque
illos, qui aliquam rem facere dementer
assumunt, in sua voluntate ponentes, quod
constat in voluntate Domini constitutum :
hos dicit ignorare, quod superveniente
die possit accidere ; saepe enim flatum
reddunt, qui superbiam suam improba-
elatione distendunt. Quapropter diviti-
bus

bus saeculi dicit esse plorandum, quoniam in quibus videntur praesumere, consumpta certum est desperare: docens, gravissimum esse malum ultimis thesaurizare temporibus, quando vicino iudicio Domini, jam deberet fructus bonae operationis inquiri: imputans Judaeis occidisse justum, qui ad eos cognoscitur venisse salvandos.

v. 7.

X. *Patientes igitur estote fratres, usque ad adventum Domini: & cetera.* Ammonet fideles, ut usque ad adventum Domini debeant esse patientes; quando & agriculturae huius mundi matutinum fructum, & vespertinum pro temporis qualitate percipiunt. Iudicem quoque dicit non esse diutius sustinendum, quando eum ante ipsas mundi januas stare confirmat; suadens eis, ut exemplum patientiae suscipiant a prophetis, qui longis ante temporibus adventum Domini sustinere decreverunt. Job quoque viri sanctissimi datur exemplum, qui tolerando passiones suas laudabiliter vicit, & diabolicas fraudes Domino praestante superavit: sub pio siquidem principe nullus perit, nisi qui liberationem suam sperare contemserit.

XI. *Ante*

XI. *Ante omnia, fratres mei, nolite ju- v. 12.*
rare: & sequentia. Post omnes ammo-

nitiones salutarem regulam fidelibus prae-
stat, dicens, nullatenus esse jurandum, sed
debere dicere christianum, esse quod est,
& non esse quod non est: nam si quis
alterius ¹ praegravatur injuria, vel cor-
poris imbecillitate quassatur, presbyte-
rum dicit adhibendum, qui oratione fi-
deli, & olei sancti perunctione concessa,
salvet eum, qui videtur afflictus: pec-
cata quoque illis demittenda promittens,
qui alterutra fuerint oratione visitati;
orationem vero assiduam justi multum
dicit praevalere ante conspectum Domini.

¹ Extremae sacramentalis unctionis vim, &
usum in hac Epistola ostendi, Baronius ad ann.
LXIII. fusius prosequitur: at eo remedio adversus
injurias uti, equestribus, ut vocant, scriptoribus
nostris, quos aliquando excussi, prorsus ignotum.
Forte de corporis languore locum accipit, quem
alterius injuria, ac violentia induxisset, cuique
olei inunctio, humani etiam juvaminis ratione,
praecipue convenire videretur. Hanc auctoris
mentem esse, facile impellemur ad credendum, si
particulam vel pro & positam intelligamus; qua
significatione in his *Complexionibus* non semel
ponitur: vel reliqua loco q̄, & cetera: sacer-
dotes, vel reliqui primates, pro & reliqui. Ita
passim apud scriptores medii aevi.

Eliae

Eliae denique subiungit exemplum, qui
 & caelos verbo suo clausit, & iterum eos
 cum precaretur aperuit: in summa con-
 cludens, quoniam qui ab errore fratrem
 liberaverit, studio caritatis peccatorum
 suorum vincla dissolvit.

Explicit EPISTULARUM
 CANONICARUM.

IN-

INCIPIT

PROLOGUS

DE

COMPLEXIONIBUS

ACTUUM APOSTOLORUM

ET

APOCALYPSIS JOHANNIS.

LUCAS, unus evangelistarum,
qui doctrinam Domini caelesti
veritate conscripsit, Actus quoque
Apostolorum fidei narratione com-
plexus est, ut gesta beatorum praeceptis Domi-
nicis concordie gratia consonarent. Hoc nos
in septuaginta duobus capitibus complexi
singulis

i Partitio sacrorum librorum, quae primitus
vel ab usu publicarum lectionum in christianorum
coetibus, vel ad locos facilius allegandos, & repe-
riendos, vel ab expositoribus, interpretibusque in-
troducta est, incerta olim fuit, & ex cuiusvis ar-
bitrio concinnata. Adnotavimus, quam diversa ab
Hieronymiana capitum distinctione illa divisio sit,
qua in Apostolorum Epistolis auctor noster usus est
numeri

singulis quibusque locis ad breuiationem suam credidimus annotandum; ut reuera sacer Actus Apostolorum, sicut ipse Lucas evangelista restatur, eodem numero, quo electi sunt, clauderetur. Decuit enim, illum ordinem ² quantitatem

numeri siquidem sectionem designant. Actorum librum, quem vulgatus interpres in xxviii. alii vero in xl capitula, ut apud Oecumenium apparet, partiti sunt, secit ipse in lxxii. ut hospitatoris nostri discipulis, quibus omnibus apostolorum nomen videtur largiri, numero aequentur, atque ut sacer Actus Apostolorum eodem numero, quo electi sunt, clauderetur. Latius olim patuisse apostoli nomen, e vetusto etiam Florentinii Martyrologio discimus. At Cassiodorio valde arridebat is numerus: Div. Lect. cap. xiii. cum de Augustino sermo esset, qui *scripturas divinas lxxi librorum calcula comprehendit; pergit, quibus cum Sanctae Trinitatis addideris unitatem, fit totius libri composens, & gloriosa perfectio.* Quo loco mendum est nondum animadvertum, legi enim debet *totius librae*, ut patebit ex sequentibus: eam vocem, cum librarius non intelligeret quid hic sibi vellet, subduxit, reponens *libri*.

¶ Haesi ad hunc locum, Ms. codice LIB tantum exhibente, deletis a vetustate, abraisque literis ceteris. Ubi me paulisper collegi, supplevi *librae*, agnosceus ex numero *libram* memorari, quae occidua dicta est, sive quia imminuta, sive quia in occidente usitata. Apparet ergo longum in aevum consuetudinem perdurasse, numerum septuagesimum secundum designandi per auream libram; quam ea ratione praenierat Valentinianus senior, ut lxxii aurei solidi libram efficerent, cum sub

Con-

ritatem habere librae, qua dedicatus caelesti probatur esse iustitiae. His Actibus Apocalypsen beati Johannis forsitan convenienter adjunximus, quia caeleste regnum mirabili narratione describit, quoniam talibus viris habitatio tanta praestabitur. Hunc 3 triginta tribus capitibus aetatis Domini Christi

Constantino magno ex LXXXIV constitueretur. Vide Gothofredum ad lib. vii. Cod. Theod. tit. xxiv. lib. 1. Legimus in actis concilii Sinuessani: *Hi omnes electi sunt viri libra occidua, qui testimonium perhibent*: testes autem LXXII adnotat Binius significari: nomina quidem, quae ea verba antecedunt, LXXXV sunt: infra tamen LXXII memorantur testes. Ex hujus occiduae librae mentione longe post Macellini, Papae aetatem acta illa supposita fuisse, argui potest.

3 Apocalypsin, quam in LXXII capitula discretam cernimus in Commentariis nomen Arethae prae se ferentibus, quamve vulgata versio in xxii. distinguit Cassiodorus in xxxiii. duplicem de more velut causam adumbrans: quocumque enim dato numero, mysterium statim invenit, aut creat. De septenario Praefationem vide libri de Artibus: tum infra in Apocal. num. iv. *septem ponuntur ad perfectionem scilicet indicandam*. Scripturam sanctam LXXV libris partiens, hunc numerum affirmat duobus miraculis consecrari: nempe annorum Abraham, quando promissionem Domini laetus accepit; & animarum, quae cum patriarcha Jacob fines Aegyptios intraverunt. Div. Lect. cap. xiv. Orthographiam duodecim libris conclusit, quia xii horarum

dividendam esse curavimus; ubi & triginta significant caelorum culmen excelsam, & Sanctae Trinitatis associatur adoranda perfectio. Difficile opus obscure dicta brevius velle perstringere; cum sint latius dicenda, quae volumus explanare: sed quoniam hunc librum a Tychonius Donatista subtiliter, & diligenter exposuit, providente Deo, qui salutis nostrae antidotum conficit ex venenis; propter brevitatis propositae necessitatem aliqui novi perversi dogmatis sensus praetereundi noscuntur, ut lectorem nostrum non tam satiare, quam introducere videamus; quando sine damno intelligentiae suae in illo reperit quod orthodoxus, & diligens lector inquirat.

Explicit PRAEFATIO.

horarum spatia, XII menses, XII caelestia signa. Cur vero affirmet hoc loco, triginta significare caelorum culmen excelsam, numerorum virtutes, atque arcana perscrutantes discutiant.

4 In ea expositione Tychonium quaedam non respuenda tradidisse, quaedam vero venenosi dogmatis sui faeculenta permiscuisse docet, Div. Lect. cap. IX.

INCIPIT

LIBER II.
COMPLEXIONUM

[Actuum Apostolorum, & Apocalyp-
sis Sancti Johannis]

CASSIODORII SENATORIS,
jam Domino praestante conuersi.

INCIPIUNT

COMPLEXIONES

IN

Actus Apostolorum & Apocalypsin.

*****

ACTUUM APOSTOLORUM.

I. Rimum quidem sermonem feci
de omnibus, o Theophile, quae
coepit Iesus facere, & docere:
& cetera. Evangelii ser-
mone completo, quem post resurrectionem
P Domini

I. I.

Domini Lucas fecisse commemorat, Actus quoque Apostolorum, scribens ad Theophilum, se collegisse testatur; ut fidei Christianae indubitata perfectio certissimis testimoniis appareret: primum dicens, ad Patrem ascensurum Jesum Christum praecepisse discipulis suis, ne ab Hierosolymis discederent, ut quamvis essent baptizati, Spiritus Sancti plenitudine complerentur.

I. 6.

II. *Igitur qui convenerant, interrogabant eum: & reliqua.* Interrogatum dicit Dominum Christum ab his, qui convenerant, si praesenti tempore regni Israelitici restitutio fieret, quam promisit esse venturam: definitionem vero temporis ipsius ad utilitatem magis nostram constare esse denegatam; sed illis magis praedicatum est, quod quinquagesimo die accepturi essent Spiritus Sancti virtutem, quatenus in omni terra perfectae fidei magnalia testarentur.

I. 9.

III. *Et cum haec dixisset, videntibus illis, elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum: & cetera.* Inter illa verba, quae superius dixit, videntibus apostolis, ascendisse Dominum subito testatur ad caelos; & ne aliquis tale miraculum fantastica crederet imaginatione monstratum, ad-

adstitisse illis dicit angelos Dei, dicentes :
*Quid ista miramini? Sic ad judicandum,
 cum de medio uestri constat adsumptum.*
 Tunc a monte Oliveti, ubi haec gesta
 sunt, Hierosolymam reversos dicit apo-
 stolos, & introisse caenaculum, ubi in u-
 num undecim, quorum dicit nomina,
 commanebant. Perseverabant autem in
 orationibus suis cum sanctis mulieribus,
 & Maria Matre Domini, vel fratribus
 ejus, ne ab ipsis discederet, qui videbatur
 assumptus.

IV. *Et in diebus illis surgens Petrus in* l. 15.
medio fratrum dixit: & reliqua. Tunc

beatus Petrus, centesimi octavi Psalmi
 recordatus exemplum, dixit in medio fra-
 trum, qui erant circiter centum viginti:

Oportet nos, Juda traditore summoro, duo- suppl. de
decimo discipulo cogitare: quatenus perfe-
 ctus ille numerus compleretur. Tunc in
 medio statuentes Joseph, & Matthian,
 oratione facta sortes miserunt. & electio
 cecidit super Matthian, & ipse duodeci-
 mus est annumeratus apostolus.

V. *Cum compleretur dies Pentecosten,* II. 1.
erant omnes pariter in unum: & reliqua. Vulg. Et
 Impletis igitur quinquaginta diebus, sicut cum, &c.
 eis promiserat Dominus Christus, subito in eodem
 factus est yehemens de caelo sonus, ad- loco.

veniente Spiritu Sancto, cunctisque in ipsa domo sedentibus supra caput caelestis ignis apparuit, & diversarum nationum linguas locuti sunt: qua opinione vagata, diversarum gentium viri, qui Hierosolymis congregati fuerant, advenerunt, & mirabantur eos, cum essent Galilaei, linguis gentium loquentes magnalia Dei. Hoc factum aliqui rationabiliter intuentes, recte putabant divino munere contributum; alii vero stulte deridentes, hoc ebrietatis vitio potius applicabant.

11. 14.

VI. *Stans autem Petrus cum undecim, elevavit vocem suam, & locutus est eis: & reliqua.* Stans autem cum undecim apostolis beatus Petrus, ammirantibus cunctis, voce magna locutus est, dicens; cum *suppl. esset.* hora diei tertia non eos, ut a quibusdam putabatur, musto deebriatos fuisse, sed Spiritus Sancti potius dignatione completos. Hoc etiam Joel prophetae comprobavit exemplo; ut praedicaret eis, quoniam manifestata cognitio non temulentiae, sed applicaretur misericordiae vera divinae. Deinde Judaeorum arguit nequitiam, qui Christum Dominum crucifigere maluerunt, quem solutis legibus inferni Deus suscitavit a mortuis: quod etiam quindecimi Psalmi comprobatur exemplo.

VII. *Vari*

VII. *Viri fratres, liceat audemer dicere.* II. 29.
ad vos de patriarcha David : & cetera.
 Et quoniam Petrus apostolus David fecerat mentionem, qui apud Iudaeos propheta venerabilis habebatur, praedicationis suae ex ipso faciens occasionem, mortuum tamen eum probat, & sepulchrum ejus dicit apud eos esse : cum ipse propheta-
 verit carnem Domini Christi corruptioni nullatenus subjacere ; quem Deus resuscitavit a mortuis, & promissiones Patris plenissima veritate percepit : ab ipso perhibens donum, quod cernebatur, fuisse collatum ; nam eum Dominum fuisse, David centesimi noni Psalmi exemplo probatum est : qua praedicatione compunctos tria millia virorum, penitus, & baptizatos esse testatur.

VIII. *Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum :* & reliqua. II. 42.
 Dum hi, qui conversi fuerant, in suscepta doctrina devotissime permanerent, & apostoli saepius miracula magna monstrarent, timoris Domini, & fidelis populi, cottidie fiebat augmentum : erat autem credentium magna concordia, ut substantiam propriam unusquisque venderet, quidquid esset fratri necessarium, utique praestaretur : ad templum quoque conveniendi erat illis

magna devotio; cibum etiam suum in simplicitate cordis cum gratiarum actione sumebant: propter quod eorum numerum propitius Dominus semper augebat. Petrus autem, & Johannes, cum templum orationis causa conscenderent, claudum ex utero matris suae adpræhensa manu robustis fecerunt ambulare vestigiis: quod populi videntes inæstimabili sunt admiratione completi, eisque videndi studium magis ac magis impensa devotione crescebat.

III. 12.

IX. *Videns autem Petrus respondit ad populum*: & cetera. Videns Petrus apostolus studia fidei populis concita, se in talibus factis non dicit intuendum, sed Dominum Christum glorificandum, quem ipsi crucifigere decreverunt: imputans eis cetera, quae in Domini passione fecerunt, ipsum dicit talia praestitisse, quae humanas vires probantur excedere; hortans eos, ante iudicii tempus ad ipsum debere converti, ut veniam sui mereantur erroris: huic enim esse per omnia oboediendum, Mose testimonio comprobavit: ipse enim promissus est in Abrahae semine, qui unumquemque a sua possit salutare nequitia.

X. Lo-

X. *Loquentibus autem illis ad populum* IV. 1.
verba haec : & quod sequitur. Videntes in Vulg.
 principes, & sacerdotes, vel reliqui pri- non habe-
 mates Judaeorum credidisse apostolis cir- mus verba
 citer quinque millia virorum, mittendos haec.
 eos in carcerem censuerunt, ne illis uni-
 versa crederet multitudo. Alio die, facto
 concilio, praesentatos interrogabant, in qua
 virtute, aut in quo nomine talia miracula
 facere potuissent. Petrus apostolus, ut
 solebat, clara voce professus est, in nomine
 Christi hoc factum fuisse miraculum ;
 qui est *lapis*, sicut in cxvii Psalmo legi-
 tur, *angularis*, quem Judaei quidem cru-
 cifigendum esse putaverunt, sed Deus il-
 lum suscitavit a mortuis. Tunc eorum
 ammirantes confidentiam, quos litteris e-
 ruditos esse non noverant, cognoscentes
 etiam, eos fuisse cum Christo, ipsa veri-
 tate permoti sunt, & statuerunt eis, ne
 ulterius in nomine Jesu Christi praedicare
 debuissent.

XI. *Petrus vero, & Johannes respon-* Ver. 12.
dentes dixerunt : & cetera. Sacerdotibus Vul. factus
 itaque, & cuncto concilio Petrus & Jo- est in caput
 hannes responderunt, ut praeceptis magis anguli.
 Dominicis, quam humanis terroribus o-
 boedire deberent ; qui constanti ratione
 populorum, quos tali facto placaverant,
 de

de concilio dimissi, venientes ad suos, quae illis acciderant, intimabant: tunc Deo reddentes gloriam, magna voce dixerunt, quod in secundo Psalmo conscriptum est, *quare fremuerunt gentes*, & cetera: probantes etiam, quoniam in civitate Hierusalem illa, quae conscripta sunt, secundum consilia provenerunt: petentes, ut eis praedicationis, & virtutum major gratia praestaretur: qua oratione Spiritu Sancto repleti, verbum Domini incessanti virtute praedicabant. Credentium vero cunctorum erat cor unum, & anima una; ita ut nullus eorum aliqua indigentia premeretur, sed habentes, grater dabant, quod omnibus in commune proficeret.

iv. 36.

XII. *Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis*: & reliqua. Hic jam fidelium, & fraudulentorum dantur exempla: nam Joseph, qui cognominatus est Barnabas, quia integrum pretium obtulit, inlaesus abscessit; Ananias vero, cum Sapphira uxore sua, qui venditae villae pretium fraudaverunt, maledicti in conspectu omnium infelices animas reddiderunt; & ipsi extulerunt virum, qui uxorem ipsius exanimem postea portaverunt. Quo facto timor omnibus crevit, & fides, & apostolorum praedicatio jugiter auge-

augebatur: adversantium vero nullus se illis audebat adjungere; quoniam circa eos favor populi subinde crescebat, quando aegroti eorum verbo apostolorum, & transeuntes umbra Petri sanati sunt: quod *f. transeun-*
tis. non solum civitatis ejus populi, sed vicinarum quoque urbium crescente fide faciebant.

XIII. *Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant: & reliqua.* Cognitis talibus princeps sacerdotum, & reliqua haereticis Sadduceorum, repleti sunt zelo magno, & detentos apostolos positis custodibus in publicum carcerem retrulerunt: quos angelus Domini apertis januis educens, praecepit, ut more solito in templo populos docerent. Hoc ignorantes principes, & sacerdotes alio die ad publica claustra miserunt; qui repertantes carcerem diligenter servatum, nullum tamen eorum, quos pridie retruserant, invenerunt; sed aliis indicantibus agnoverunt eos, quos quaerebant, in templo populis Domini magnalia praedicare. Tunc ad synagogam abiens magistratus, sine vi aliqua eos deduxit ad concilium; iterumque illis inhibere praedicationem solitam temptaverunt. Tunc Petrus, & apostoli, accepta fiducia, verbum Domini *con-*

fic.

constanter elatabant : unde illi vehementer irati, interficere illos, quoniam populus in timore erat, occultis machinabantur insidiis.

v. 34.

Vul. honorabilis &c.
supplend.
Gamaliel,
quem &c.

XIV. *Surgens autem quidam in concilio Fariseus nomine Gamaliel, legis doctor, dixit. Quem etiam Paulus laudat apostolus, voce publica persuasit ab apostolorum persecutione cessandum, dicens : Si ab hominibus est praedicationis eorum, exemplo Theodae, & Judae Galilei, sine dubitatione frustrabitur ; si vero a Deo fuerit, nequaquam ab aliqua potestate poterit dissipari. Tunc caecos apostolos abire fecerunt, demuntiantes illis, ne in talibus ulterius praedicationibus miscerentur ; sed illi gentibus verbum constantius praedicabant. Interea factum est murmur Graecorum, quod viduae ipsorum in ministerio cottidiano contemptu despicabili tractarentur ; pro qua re positi sunt septem electi viri, qui diacones facti sunt, ut talia moderato ordine administrare debuissent ; apostoli vero solis praedicationibus inharent ; qui honor supra eos manus etiam impositione sacratus est : & turba sacerdotum obedire Domino illo tempore festinavit.*

vi. 7.

XV. *Multa etiam turba sacerdotum & boedichar fidei ; & reliqua. Unus igitur eorum,*

eorum, qui ad dispensationem mensarum fuerant electi, nomine Stephanus, in virtute Domini Christi signa, & prodigia magna faciebat: & quoniam ejus praedicationibus nullus infidelium poterat obviare, contra ipsum falsi testes adducti sunt, qui dicerent, eum in Deum, & Mose verba dixisse blasphemiae; quem in concilio constituentes, de dictis talibus inquirere voluerunt. Tunc ille, occasione reperta, ordinem Veteris Testamenti, qui pertinebat ad Dominum salvatorem, exposita veritate narravit.

XVI. *Audientes autem haec, dissectabantur cordibus suis, & stridebant dentibus.*

VII. 54.
Vulg. dissectabantur.

Increduli praedicationem Stephani non ferentes, in ejus exitium voluntate consentanea festinabant. Ille ad caelum levatis oculis, stantem vidit a dextris Filium Patri, quod cum pura veritate dixisset, imperum in eum fecit turba dementium, & ejectum foras castra, lapidibus obruebant: sed moriens Stephanus pro ipsis magis orabat, ne persecutores suos tale facinus ingravaret: in qua nece Paulus quoque consensit; & facta est ab ipso magna persecutio in ecclesia, quae erat Hierosolymis constituta; nam corpore Stephani pia lamentatione sepulto, supradictus

dictus Paulus ecclesiam Dei tanto devastabat zelo, quanto tam erat defensurus affectu. Philippus autem diaconus, alter ex septem, in Samariae civitate descendens, verbum Domini praedicabat instantes, multaque miracula desiderantibus populis in Christi virtute faciebat, propter quod gaudio magno repleta est.

VIII. 9.

XVII. *Vir autem quidam, nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus: & reliqua.* Credentibus multis, Simon magus diabolicis artibus omnino notissimus, miracula tanta conspiciens, ipse quoque baptizari festinanter experit: sed cum Samaria Spiritum Sanctum in perpositione manus Petri atque Johannis apostolorum devoti susciperent, obtulit eis pecunias, ut ipsi quoque concederent, quatenus & ejus impositione manus Spiritus Sancti gratia praestaretur: quem Petrus digna increpatione redarguit, dicens, non esse illi partem cum fidelibus, qui Spiritum Sanctum pecunia credebant esse promerendum: qui tali reverberatione convictus, petebat labiis pro se orari, quod in corde non habuit. Apostoli vero per multa castralla Samariae verbum Domini minime praedicare desinebant.

XVIII. *Ar-*

XVIII. *Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: & reliqua.* Philippus & angelo commonetur, ut pergat ad viam, unde Candacis reginae transfugus erat eunuchus: iste revertens de Hierusalem, quam pro devotione mentis suae venerat adorare, sedebat in curru, Esaiæ prophete locum illum legens, ubi ait: *Tamquam ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente, sic non aperuit os suum:* & reliqua. Tunc ad eum Philippus ait; putas ne, quæ legis, intelligis? Eunuchus vero fecit eum currum conscendere, & sibi scripturarum secreta revelare; quæ fideli mente percipiens, in itinere aquam conspexit, & ardore mentis incensus, baptizari se protinus postulavit: quo facto Spiritus Sanctus supra eunuchum cecidit, & Philippus subita translatione disparuit; inventusque est in Azoto verbum Domini solita prædicatione disseminans.

VIII. 26.

Is. LIII. 7.

Vulg. ver.

32. tondente se sine

voce.

XIX. *Saulus autem adhuc spirans minas, & caedes in discipulos Domini: & cetera.* Paulus autem adhuc fideles Domini caedis.

IX. 1.

Vulg. spirans minas

rum &

caedis.

1 Ita & vulgata passim: Act. XVIII. 10. ut noceat te. Apoc. II. 5. eos nocere: nimirum ex constructione verbi βλάπτω. Plautus non semel

mini nocere disponens, a principe sacerdotum postulavit epistula, ut si quos praedicatores Christi reperiret in Hierusalem, perduceret alligatos: quae magis ipsius fuit sine dubitatione solutio, nam in itinere ipso dixit ei Dominus, *Saule, Saule, quid me persequeris?* quo verbo tremefactus in faciem suam corruit, & captus oculis, Damascum alienis manibus perductus intravit: in qua civitate erat discipulus Ananias, cui relatum est, ut iret ad Paulum, & manus impositione ei redonaret aspectum; sed Ananias pristinum memor, Domino respondit, Paulum esse persecutorem ecclesiae, ita ut nuper a principibus accepta potestate fideles Domini vinculis alligaret: cui respondit divina clementia; vas electionis factum, quem prius scelerata noverat iniquitate completum.

ix. 17.

Vulg. & imponens ei manum, dixit.

XX. Et abiit Ananias, & introiit in domum, imposuitque ei manum, & dixit.

eundem casum huic verbo adposuit. Gra ca: syntaxeos non uno loco in Latina versione vestigia deprehendimus: *obumbrabit tibi: prius illuminare his: decem millia ad te non appropinquabit:* & in hoc ipso Actorum versiculo, *spirans minarum, & caedis*, ex iis, ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου, ubi Cassiodoriana versio, *spirans minas, & caedes.*

Ana-

Ananias ingrediens ad Paulum, impositione manus oculos ejus squamis cadentibus emundavit; qui in Christi nomine baptizatus, cibi quoque perceptione refectus est, quippe triduo fuerat jejunio fatigatus: tunc superna pietate respectus, in Christiano dogmate convalescens, verbum Domini in synagogis praedicabat, feliciter immutatus. Post aliquot vero dies contra eum quoque Judaeorum armabantur insidiae; qui a discipulis in sporta positus, & clam de muro per funem demissus, Hierusalem usque pervenit; qui per Barnaban praesentatus apostolis, retulit eis quae illi Domini munere contigissent: tunc illis carissima societate conjunctus, simul praedicabat Dominum Christum, quem prius aestimaverat persequendum; unde increduli morti eum tradere festinabant, sed apostoli sancta dispositione Tharsis eum dimittendum esse decreverunt. *Vulg. ver. 30. Tarsus.* Omnis autem Judaea, & Samaria habentes pacem in Domini claritate crescebant.

XXI. *Factum est autem Petro, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lydæ: & cetera.* Cum Petrus venisset Lydæ, invenit ibi paralyticum, Aeneam nomine, annis octo jacentem in

IX. 32.
Vulg. ut
Petrus.

Ver. 34.

grábato, cui dixit : *Sanat te Dominus Jēsus Christus* : confestimque curatus est : quo viso miraculo, conversi sunt omnes ad Deum, omnes qui habitabant Lydde, atque Sarronae. Dorcas quoque mulier, elemosynis vacans, atque operibus sanctis, habitans in Joppe, vita privata est : missum est ad Petrum, ut ibidem deveniens magnalia divina monstraret ; quem pauperum turba deprecabatur, cui Dorcas vestimenta praestabat, ut sibi mater pauperum redderetur. Tunc Petrus flexis genibus exoravit, dicens : *Surge in nomine Jēsu Christi* : consignavitque illam vivam populis convocatis. Pro qua re plurimi in Domini virtute crediderunt : unde factum est, ut Petrus multis diebus apud quemdam Simonem coriarium commaneret.

Vulg. ver.
40. *Tabitha surge.*

x. 1.

XXII. *Vir autem quidam erat in Caesarea, nomine Cornelius* : & reliqua. Cornelius gentilis, habitans in Caesarea, elemosynis, & orationibus vacans, vidit in visu angelum Dei, dicentem sibi : *Orationes, & elemosynae tuae ad conspectum Domini pervenerunt* : mitte in Joppe ad viros in Petrum, qui in domo coriarii Simonis hospitatur, ut ad te propere veniat salvandum. accersi Simonem quemdam,

circa

circa horam diei sextam cum esuriret, & qui cognominatur Petrus. Hic gustare vellet, supra eum cecidit mentis excessus: viditque vas, velut candidum linteum, in quo erant omnia quadrupedia, & serpentina, & volatilia, summitti de caelo; & facta est vox ad eum: Surge Petre, macta, & manduca: paulo post: Quae purificavit Dominus, tu ne dixeris immunda: quod factum est tertio, & vas receptum constat in caelos: significabat enim Domino Christo totius mundi gentes esse credituras.

hospitatur a Jud Simone quemdam coriarium, cuius, &c. Vulg. ver. 13. occide. Vulg. ver. 15. commune ne dixeris.

XXIII. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: & reliqua. Cum Petrus stupens de supradicta visione cogitaret, Spiritus Sanctus dixit ei: Ecce viri quaerunt te, quos Cornelius destinavit: surge, & vade cum eis; quoniam ad te quaerendum, me iubente, directi sunt. Ad quos cum Petrus sine dubitatione descendisset, eum causam, quare missi sunt, per ordinem docuerunt: quos receptos hospitio, alio die cum ipsis ad Cornelium festinavit: quem videns Cornelius, ad pedes ejus corruens, adoravit; quod fieri Petrus, servata humilitate, prohibuit; interrogans eum, quamvis fuisset ammonitus, pro qua causa illum fecerit evocari: qui Cornelius rettulit, quae sibi oranti

x. 17. Vulg. Ecce viri tres quaerunt te. Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans, quia ego mis illos. leg. quibus receptis.

angelus intimavit : expectans, ut ab ipso cum ceteris audiat, quae ad salutem possint pertinere cunctorum.

x. 34.
V. os suum
Vul. Quia
non est per-
sonarum
acceptor
Deus ; sed
in omni
gente, qui
timet eum,
& opera-
tur iustiti-
am, acce-
ptus est illi.

XXIV. *Aperiens autem Petrus os, dixit : & reliqua.* Petrus dixit : *In veritate com- per, personarum acceptorem non esse Deum ; sed gratum illi fieri hominem, qui operatur in quacumque gente iustitiam.* Tunc rectae fidei verba prosecutus, Jesum Christum illis rerum Dominum esse praedicavit ; quem Iudaei crucifigendum decreverunt, qui resurgens a mortuis quadraginta diebus conversatus est cum discipulis suis ; & cetera, quae christianae fidei ordo poscebat : quo loquente cecidit supra credentes Spiritus Sanctus, & nimium gavisi sunt, qui venerant cum Petro, quoniam & in gentibus talia praestare dona cernebant. Tunc eos iussit in nomine Christi gratiam baptismatis adipisci : qua opinione vulgata, fratres, qui erant in Iudaea, gaudio summo completi sunt. Petrus autem pergens Hierosolyma verbum Domini continua devotione praedicabat.

x. 2.
Vulg. Pe-
trus Iero-
solymam.

XXV. *Cum ascendisset autem Hierosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione.* Cum ascendisset Petrus ad Hierosolymam, disceptabant cum ipso Iudaei fideles, cur ad habentes praepotium

in-

introisset, & cum eisdem manducasset. At ille, quali fuerit visione commonitus, & quid sibi sit a divinitate praeceptum, sub veritate narravit: quibus auditis cuncta plebs Deo gratias egit, quoniam Dominus Christus & gentibus paenitentiam vitalem, & Spiritus Sancti dona largitus est.

XXVI. *Igitur illi, qui dispersi fuerant* ^{xi. 9.}
a tribulatione, quae facta fuerat: & reli- ^{Vulg. &}
qua. Illi, qui dispersi fuerant in Ste- ^{illi quidem}
 phani passione, perambulaverunt usque
 Phoenicem, & Cyprum, & Antiochiam,
 nemini loquentes verbum, nisi solis Ju-
 daeis; sed tamen inter ipsos fuerunt ali-
 qui, qui cum ingressi fuissent Antiochi-
 am ad gentiles, praedicationis verba lo-
 quebantur, quibus magna populi credi-
 dit multitudo, cuius rei usque Hieroso-
 lyman sermo pervenit. Missus autem ab
 apostolis Barnabas, quod de ipsis dictum
 fuerat, adprobavit; gavisus est plurimum,
 & hortabatur multos, ut in cepto propo-
 sito permanerent: audiens quoque Bar-
 nabas, quod Saulus esset in Tharso, per-
 rexit ad eum: quem Antiochiam usque
 perducens, in ecclesia cum eodem anno
 toto praedicasse cognoscitur, & multos
 convertisse declaratur: ubi christiani sunt
 pri-

primitus nuncupati. In his autem diebus supervenerunt prophetae, qui venturam famem, quae facta est sub Claudio principe, nuntiarent: discipuli vero quae invenire poterant, habitantibus in Judaea fratribus per manus Barnabae, & Pauli destinasse memorantur.

xii. 1.
leg. ma-
num, vel
manus.
Vulg. mi-
sit Herodes
rex ma. us.

XXVII. Eodem autem tempore iunxit Herodes manu, ut affligeret quosdam de ecclesia. Herodes rex Jacobum fratrem Johannis verbum Domini praedicantem impia praesumptione trucidavit: unde se videns Judaeis placuisse, & Petrum misit in carcerem, adponens illi sexdecim milites, qui cum magno studio custodirent; pro quo totius ecclesiae incessanter fundebatur oratio; qui ante diem destinati judicii visitatus ab angelo, & catenarum nexibus, & custodum periculis noscitur fuisse liberatus, ita ut quod veraciter agebatur, fieri putaret in somnis; qui tamen ad se reversus, manifesta veritate cognovit, quod cum Dominus per angelum suum liberare dignatus est. Veniens autem ad domum Mariae matris Johannis, ubi orabat pro ipso fidelium multitudo, ostium crebro pulsans tandem ingressus est, eosque docuit, quemadmodum de custodiae nexibus, veniente angelo, fuerat ab-

absolutus: quod praecepit Jacobo, aliisque fratribus nuntiari.

XXVIII. *Facta autem die, erat non modica turbatio inter milites: & quod sequitur.* Die autem facto inter custodes

XII. 18.

Vulg. non parva.

carceris magna coepit esse contentio, quemadmodum Petrus tot vigilas hominum, & tot catenas evasisset. Herodes

autem rex, non invento Petro, custodibus vehementer iratus est, quos praecepit ad-

Vul. a funda in Caesaream

duci; ipse autem in Caesaream, Judaeamque descendens, a populis, quoniam erat illis iratus, redempto Blasto cubicu-

lario, magna supplicatione placatus est: ubi indutus regia veste, pro tribunali sedens, adversus Dominum nimis superba

locutus est; quem percussit angelus Domini, eo quod non dedisset gloriam Deo, & scaters vermibus expiravit. Fides au-

tem Domini, conspectis talibus, ubique crescebat. Barnabas autem, & Saulus, assumpto Johanne, qui cognominatus est

Marcus, ab Hierosolymis exeuntes, Antiochiam usque profecti sunt, ubi prophetarum, & doctorum beata congregatio

cernebatur: quibus Sanctus Spiritus dixit, ut Barnaban, & Saulum minime retine-

rent, sed permitterent illos facere, ad quod electi esse videbantur: qui venientes Sa-

laminam,

laminam, per totam insulam usque Paphum praedicaverunt verbum, quod eis fuerat Domini dignatione commissum.

Vulg. *Qui erat cum proconsule Sergio Paulo, viro prudente.*

Interea repperunt pseudopphetam Iudaeum, nomine Bariesum, qui eis apud Sergium¹ proconsulem, & Paulum prudentem nisus est obviare, sed compressus Domini virtute nihil valuit.

XIII. 9.
Vulg. *inuens in eum, dixit.*

XXIX. *Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu Sancto, dixit.* Exsequitur quod superius coepit, nam audientibus Sergio Proconsule, & Paulo prudente, Paulus apostolus repletus Spiritu Sancto Bariesum pseudopphetam vehementer increpavit: & ut illa inuectio facta dilectione Domini monstraretur, dixit ei:

Vulg. ver. *II. non videns solem.*

Eris caecus, solemque usque ad tempus perueniens non videbis: cui tenebrosa caligo superueniens ita naturalem clausit aspectum, ut alienas manus quaereret, quantum praesidio fultus abscederet: cujus miraculi ostensione comperta, iudices videntes conversi sunt, credentes revera doctrinam esse

1. Vides hic hominem distrahi, & in duos dissecti, ex proconsule scilicet Sergio Paulo, viro prudente; Sergius proconsul, & Paulus prudens constantur. Versiculo 20. redempto Blasto, sive ex suo codice, sive persuasionis genus divini.

summi

omni Dei, quae talibus miraculis probatur ostendi.

XXX. *Et cum a Papho navigassent Paulus, & qui cum eo: vel reliqua.* XIII. 13.

Paulus, atque Barnabas, cum ceteris, qui simul venerant, a Papho navigassent Pergem Pamphiliae, & transierunt: unde deest venerunt. Johannes discedens ab eis, Hierosolimam est reversus. Paulus vero, & Barnabas ambulantes Pergem, venerunt Antiochiam Pisidia; ubi ingressi synagogam, audierunt legi prophetas, & legem: ad quos miserunt principes synagogae, ut si quis ex ipsis haberet verbum exhortationis, ediceret, sicut in aliis civitatibus credita sibi veritate fecerunt. Tunc Paulus facto manu silentio, populis doctrinam Christi Domini praedicavit; prophetarum testimoniis, quae dicebantur ostendens, ut eos ad plenissimam fidem patefacta veritate perduceret: contestans eos, solum esse Dominum Christum, qui austeritatem legis gratiae suae dono justificat: cavendum ne, sicut scriptura monet, nolint credere, quae eos ipsa veritas cognoscitur ammonere.

XXXI. *Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba Dei.* XIII. 42.
Vulg. loqueretur sibi verba Pau- haec.
 Exeuntes igitur synagogam

Vulg. ver.
46. repel-
litis illud,
& indignos
vos judica-
ris eate-
nae vitae,
ecce con-
vertimur
ad gentes.
leg. dogma.

Paulum, & Barnabam precabatur turba
Judaeorum, ut iterum sabbato veniente
de Christo Domino verba geminarent :
sequenti vero sabbato, dum studiosissime
ad audiendum populi convenissent, zelo
magno commoti quidam Judaeorum con-
tradicare temptaverunt ; quibus Paulus,
Barnabasque respondit : *Oportebat quidem
vobis primum loqui verbum Dei ; sed quo-
niam repulistis illud, sic ut mandatum no-
bis est, transimus ad gentes :* quo dicto
gratificati gentiles ¹ christianum dogma
prontissima mentē receperunt. Dolentes
autem contradictores concitaverunt hone-
stas mulieres, primosque civitatis, & Bar-
naban, Paulumque de suis aedibus expu-
lerunt ; qui venientes Iconium, converte-
runt multos ad Dominum : iterumque
illis per adversarios seditio concitata ser-

¹ Ita liber : sic *planstrum* & *plostrum* : *Plautia*
& *Plotia* eadem gens. Vetus codex Capitularis
Veronae : & *occisum Aunam*, ubi *Onam* legi solet
in S. Hier. lib. 1. adv. Jovin. Praeterea *Aulus*
in quibusdam lapidibus scribi *OLUS*, testantur
Reinshius & Fabretus. *On* quoque : vetusta in-
scriptio apud Gruterum, pag. 506. *FOURE* di-
cendo : Victorinus in Orthogr. *inde scriptum* le-
gitur, *luncetios*, *nuncios* : in nummis, *Fourens*, *Foul-*
cius, &c. Vide legum fragmenta ex aeneis tabulis
culta a Sigonio & Urline.

rexit,

ACTO APOSTOLO

134

rexit, quae tam cito, Domino iuvante,
placata est: unde factum est, ut talibus
cum apostolis, alii sentirent, utique cum
Judaeis. *quoque ipse iherosolymis*

XXXII.

Cum autem factus esset impetu XIV. 5.
us gentiliam, & Judaeorum cum prius quibus suis & reliquis. Cum Paulus & Barnabas Iconii concitata seditione gentium, quod voluisset, confugerunt Lytriam, & Derben, & alias Lycaoniae regiones, ibi vel pro eoque populus cunctus in christianam religionem mutatus est. Lystris autem quidam vir ab utero matris suae podibus parcebat infirmus; cui magna vox processit coram omnibus Paulus in nomine Jesu Christi intuens, *sanus surge vestigia.* Quod cum vidisset turba Lycaoniae, putantes non homines esse, sed Deos, sacrificia illis offerre pecudum, more patrio, festinabant. Tunc Barnabas, & Paulus, scissis vestibus, similes eorum mortales se modis omnibus asserabant; sed ista virtute sua peragere Dominum Christum, qui fecit caelum, & terram, & omnia, quae eorum ambitu continentur: qua ratione placati vix a deliberata immolatione remoti sunt. *omnesque populi macedoniae*

XXXIII.

Cumque ibi commorarentur, & docerent, supervenerunt quidam ab Antiochia: In Vulg. colon primum non habetur.

R

tiachianis & cetera. Igitur cum Paulus, & Barnabas Lystris sub magna civium devotione morarentur, supervenerunt quidam sceleratissimi Judaei, qui persuadentes turbis, Paulum lapidibus caesum quasi mortuum foras castra traxerunt. Qui surgens cum discipulis suis civitatem, de qua expulsus fuerat, invicta fiducia sanus intravit: alio vero die cum Barnaba Derben usque profectus est, ubi praedicans verbum, multos convertit ad Dominum: exindeque iterum Lystram, Iconium, Antiochiamque reversi sunt, confirmantes animos discipulorum, ut in traditis sibi regulis constanter infisterent: quibus constituentes presbyteros, cum jejunatione praedicati sunt, Dominoque eos sancta commendatione reliquerunt.

xiv. 23.
leg. Pisidi-
am.

XXXIV. *Transieruntque Iffidiam, venerunt Pamphiliam & reliqua.* Simili modo per diversas civitates praedicando, Antiochiam profecti esse referuntur: ubi in unum fidelibus aggregatis, rettulerant quanta Dominus gentilibus praestitisset, ut aperto ostio fidei plenissimam illis dignatus fuerit monstrare veritatem. Sed cum ibidem aliquanto tempore morarentur, quidam falsi monitores persuadebant gentilibus, qui jam suscepta praedicatione cre-

crediderant, non eos posse salvos fieri, nisi circumcisionem perciperent: sicut per Moysen Dominus imperavit: quae res disensionem fecit in populis. Tunc placuit ut super hac quaestione interrogarentur, qui erant Hierosolymis constituti, quatenus eorum consensu altercatio suborta finiretur: quo per gentes, per civitates, singulaeque regiones narrabant, quanta Dominus gentibus praestitisset: unde gaudium magnum cotidie crescebat in fratribus.

XXXV. Cum autem venissent Hierosolymam, suscepti sunt magnifice ab ecclesia. Dum Paulus, & Barnabas cum fratribus Hierosolymam venissent propter habitam quaestionem, ab ecclesia euncta cum magna gratulatione suscepti sunt. Ibi iterum inter phariseos, qui iam crediderant, & apostolos de circumcisione facta con-
 quæstio est. Tunc Petrus Spiritu Sancto repletus docuit gentes, non circumcisione purificandos esse, sed fide; quod etiam Jacobus secutus episcopus, qui frater Domini vocabatur, magnis ratiocinationibus, & prophetæ testimonio comprobavit, dicens, sufficere Moysi, quod ejus nomen in synagoga omni sabbato sub veneratione nominatur.

xv. 4.
 Vulg. non
 habeat ma-
 gnifices.

R. 2

XXXVI.

xv. 22.

Vulg. cum
omni eccle-
sia, &c.
viros ex
eis, &c.

XXXVI. Tunc placuit apostolis, & senioribus, & omni ecclesiae eligere viros, & mittere Antiochiam. Placuit apostolis, & senioribus, qui Hierosolymis habitabant, Antiochiam mittere cum Paulo, & Barnaba Judam, qui cognominatur Barsabas, & Sileam, per quem hujusmodi epistulam destinarunt; ne crederent circumcisionis sibi necessariam legem, sed ab idolis, fornicatione, & sanguine suffocato, se tantummodo continerent; & in gratia Domini perseverantes bene se positos esse confiderent.

xv. 30.

-222-
-222-

XXXVII. Illi igitur dimissi descendunt Antiochiam; & reliqua. Supradicti Barnabas, & Sileas, cum Antiochiam venissent, fratribus epistulas, congregata multitudine, tradiderunt: quibus relectis gavisi sunt, causam scandali fuisse submotam. Judas quoque, & Sileas, cum & ipsi essent prophetae, in eadem voluntate cunctorum pectora formaverunt: ubi aliquanto tempore commorati, dimissi sunt a fratribus, ut redirent ad eos, a quibus fuerant destinati. Sed Sileas ibi se tenuit; solus autem Judas Hierosolymam est reversus. Paulus igitur, & Barnabas Antiochiae morabantur, verbum Domini docentes enixius: post aliquot vero dies

IVXXX

s. R

Pau-

Paulus, & Barnabas interna iura commo-
niti, illas regiones recurrere decreverunt,
in quibus verbum Domini fuerat longe
lateque seminatum. Tunc propter Jo-
hannem, qui & Marcus, dissensione
facta, Barnabas assumpto Johanne navi-
gavit Cyprum; Paulus vero assumpto
Silea profectus est Syriam, & Ciliciam
confirmans ecclesias, ut in traditionibus
patrum mentis robore permanerent.

XXXVIII. Cumque circumfissent has na-
tiones, peruenit Derben, & Lystram. Pau-
lus, dum circumfisset nationes, superius no-
minatas, in Derben peruenit, & Lystram:

xvi. v.
Vulg. Per-
uenit, abs-
que prae-
ced.

ibique reperit Timotheum quendam,
discipulum gentili patre procreatum,
quem volens secum ducere, circumcidit
ad seditionem Judaeorum subtiliter am-
putandam. Is, cum pertransiret propo-
sitas civitates, tradebat illis christiana doc-
trina, quae fuerant a reliquis apostolis
Hierosolymis constituta: quos volentes

Veroniam, cui Cassiodorus inhæret, antiqui-
tatem comprobare videtur hic locus, ubi. nuni-
volgata, *Johannem*, qui cognominabatur Marcus,
legit interpres noster, qui & Marcus. Romana, &
vetusta formula, ut docent prisca marmora. Ro-
mae in hunc Julianum. FELIX. QUI ET
GERMENS.

ire ad diversas civitates aliunde Spiritus Sanctus prohibebat, & alibi eos pergere commonebat. Nam cum venissent Troaden, Paulus vidit in somnis quendam
 Ver. 9. Macedonem dicere: *transiens in Macedoniam: adjuva nos:* unde intellexerunt omnes, iter suum probitate rerum divinitus ordinatum, & necesse fuit gaudentes facere, quod dignata fuerat divinitas ammonere.

XVI. 14.

XXXIX. *Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam.* Paulus igitur, & Sileas, cum a Troade navigassent, perambulantes aliquas civitates, venerunt Philippas, *quae est prima pars Macedoniae civitas, colonia.* Ibi quaedam mulier Lydia purpuraria credidit Christo, quae cum tota domo sua gratiam est baptismatis consecuta: apud quam rogati apostoli fecerunt noctis ipsique mansionem. Alio die ad orationem euntibus puella eis habens spiritum pythonis occurrit, quae Dominis suis quodcumque magnum vulgata vaticinatione praestabat. Haec dum importuna sequeretur apostolos, praecepit Paulus spiritui immundo, exire ab ea, quae tenebatur obnoxia. Tunc Domini ejus, quibus de-

mentia

Vulg. prima patria.

mentia ipsius erat in causa compendi, in contumeliam Pauli magistratus, & populos armaverunt: quos caesos, virgis, & traditos custodibus carcereis vinculis inligarunt.

XI. Media autem nocte Paulus, & Silas orantes laudabant Dominum. Cum Paulus, & Silas reclusi in custodia media nocte laudes Domino personarent, subito tremor factus est magnus, ita ut carceris ipsius fundamenta quaterentur; nam, & ostis patefacta sunt, & omnium vincitorum ligamenta soluta sunt; quod cum custos carceris cognovisset, evaginato gladio se volebat extinguere; cui Paulus magna voce proclamavit, ne in se manus iniceret, cum sibi creditos ibidem reperiret: qui incenso lumine omnes ibi reperit, quos querebat. Tunc procidens

xvi. 25.

.25. ixx.

Hoc est Lucii. Epistola Athalanci Regis ad Iohannem ii. *Abne enim a nostro seculo damnosa compendia.* Etiam auctor ad Herennium, lib. iii. *Duae res sunt, quae possunt homines ad turpe compendium committere.* Et Ulpianus in l. si quis a filio ff. de legat. *Quod ad ornatum, vel compendium reipublicae spectat.* Opponitur dispendio. Antecedente numero animadvertenda optima lectio, quae est prima partis Macedoniae et ceteras: consentiente tunc Graeco textui, tam S. Hieronymi versione, quam S. Iuliano sententia eius ad

ad

ad pedes apostolorum, ut saluus fieret; supplicavit: qui audiens verbum Domini, credidit, & cum omni domo sua baptizatus esse cognoscitur. Quos ad abitaculum suum perducens, plagasque eorum perungens, appolitis membris cecit; & lactatus est sinum. quod cum tota domo sua Christi fuerit gratiam consecutus: quo terrenorum magistratus quoque commoti sunt, & praeceperunt, ut apostoli de custodia linquerentur. Paulus respondit: eum Romani sumus, & innocentes carceris vincula patiamur, cum exire non possumus; nisi ipsi veniant ad nos citandos; qui sic iniqua iusserunt.

xvi. 38.

XLII. Narrantur autem magistratus dictores verba haec: & cetera. Auditis verbis apostolorum, magistratus omnino timerunt, quia se dixerant Romanos innocentes missos in carcerem, & cunctos ad eos deprecati sunt, ut civitatem suam regrederentur inlaesi: quo facto, ad Lydiam venerunt, fratribusque suis per ordinem retulerunt, quanta illis Dominus praestitisset: exindeque promoventes, Thessalonicam pervenerunt: ubi ingrediens synagogam docebat eos, secundum scripturas sanctas oportuisse Christum Dominum pro salute nostra pati, & tridua

cele-

celeritate resurgere; quod multi populorum, & nobiles mulieres credentes, apostolis fidei probantur adjuncti: quos Judaei, zelo faciente, concitatis seditionibus expulerunt; qui venientes in synagogam more solito disputabant; ubi mobiles eorum scripturas divinas diligentissime perscrutantes, Domino Christo ex magna parte crediderunt.

XLII. *Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia & Beroeae praedicatum est verbum Dei.* xvii. 13. Cum vero cognovissent Thessalonicenses Judaei, in Beroea apostolos de Christo praedicare, venientes illuc crebris seditionibus populos incitabant, dicentes, cavendos esse, qui orbem terrarum nova praedicatione confundunt. Tunc visum est fratribus, ut Paulum transmitterent Athenas, Sileam autem, & Timotheum ad tempus aliquod ibi retinerent. Paulus autem veniens Athenas, per loca singula vehementius disputabat, videns idolatriae deditam civitatem: qua opinione vulgata, comprehenderunt eum quidam civium, & duxerunt ad Ariopagum, ubi erat philosophorum adunata collectio: quem alii ¹seminiverbium

¹ Vulgata xvii. 18. *seminator verborum*: Graecus textus *σπρημολόγος*. Athenienses siquidem

miniverbium, alii novorum daemoniorum
prædicatorem esse dicebant. Tunc pru-
dentes, Paulo in medio constituto, desi-
derabant audire doctrinam, quam longe
lateque seminabat.

XVII. 22.

XLII. *Stans autem Paulus in medio*
Ariopagi, dixit: & reliqua.

Paulus igitur in Ariopagi medio constitutus caele-
stis philosophiae mella fondebat; inde
pulcherrimum sumens initium, quod in-
ter eorum diversa simulacra scriptum re-
perit, **IGNOTO DEO**, ut necessario
quaererent, quem ipsi incognitum sibi esse
professi sunt; per ordinem prædicans
Dominum Christum, qui omni potentia
sua cælum fecit, & terram, & omnia,
quæ in eis sunt, convincens eos; etiam
victorum suorum evidenter exemplis, cum
sine *gentis Dei*, non debere eos colere ma-
nufacta: nam cum audissent inter alia
de resurrectione mortuorum, multi credi-
derunt, alii vero putabant esse mendaci-
um. Post hæc descendens ab Athenis,
venit Corinthum, ubi prædicans Domi-

homines Attica contumelia apostolum insecta-
bantur. Demosthenes de Corona: εἰ γὰρ Παύ-
λος ἢ Μωϋσὴς ἢ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μὴ
ἀνθρώπος, &c.

quum

num salvatorem Judaeis, & Graecis christianae religionis dogmata contradicebat.

XLIV. Cum venissent autem a Macedonia Vul. instabat verbo Paulus. Sileas, & Timotheus, instabant, ut verbum Pauli: & cetera. Cum de Macedonia venissent Sileas, & Timotheus Corinthum, ubi erat Paulus, verbum Domini Paulus docebat instanter: sed non audientibus quibundam Judaeis, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: *Christi Domini sanguis effusus vos oneret: ego autem, sicut mihi praeceptum est, ad gentes vadam, utrumque instruam.* Et emigrans ad Titum quendam, tunc docuit archisynagogam Crispum, & cum tota domo sua, aliisque multis christianae fidei praecepta suscepit. Quadam vero nocte Paulo Dominus dixit in somnis: *Contradicentium vota non timas: ego autem sum tecum, & neminem te superaret permittit.* Qua commotione roboratus, annum, & sex menses fiducialiter docens, in eadem civitate consedit: qui propter novam praedicationem ad tribunal proconsulis Gallionis perductus est a Judaeis. Sed Gallio quaestiones legis divinae ad se non dicens pertinere, eliminatos fecit abscedere: post aliquot vero dies fratribus valedictis, cum Aquila & Priscilla in Ephesum Paulus ad-

xviii. 5.

Vul. instabat verbo Paulus.

Grec. tex.

ovvel xpo

τῷ πνεύματι

ματι.

Vul. ver. 6.

sanguis ves-

ter super

caput ve-

strum:

mundus

ego, ex hoc

ad gentes

vadam.

Vulg. Noli

timere, sed

loquere, &

ne taceas:

propter

quod ego

sum tecum,

& nemo

apponetur

tibi, ut no-

ceat te.

advenit; nec ibi, deprecantibus multis,
diutius potuit commorari. Hierosoly-
mam pro pentecostes solemnitate festi-
nans.

xviii. 21.

22.

Vulg. de-
scendens.

XLV. *Est profectus est ab Efeso, &
descendit Caesaream Paulus: & quod se-
quitur. Inde Paulus egrediens, de-
scendit Caesaream, ubi salutavit congre-
gationem ecclesiae: post Antiochiam est
profectus; ibique aliquantum temporis
immoratus, peragravit Galatiam, Frygi-
amque regiones, confirmans omnes disci-
pulos, ut in susceptis regulis perma-
nerent.* Apollo vero quidem Judaeus,
Alexandrinus, natione, vir loquens, &
fervens spiritu Ephesum venit; ibique
cum in synagoga fiducialiter ageret cum
Judaeis, assumerunt eum Aquila & Pri-
scilla, quem diligentius scripturas Domini,
patefacta veritate, docuerunt; cum autem
vellet ire Achaiam, scripserunt, ut eum
confidenter plebs devota suscipere; unde
factum est, Judaeos confidenter, certius-
que convinceret.

xix. i.

XLVI. *Factum est autem, cum A-
pollo esset Corinthi, ut Paulus peragravit
superioribus partibus veniret & cetera.
Verum cum Apollo esset Corinthi, con-
tingit ut Paulus, peragratis superioribus*

par-

pa
tus
ba
sen
om
fui
cat
Spi
phe
men
lem
Y
tur,
quic
non
suos
bien
eris,
groti
Eran
princ
gum

i
Graeco
paeniso
more
cum
videtur
si possit

partibus, veniret ad Efesum; ubi reper-
tus quosdam discipulos, interrogavit, si
baptizati Spiritus Sancti gratiam percepis-
sent: illi professi sunt, hoc nomen se
omnimodis ignorare; sed in Johannis se
fuisse baptismate consecratos: quos invo-
cata Trinitate baptizans, venit supra eos
Spiritus Sanctus, ut linguis diversis pro-
phetare valuissent: ibique Paulus per tres
menses residens, de Christo Domino sol-
lemni more praedicavit.

XLVII *Cum autem quidam induraren-* XIX. 9.
tur, & non crederent: & cetera. Cum
quidam Ephesiorum obstinata voluntate
non crederent, segregavit ab eis discipulos
suos, & cotidie in schola tyranni per
biennium diserebat, miracula multa faci-
ens, ita ut sudaria ejus apponerentur ae-
grotis, & restituerentur pristinae sanitati.
Erant autem septem fratres subdoli, filii
principis synagogae, qui dicebant ener-
gumenis: *Adjuro vos per Jesum Christum,*

1 *Εὐσών* novum participium Latinis largitur,
Graecos aemulans: supra pariter a verbo poeniret
paenisos deduxit, *μετανοήσαντες*. Interrogavit sic
more vulgatae versionis, quae Graecum *εἰ*, etiam
cum pro *an* ponitur, reddit *si*. Similiter sumi
videtur a Tibullo, lib. III. El. I. *Illam mihi referet,*
si nostri mutua cura est, An miror.

S

quem

quem Paulus praedicat, exire celeriter :
 Vulg. ver. quibus respondebat spiritus nequam : *Je-*
 15. non *sus quidem novi, & Paulum scio, vos au-*
 hab. exire *tem qui estis ignoro.* Et obsessi pertinaci
celeriter, adversum eos concertatione pugnabant :
nec ignoro. quod dum fuisset cognitum, magna po-

puli credidit multitudo. Tunc qui fue-
 rant mundi curiosa sectantes, deferentes
 codices suos, judicantes esse superfluos,
 igne cremaverunt, qui usque ad quinquaginta
 millium denariorum fuerant comparati. His itaque peractis, Paulus duos
 mittens in Macedoniam, Timotheum, &
 Erastum, ipse in Asia mansit ad tempus.

XIX. 23.

Vulg. est.

XLVIII. *Facta erat autem illo tempore*
turbatio non minima de via Domini : &
 cetera. De religione christiana in Ephe-
 so eodem modo facta seditio est. Erat
 quidam Demetrius, qui in templo Dianae
 aediculas faciebat argenteas : iste artifi-
 bus consueverat non minimas praestare
 mercedes : is videns ritum sacrorum prae-
 dicationibus Pauli funditus potuisse sub-
 verti, supradictos artifices adversum apo-
 stolos, ejusque discipulos graviter incita-
 vit. Qui rapto Gaio & Aristarcho, co-
 mitibus Pauli, de theatro, ubi verbum
 Domini praedicabant, traxerunt ad iudices
 audiendos : Paulum vero volentem ad
 po-

populos introire, non permiserunt discipuli, vel amici (erat enim totius civitatis magna confusio) ne ipsam totius populi furor impeteret, quem sciebat contrariae sibi praedicationis auctorem.

XLIX. *Alexander ergo, manu silentio postulato, volebat rationem reddere populo.* XIX. 33.
 Alexander vero, unus ex discipulis Pauli, manu facto silentio, volebat populis civitatis reddere rationem: quem mox, ut Judaeum cognoverunt, ne quid contra Dianam diceret, per horas duas voce magna professi sunt, magnam esse Dianam Ephesiorum. Metuens autem scriba, ne tanta seditio confunderet civitatem, silentio facto, populis persuasit, ut si Demetrius, & artifices ejus adversus aliquos causam movent, a iudicibus placatis audiantur; homines autem innocentes, qui nihil contra Dianam locuti sunt, non debent usque ad mortis periculum pervenire: qua ratione suscepta seditio cuncta sedata est. Tunc Paulus valedicto discipulis, Macedoniam est profectus; ubi docens plurimos, venit ad Graeciam: exindeque perambulans regiones vicinas, cum discipulis suis pervenit ad Troadem, ubi septem dies noscuntur esse remorati.

xx. 7.
Vulg. Una
autem sab-
bati, cum
convenisse-
mus, &c.

f. deest iii-
nore.

L. In unum autem sabbati, cum conve-
nissent ad frangendum panem. Paulus pri-
die quam esset profecturus ex Troada,
protracto sermone usque ad medium no-
ctis, studiosissime, & suaviter imbuebat :
ubi contigit, ut unus adolescentium som-
no compressus, de caenaculo cadens ¹ pe-
riculum mortis incurreret ; quem Paulus
religiosa caritate complectens, iis, qui a-
derant, reddidit sanum : qui se pane refi-
ciens, usque ad lucem praedicans populis,
inde ad Assoon terreno profectus est :
discipuli vero ejus navigantes, sicut ipse
constituerat eis, Paulum in supradicta ci-
vitate repererunt. Inde jam simul My-
tilenem, Chium, Samum, Miletum usque
profecti sunt : proposuerat enim Paulus

¹ Insigniter discrepabat haec ista versio a vul-
gata, sive, ut arbitror, insigniter aberrabat. De
adolescente, qui de caenaculo cecidit, legimus in
communi textu, *sublatus est mortuus* ; at Cassio-
dorus legit, *periculum mortis incurrisse* : & paulo
infra pro iis, *adduxerunt puerum viventem*, ha-
bet, *iis qui aderant reddidit sanum*. Non deerunt
tamen qui putent, discrepantiam hanc non imputan-
dum textui, sed interpreti ; qui *mortuum* pro
exanimi intellexerit, ac velut mortuo ; & ea quae
sequuntur, *anima ipsius in ipso est*, ad literam ac-
ceperit, quamvis ut simulate, ac velut jocosae dicta
accipienda sint, quo modo & illa Christu Jesu
Matth. ix. 24. *non est mortua puella, sed dormit*.

Ephē-

Ephesum praetermittere, ut die Pentecostes Hierosolymam perveniret.

LI. *A Mileto autem mittens, Ephesum vocavit majores natu ecclesiae.* A Mileto xx. 17.

¹ Ephesum praetermittens, episcopos ecclesiae Paulus apostolus convocavit, ibique illis magna caritate retexuit, quali apud eos se temperantia, vel humilitate tractaverit: verbum illis Domini supra cuncta commendans, ne venientes falsi praedicatores eorum corda subverterent, & ab institutis regulis periculoso nimis errore deviant: referens etiam nulli se fuisse in sumtibus gravem; sed cum illis spiritualis patris impendisset affectum, suis manibus se, & reliquos pavisse collegas; quando dare, quam accipere constat esse beatius: se dicens vale facto discedere, nec eorum aspectus ultra revidere. Quae cum dixisset, cum tota plebe genibus positus exoravit, & fletus omnium voce magna concrepuit: osculantesque collum ejus, profusa pietate deflebant.

¹ Verba libentissime extendit: *contradabat, promoventes, compromittit*, quod etiam habetur Div. Lect. cap. 24. simplicibus nimirum verbis adhibitis, perire videbatur rhythmus, & perpetua illa dictionis veluti modulatio. Inversa autem quandoque significatio minus curae est: itaque *praetermittens* haec pro *mittens*.

§ 3

propter

propter quod illis dixerat, eos ulterius se non esse visuros.

XXI. 1.

LII. *Cum autem factum esset ut navigaremus, abstracti ab eis, recto cursu venimus Coö.* Inde post multas lacrimas, quasi violenter abstracti, venerunt Coö : progressique Rhodum, atque Pataram, transeuntes Foenicem, & Cyprum, Tyrum usque perducti sunt. Ibi repertis discipulis quibusdam, mansit apud eos diebus septem : qui praescientiae virtute commo- niti, dicebant Paulo, ne Hierosolymam festinaret ascendere, dum ei ventus ibidem gravissimus immiseret. Unde oratione facta, & vale dicto, ad Tolomaidam venerunt, exindeque Caesaream ; ubi ingre- diens domum Philippi praedicatoris, qui erat unus ex septem, quos superiori tem- pore apostoli mensarum amministratione praefecerant ; is habebat filias quatuor vir- gines, Domini eloquia profetantes : & dum ibidem morarentur, ab Hierosolymis venit propheta, nomine Agabus, qui assu- mens zonam Pauli, pedes suos inligans dixit, ita esse virum, cujus erat cingulum, a Judaeis protenus alligandum, & in ma- nibus gentium contradendum. Tunc discipuli cum fidelibus rogabant, ut im- minentia Paulus pericula declinaret.

LIII. *Tunc*

LIII. *Tunc respondens Paulus, dixit:* xxi. 13.
Vulg. re-
spondit.
 & reliqua. Flentes autem Paulus ammonuit, ne de aspero ejus casu se viderentur affligere: quando ipse paratus esset pro Christi nomine non solum ligari, verum etiam libenter occidi: cui discipuli dixerunt, quoniam eum retinere non poterant: *stat voluntas Domini.* Hi cum Hierosolimam venissent, a fratribus gratanter excepti sunt. Postero die Paulus abiit ad Jacobum, omnia illi referens, qualia gentibus per ministerium ipsius virtus divina praestitit: unde omnino gavisi sunt: cui congaudentes gratias Domino rettulerunt, sed commonebant illum, ut circa populum Judaeorum deberet esse sollicitus; quoniam probabatur illis vehementer esse suspectus, eo quod de circumcisione abolenda contra legem Moysi doceret. Sed consilium dederunt, ut ex suis quatuor viros assumeret, cum quibus synagogam rasis capitibus introivit; quod Judaei cognoscentes, nihil eum contra legem Moysi crederent esse dicturum. His autem qui de gentibus crediderunt, scripsisse se dicunt, de quibus rebus sufficienter abstineant, & in traditis sibi regulis perseverent.

LIV. *Tunc*

xxi. 26.

LIV. Tunc Paulus, adsumptis viris, postera die purificatus, cum illis intravit in templum. Consilium vero, quod supra dictum fuerat, Paulus grater sumens, acceptis quattuor fratribus purificatis, rasisque capitibus, alia die synagogam praesumptus intravit. Ubi cum verba faceret, annuntians illis purificationem necessariam, donec pro salute ipsorum Domino penderetur oblatio, post septem dies qui de Asia erant Iudaei, cognoscentes Paulum comprehenderunt, seditioneque facta contra eum populos collegerunt, dicentes, hunc esse virum, qui contra legem Mose praetermittendam circumcisionem gentibus persuadet. Quem cum occidere decrevissent, cum militibus, & centurionibus tribunus subito cohortis advenit, qui ratione reddita ab scelesti voluntate suspendit. Tunc a populis ereptum Paulum, sed duabus catenis inligatum, tribunus perducere iussit ad castra; ubi apostolus vinculis inligatus tribunum petiit, ut ei populos liceret affari: qua voluntate concessa, manu facto silentio, turbis Hebraica lingua locutus est.

xxii. i.
V. fratres,
& patres.

LV. Viri fratres, audite, quam ad vos nunc reddo, rationem: & cetera. Paulus, cum ad simplicitatem cordis curreret, per

per ordinem populis narrat, quomodo-
dum a Domino sit electus, cum esset per-
secutor ecclesiae: cui etiam scelus suum
de sanguine Stephani infracta mente non
tacuit: sed audisse se dicit a Domino,
cui non potest obviare, ad praedicationem
gentium se esse mittendum. Quem Ju-
daeï eatenus audientes, voce magna tri-
buno clamare coeperunt, tollendum esse
de vivis, qui sibi talia persuasit.

LVI. *Vociferantibus autem eis, & proi-* XXII. 23.
cientibus vestimenta sua: & cetera. Sedi-
tionem facientibus Judaeis, & pulverem
in caelum proicientibus, Paulum tribunus
duci iussit in castra, quem dum flagellis
caederent, ut causam concitatae seditionis
agnoscerent, Paulus centurioni dixit ad-
stanti: *Videte, si indemnatum vobis liceat* Vulg. ver.
flagellare Romanum. Quo dicto perterri- 25. Si ho-
tus, solvit eum, & imminetia tormenta minem Ro-
suspendit. Alio autem die Paulum, atque manum, &
concilium Judaeorum ante se praecepit indemna-
adfistere, volens agnoscere, qua causa sit tum, &c.
traditus. Tunc Paulus Judaeorum ¹ tur-
bas intendens, ita locutus est.

¹ Hoc est, intuens: sic pag. 202. *quidquid Sol*
non intendit, scilicet, non aspicit: episcopus apud
S. Augustinum dicitur *superintendens*, id est, in-
spector.

XXIII. I.
Vulg. In-
tendens
autem in.

LVII. *Intuens autem concilium Paulus ait: & reliqua.* Cum Paulus prima fronte dixisset: *Viri fratres, ego omni conscientia bona conversus sum ante Deum usque in hodiernum diem.* Os ejus Ananias princeps sacerdotum, quasi blasphemum, percutere praecepit adstantibus. Cui Paulus libera voce respondit: *Deus te, paries dealbatus, percutiet; qui sedens loco iudicis, percuti me praecipis contra legem.* Quem dum arguerent, cur principi sacerdotum maledicere voluisset, respondit: *nescisse se tali eum honore subvectum.* Sciens autem Paulus phariseos, & sadduceos ibidem convenisse, qui diversa persuasione discreti sunt, voce magna proclamavit, se esse phariseum, & propter spem, & resurrectionem mortuorum, quam: & ipsi credebant, se gravissimum iudicium sustinere. Quo dicto mox inter eos altercatione commota, conventus ille solutus est.

LVIII. *Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus.* Cum facta fuisset inter phariseos, & sadduceos magna dissensio, timens tribunus, ne Paulus discerperetur a sadduceis, iussit eum ad castra revocari: cui per noctem Dominus dixit: *Constans esto*

esto
tus
Rom
die
Paul
dier
nun
lesce
dum
cepi
agno
L
dixi
cent
arma
farea
cred
Juda
pistu
Mili
tunc
Paul
diri,
potui
L
prince
quinc
judic
Paulu

esto *Paulus*, quoniam sicut hic mihi testifica- Vulg. ver.
 tus es, ita te oportet nomen meum & in II. Con-
Romana urbe praedicare. Sequenti vero stans esto:
 die quadraginta *Judaei*, conjuratione facta, sicut enim
Paulum occidere decreverunt; quod au- testificatus
 diens *filius sororis*, *Paulo* in castra posito es de me in
 nuntiavit. Rogat ille custodes, ut ado- Ierusalem,
 lescentem perducerent ad tribunal; qui sic te oportet & Ro-
 dum ei per ordinem cuncta dixisset, prae- mae testifi-
 cepit adolescenti, ut dictum sibi nullus cari.
 agnosceret.

LIX. *Et vocatis duobus centurionibus*, XXIII. 23.
dixit. Tribunus autem vocatis duobus
 centurionibus praecepit, ut cum militibus
 armatis ad *Felicem* iudicem *Paulum* *Caesaream*
 usque perducerent; ne forsitan
 crederetur, quod eum, accepta pecunia, a
Judaeis fecisset occidi: cui transmisit e-
 pistulam, ubi actum sub veritate narravit.
 Milites, quae fuerant delegata, fecerunt:
 tunc supra dictus praeses, praelecta epistula,
Paulum fecit in *Herodis* praetorio custo-
 diri, usque dum ejus accusatores venire
 potuissent.

LX. *Post quinque autem dies descendit* XXIV. I.
princeps sacerdotum: & reliqua. Post
 quinque dies venerunt *Judaei* ad *Felicem*
 iudicem cum oratore *Tertullo* contra
Paulum . . . . . di. Tunc
 par-

partibus in medio constitutis, Tertullus orator de eloquentia humana praesumens, Paulum invidiose coepit impetere: per totum orbem quietos Judaeos novis praedicationibus eum velle confundere: quo adpraehenso, tantum facinus secundum legem suam voluerunt protinus vindicari: quem eripiens Lysias tribunus, ad ipsius cognoscitur misisse iudicium. Reliqui Judaei horrida voce testificati sunt, ita se habere quae dicta sunt.

XXIV. 10. LXI. *Respondit autem Paulus, annuente sibi Praefide, dicens.* Postquam Tertullus orator quae volebat asseruit, premissis, quae poterant ad benevolentiam iudicis pertinere, Paulus ita respondit: Cum more gentis suae Hierusalem Dominum adorare venisset, & elemosynam genti suae facturus, neque turbam, neque tumultum fecit; sed cum teneretur a centurionibus clamasse se dicit ad populum: *De resurrectione mortuorum, quam & vos creditis, hodie iudicandus assisto.* Nec aliquid tale eos probare posse confirmat, qualia de se impia voluntate finxerunt. Certe cum sint praesentes, dicant, si quid aliud, quod ad confusionem pertinet civitatis, factum esse meminerunt. Quos Felix iudex usque ad praesentiam tribuni Lysiae

facie distulit audiendos; iubens centurioni Paulum custodiae mancipatum habere requiem, nec prohibere quemquam illi ministrare, quae ad solacia ejus poterant pertinere.

LXII. *Post aliquot autem dies Drusilla* XXIV. 24.
uxor Felicis, quae erat Judaea. Vul. Veniens Felix cum Drusilla uxore sua. Post aliquot dies rogatus Felix a Drusilla conjugē sua coram ea Paulum fecit adduci: qui dum multa de fide Domini, & de justitia, & castitate, & de judicio futuro disfereret, praedicationis ipsius veritate commotus, dixit Paulo: *Nunc vade, et oportuno* Vul. accertempore faciam te esse praesentem. sam. quem ad se frequenter vocabat, credens, quod more saecularium negotiorum pecuniam ab ipso sumere potuisset. Inter haec expleto biennio Felix successorem accepit Porcium Festum: Paulum vero propter gratiam Judaeorum reliquit in vinculis. Tunc Festus veniens Caesaream, praesentatis sibi & Paulo, & Judaeis, A qui eum persequi videbantur, sedit tribunal. Paulus autem neminem se laesisse testatus est, ammirans quare tantae persecutionis pateretur invidiam; & ideo ad Caesarem se mittendum esse proclamabat. *Qui Festus sub brevitate* Ver. 12.
respondit: Quoniam appellasti Caesarem, ibis ad Caesarem.

T

LXIII. Et

XXV. 13.

LXIII. *Ex cum die aliquot transacti essent, Agrippa rex, & Beronice descenderunt Caesaream.* Transactis autem aliquot diebus, Agrippa rex, & Beronice, ad salutandum Festum Caesaream venerunt: & cum apud ipsum aliquanto tempore morarentur de Paulo quodam Iudaeo Festus Agrippae regi per ordinem quae fuerant gesta, narravit: & cum Iudaeorum improbitate premeretur, ad Caesarem eum appellasse, clamavit. Tunc cum eum videre vellet Agrippa, alio die promisit illum Festus modis omnibus audiendam.

XXV. 23.

LXIV. *Altera autem die, cum venisset Agrippa, & Beronice cum multa ambitione.* Altero die dum Agrippa, & Beronice una cum Festo, & turbis plurimis auditorium civitatis intrassent, jubente Festo, Paulus est traductus in medium, ut ea quae secretius regi rettulerat, per singula ipsius testimonio comprobaret: quem post appellationem ideo perhibet ante Agrippam perductum, ut veritate rei cognita, cum explanatione causae ad Caesarem mitteretur.

XXVI. 1.

LXV. *Agrippa vero ad Paulum ait.* Tunc Agrippa Paulo pro se loquendi fiduciam dedit. Qui primum iudicem laudans, ab initio quae sibi acciderant, inter-

LXIII

T

gra

gra veritate complexus est: referens, quem-
admodum christianum populum fuerit per-
secutus: deinde cum irer Damascum, qua-
lia lumine Domini circumventus audierit:
statimque, ut necesse fuit, sermonibus o-
boedisse Dominicis: unde se praedicasse
perhibet populis, & gentibus, ut conversi,
dignaque penitentia opera facientes, aeter-
nae vitae praemia reperirent: qua de causa
commoti Iudaei eum occidere decreve-
runt: quorum manibus auxilio divinitatis
ereptus, usque ad illud tempus ea se prae-
dicasse testatus est, quae in prophetis, ac
reliquis scripturis divinis leguntur esse
conscripta.

LXVI. Unde, rex Agrippa, non fui in-
credulus caelesti visioni. Loquente Paulo
illa, quae dicta sunt, Festus dixit incre-
dulus: Insane, Paulus, mentemque vestram
lectio multa confundit. Cui Paulus, servata
gravitate, respondit, non se insanire, sed
veritatis, & sobrietatis verba dixisse; nam
scire talia & regem decet Agrippam, quo-
niam quae palam gesta sunt ad ejus noti-
tiam pervenire potuerunt: Agrippam quo-
que confirmat credere prophetis. Cui
Agrippa jucunda mente respondit, quod
eum sub celeritate vellet facere christia-
num. Cui Paulus studio caritatis optavit,

XXVI. 19.

.8. .17

Vulg. mul-
tae te litte-
rae ad in-
saniam

convertunt.

Ver. 24.

.1. .17XX

ut & ipse, & ceteri audientes tales fierent, qualis ipse erat, exceptis vinculis suis. Qui, dimisso conventu, inter se locuti sunt, Paulum nihil tale fecisse, unde mereretur occidi.

XXVI. 32.

LXVII. *Agrippa autem Festo dixit.* Tunc Festo Agrippa dixit: *Poterat homo iste dimitti, si non appellasset ad Caesarem.* Tunc traditus est Paulus centurioni Julio cum custodibus, ut navigaret Italiam: qui ascendentes navem secundo die Sidonem venerunt, ubi Paulum centurio clementer tractans, ad amicos suos, ire permisit. Inde Cyprum, inde Lysram, inde translati in Alexandrinam navem transnavigantes Cretam, in Salmonem, exindeque in Boniportum post tempus aliquod pervenerunt. Ubi jam tempore navigationis expleto, Paulus dixit ad socios melius constare, si ibidem hiemare potuissent, ne illis accidisset forte naufragium: cui centurio inprovida mente dissentiens, ad portum festinavit Foenices, qui erat loci positione securior.

XXVII. 13.

LXVIII. *Aspirante autem austro aestimantes propositum se tenere.* Egressi de portu Finicenae, aestimantes locum se tenere posse pro portu, subito illis, qui vocatur *entroaquila*, contrarius, ac fortissimus

mus ventus occurrit. Tam collectis velis navis per undas coepit effari, ita ut insulam Gaudem exiuntes, scapham perderent, & funibus accingentes navem, eam liberare conarentur: sed crescentibus ventis ita periclitabantur, ut nec solem, neque sidera per multos dies conspiciere valuerint. Tunc Paulus, quam in somnis audierat, Domini promissione narrata, ceteros animavit; dicens, præter navem donasse sibi Deum cunctos homines, qui cum ipso pergebant. xiv vero die cum tempestate adhuc saeviente, nautici fugere decreverint, Paulus ait, omnes salvos fieri non posse, nisi nautas in navi stare contingeret. Tunc milites, abscissis funibus, scapham potius iudicaverunt esse remendam.

LXIX. *Et cum lux inopes fieri, rogabat Paulus: & cetera.* Post tempestatis igitur quartumdecimum diem, rogavit Paulus, ut ebum fumerent, quando decem et septuaginta sex viris nec capillus capitis eorum imminutus esse probaretur: nam ut alios exemplo suo potius invitaret, panem frangens ipse cibatus est. Facto igitur die finem quemdam conspicientes, ad littora vicina tendebant, sed navi caulis, undique resoluta, consi-

lium fuit, ut omnes enatarent: unde sic factum est, ut nave perdita, cuncti in-
lefi ad optatam terram protinus perve-
nirent.

XXVIII. I. LXX. *Barbari vero praestabant non mo-
dicam humanitatem nobis: & cetera.* Om-
nibus jam in littore constitutis, cum ma-
ximum frigus insisteret, inedia multa fa-
tigati, accolae locorum barbari humanita-
ris alimenta praestabant. Paulus autem
dum congregasset multitudinem fermen-
torum, & super ignem misisset, vipera,
quae ibi casu faciente reperta est, manum
eius mordicus adprehendit: quae cum in
eius carne penderet, incolae loci primum
illum homicidam esse crediderunt, qui
post maris periculum, incurrisse putatum
est ultionis eventum. At ubi sanus esse
conspectus est, Denique credebant, cui ni-
hil venenae nocuerunt. Tunc etiam a quo-
dam Publio benigne suscepti, patrem ipsius
febris, ventrisque fluxu laborantem,
Paulus oratione data sanavit. Quapropter
concurfu facto multorum, qui in eadem
insula commanebant, obsessi diverso lan-
guore curati sunt.

XXVIII. II. LXXI. *Post menses autem tres naviga-
vimus in navem Alexandrinam: & cetera.*
Post tres vero menses ascendentes in Ale-
xandrinam

Andriam navem in civitatem Siculorum
Syracusas venerant: Unde Regio, inde
Puteolos, inde jam pedibus, Trib.
Tabernis: ubi a fratribus Paulus libenter
exceptus, & Romam perductus intravit:
ubi post tertium diem convocatis in sy-
nagoga senioribus, milite
3 per ordinem a centurionibus, quali cau-
sa deductus est, ostendens illis gloriosam
catenam, qua Israeliticae causa salutis
fuerat inligatus.

fic.

LXXII. At illi dixerunt ad eum: nos
neque litteras accepimus a te Judaea: &
cetera. Judaei vero Paulo responderunt,
neque per litteras, neque per nuntium se
cognoscere potuisse, quae nuper visus est
intimare: sed postulabant ab ipso magis,
ut quae alibi praedicavit, agnoscerent.

XXVIII. 21.

1 Auctori forte probabatur, quod e Varrone
apud Cornutum retulit, Orthogr. cap. 1. R lite-
ram, si primo loco ponatur, non affixari: lector
enim ipse intelligere debet Rodum, tametsi h non
habeat, Rhodium esse, Retorem esse Rhetorem.

2 In Ms. erat Tribunus. Numeratur Tribus
tabernis in Itinerario Appia via, inter Ariciam, &
Appii Forum. In Concilio Romano sub Hilario
inter episcopos: Lucifer Trium tabernarum. In
Itinerario Burdegaliensi bis id nomen occurrit, non
longe a Placentia, & prope Interamnam.

3 Mutilus, ac corruptus locus: inspicere sacrum
textum.

Con

Constituto vero die cum venissent ad
 hospitium Pauli, loquebatur de regno Do-
 mini Christi, quem per Moysi, atque pro-
 phetas constabat esse promissum. Sed
 quidam consensientes, quidam non cre-
 dentes fuerant: quibus Paulus incipiens
 Esaias dixit exemplum: proiecisti, gen-
 tes magis suscepturus salarem, quam illi
 suscipere noluerunt. Quo dicto, factum
 est ut inter se Iudei haberent non mi-
 nimam quaestionem. Paulus autem in suo
 conducto biennio manens, de regno Do-
 mini Jesu Christi ad se venientes jugiter
 instruebat, qui licet esset eatenus ferreis
 ligatus, credentium tamen cotidie sol-
 vebat vincula peccatorum.
Explicit Actus Apostolorum.

I N C I P I T

A P O C A L Y P S I S

S A N C T I J O H A N N I S .

I. *Pocalypsis Iesu Christi, quam*

I. 1.

*dedit illi Deus palam facere
servis suis : & cetera. Qui-**dam prologus praemittitur,
ut praesentis libri dignitas breviter indi-
cetur : dicit enim Johannes Apostolus, a
Domino Christo visionem sibi de fine
saeculi fuisse monstratam ; & per quem,
& cur sit ostensa memoratur : ut tanta
veritate patefacta, & confidentiam devo-
tus acciperet, & metum infidelium con-
scientia reperiret. Laudatur etiam, qui
haec legere, vel custodire maluerit ; ut
talibus promissionibus invitatus devotorum
animus ardentius excitetur.*II. *Iohannes septem ecclesiis, quae sunt
in Asia. Gratia vobis, & pax : vel reli-
qua. Scribere se dicit Johannes Aposto-
lus*

I. 4.

Tob. xii.

lus septem ecclesiis, quae sunt in Asia constitutae: quas salutat, pacemque illis optat, & gratiam venire a Domino Christo, & a septem angelis, qui ante thronum Domini leguntur assistere: sicut in libro Tobiae Rafael angelus dixit: *Unus sum ex septem angelis, qui consistimus ante thronum claritatis Dei.* Sed quis est iste Dominus, qui est, qui fuit, & qui veniet, evidenti relatione patefacit: protestans, ipsum esse Dominum Christum, qui nos redemit sanguine pretioso. Dicit etiam, qualis veniet in secundo adventu suo, qualemque illum homines declarata potestate visuri sunt: nam ipsum esse primum, & novissimum, & omnipotentem, ipsius quoque divinitatis voce confirmat.

1. 9.

III. *Ego Johannes frater vestrus, & pa-*
triceps in tribulatione: & cetera. Cum ef-
set in insula Pathmos, a Domitiano prin-
cipe propter verbum Domini in exilium
feliciter destinatus, Dominico die voce
magna commonitus, audisse se dicit Apo-
stolus, ut ea quae videbat, scriberet; &
ad septem ecclesias destinaret, quarum
nomina leguntur scripta. Subitoque con-
versus ad vocem Domini, vidit septem
candelabra lucentia, & in medio Domi-

num

nomi Christum, ejus habitum per my-
 sticas contropositiones exponit. Erat e-
 nim podere vestitus, quod ad sacerdotium
 non est dubium pertinere: praecinctus
 fuit supra mammillas zona aurea, propter
 hoc quod ejus actuum relucebat integri-
 tas: caput vero, & capilli ejus, quod e-
 rant albi, demonstrant antiquissimum die-
 rum: oculi autem, velut flamma ignis,
 eo quod omnia visu penetret, & a calore
 ejus nemo se possit abscondere. Pedes
 ejus erant, similes aurochalco, quia in
 praedicationibus suis fortissimus, & splen-
 didissimus invenitur: vox ejus, ut sonus
 aquarum multarum, quia de ipso sapien-
 tiae fluentia procedunt: de septem vero
 stellis ipse dicit inferius. Ex ore ejus
 egrediebatur gladius bis acutus, Novi &
 Veteris Testamenti sacramenta designans:
 facies ipsius splendebat, ut sol, quoniam
 quidquid non intendit, umbrefcit. Qua
 visione perterritus, ante pedes ipsius pro-
 tinus se corruisse testatur: cui Dominus
 dixit: Surge, ne timeas: se primum, &
 novissimum esse confirmans; habere se

Lege contropositiones, a tropo, seu modo, vel
 figura: infra p. 221. ut factae allegoriae contro-
 positio servaretur.

per-

perhibens claves mortis, & inferi. Memento autem, has, & alias huiusmodi visiones, quas Dominus servis suis declarare dignatus est, ad tempus esse pro rerum qualitate formatas, manente in excellentia sua natura deitatis. Ceterum natura ipsa, ut est, divinitatis nulli hominum viventi adhuc probatur ostensa: quam post resurrectionem, sicuti est, se mundis cordibus patefacere compromittit.

1. 19.

IV. *Scribe ergo quae vidisti, & quae sunt, & quae fieri post haec oportet.* Nunc in septem candelabris, & septem stellis sacramenta, quae viderat Johannes Dominus illi Christus exponit, dicens eas septem ecclesiarum² esse fulgores; sed cum sit earum rerum innumera multitudo, septem ponuntur ad perfectionem scilicet indicandam: unde angelo Ephesiorum, hoc est episcopo, commonet scribendum, qui revera scriptis poterat ammoneri. Scire se quidem dicens labores, & patientiam ejus, quia falsos nolit praedicatores ammit-

¹ Vide quae ad pag. 95. animadvertimus.

² Hoc verbo angelos significat: eo usus fuerat in Formulis sensu dignitatis: *uni tantum cedens fulgore*: de patriciatu loquens uni tantum consultatus culmini concedente.

tere, sed caritatem eum praetermisisse contendit, ad quam illum redire habita satisfactione recomonet; ne candelabrum ipsius, quod pro bonis operibus probatur ostensum, quasi extinctum possit auferri: laudans, quia facta ¹ Nicolaitarum, id est turpissimas fornicationes, simili ut Dominus execratione condemnet. Victoribus autem detestabilium vitiorum praemium promittitur, ut de ligno vitae fument cibum, quod est in Domini paradiso constitutum; unde omnis spiritaliter reficitur, qui in regno Domini perpetua beatitudine collocatur.

V. *Et angelo ecclesiae Smyrnae scribe:* II. 8.
haec dicit primus, & novissimus: vel reliqua. Commonet, ut angelo Smyrnae, id est episcopo, debeat indicare; nam ² angelum episcopum dici, in Actibus apostolorum locus ille testatur, ubi veniente Petro, & pulsante januas apostolorum, dictum est, *non Petrus, sed angelus* IX. 15.
ejus est: dicens, scire Dominum Christum, qui semel est mortuus, semperque

¹ De Nicolaitis vide Epiphanium, Irenaeum, Hilarium, Hieronymum, Clementem Alex. Eusebium, Theodoretum.

² Interpretatio satis obvia, ratio satis peregrina.

U

vivit,

vivit, qualia, quantaque pertulerunt ab infidelibus Judaeis : unde si & ipse usque ad finem perdurare maluerit, coronam vitae perennis probatus accipiet : nam qui mala saeculi vicerit, secundae mortis interitum non habebit. Dicit etiam episcopo Pergamorum similiter indicandum :

Ver. 13.

Scio te quidem inter aliquas pravitates patientiae regulam custodisse ; ut etiam Antipate martyrium sustinente, nullo potueris terrore deviare : sed tamen in medio tui esse cognovi, qui junguntur diabolicae pravitati, & ideo celerius ad medicinam recurrere paenitentiae, ne veniens in iudicio obstinatorum, mala aeterno debeam punire supplicio. Vincentibus autem mundum, mannam promittit, & calculum candidum, qui tamen cunctis margaritis pretiosior invenitur.

II. 18.

Vulg. Thy-
atirae ec-
clesiae

VI. *Et angelo ecclesiae, quae est in Thyathir, scribe : haec dicit Dei Filius : & cetera. Scribendum dicit angelo, sicut jam dictum est, episcopo ecclesiae Thyathyr, haec dicere Dominum, qui habet oculos, ut flammam ignis, & pedes fimi-les aurichalco, ut nec ad videndum aliquid illi sit obscurum, nec ad praedicandum patiatur defectum. Scire quidem se perhibet bona, quae fecit, ejusque excellentissimam caritatem ; sed inter illa
malis*

malis se ejus nonnulla offensione morderi : nam congregatio ipsius, quae ex magna parte fornicata cum pravis est, & nomen vult habere prophetiae, quae Hiezabel debet potius nuncupari, nisi conversa fuerit, protinus eam in lectum languoris esse mittendam, & in fornicationibus ejus graviter vindicandum ; ut tunc omnes cognoscant ecclesiae, quoniam unicuique Dominus pro factorum suorum qualitate restituit. Reliquos autem commonet in eadem ecclesia constitutos, ut in acceptis fidei regulis perseverent : vincentibus promittens, quod gentes in virga ferrea regant, sicut & ipse a Patre sibi dixit fuisse concessum : daturum se quoque talibus pollicetur gloriosam resurrectionem, quam stellae commemoratione significat.

VII. *Et angelo ecclesiae, quae est Sardis, scribe : haec dicit, qui habet septem spiritus Dei : & cetera.* Dominus Christus, in quo est septiformis Spiritus Sanctus, & septem stellae in manu ejus, id est universalis potestas, episcopo Sardis praecepit dici : *Specie quidem vivis, operibus vero mortuus es ; & ideo paenitentia tibi interveniente succurre, ut quae in te extincta sunt, satisfactionis medicina reviviscant ; ne tamquam furem tremendi judicii*

III. I.
Vulg. Ec-
clesiae Sar-
dis.

*patiatis adventum, & incipias in membris
tuis sustinere, quae gravia sunt.* Sed quo-
niam populus ecclesiae diversa morum
qualitate convivit, dicit, Sardis partem
esse beatorum, quae Domini voluntatibus
obsecundat, & in candidis vestibus, id
est in mundissima conscientia, cum Do-
mino jugiter ambulabunt: hinc de libro
vitae non delebuntur, & nomina eorum
ante Patrem, & angelos ipsius laudabili
confessione memorantur.

III. 7:
Vulg. Et
angelo Phi-
ladelphiae
ecclesiae
scribe.

VIII. *Angelo, qui est Filadelfiae: haec
dicit sanctus, & verus: & reliqua.* Do-
minus, qui aperiendi, atque claudendi sin-
gulari potestate praecinctus est, scriben-
dum Filadelfiae dicit episcopo: *Quoniam
mihi sancta humilitate devotus es, humilio
tibi synagogam, id est congregationem sata-
nae, ut ad ecclesiam adorandam veniat, quae
te pridem superbia faciente temnebat.* Tuen-
dam quoque in temptationibus compro-
mittit, quando mundus diversa fuerit clade
fatigatus: hortatur etiam in patientia sua,
ut cito veniat, ne coronam ejus alter ac-
cipiat; designans, quam magna sit suis
fidelibus Dominus largiturus. Episcopo
quoque Laodiciae praecepit indicari, aut
frigidum illum, aut calidum esse debere:
ne ex ore Domini vomatur, ut tepidus:
nam

nam cum confidentiam in suis viribus
ponat, cunctis debilibus probatur esse mi-
serior. Stare enim se dicit ante ostium,
& crebra verberatione pulsare, ut cum
illi januas unusquisque sui cordis aperue-
rit, ad caenam Domini paratus occurrat;
& vincens in trono majestatis ejus sedeat,
sicut ipse victor in patris sui folio conse-
disse dinoscitur.

IX. *Post haec vidi ostium apertum in* IV. 1.
caelo, & ecce vox: & reliqua. Vocatus
Johannes animi contemplatione conscen-
dit ad caelos, & sedentem Dominum re-
spexit in thronum, cui gemmarum co-
lores tropica locutione consociat. Ibi
viginti quattuor seniores, quod ad nu-
merum plenitudinis pertinet indicandum,
in throni circuitum albis vestibus con-
sedebant: de sede autem Domini egre-
diebantur coruscationes, voces, & toni-
trua; ante quem erant septem spiritus,
id est angeli Dei; in conspectu vero
throni, quasi vitreum mare videbatur,
per quod saeculi hujus qualitas indica-
tur. Mare, quia fluctibus agitur; vi-
treum, quia fragile comprobatur. Ante
thronum, & in circuitu throni, quat-
tuor erant animalia constituta, quae quat-
tuor evangelistis quadam similitudine con-
parantur,

fic.

parantur, ¹ senas habentes alas, propter aetatem mundi, qui tali numero compleri posse dinoscitur: plena oculis intus, significat praedicationis eorum profunda esse mysteria: quae laudes Domino jugi exultatione dicebant. Xxiv vero seniores, audita laude Domini, in facie cadebant, adorantes eum, qui vivit in saecula saeculorum, & ipsi quoque praeconia similiter offerentes.

v. r.

Vul. Et vi-
di in dex-
tera seden-
tis super
thronum
scriptum
intus, &
foris:
Graec tex.
ὁμοῦ δευ.

X. *Et vidi librum in dextera Dei sedentis super thronum, scriptum intus, & retro: & cetera.* Inter haec vidit librum in dextera Patris sedentis in throno, intus, forisque conscriptum, quoniam in lege quaedam adhuc occulta, quaedam noscuntur esse manifesta. Iste septem sigillis, id est septiformi spiritu conspiciabatur esse signatus; quia mysteria Domini usque ad tempus praefinitum habentur semper incognita. Tunc angelo.

¹ In ea sententia ostendit fuisse sex, quae viguit inter Hebraeos, mundi aetatem sex annorum millibus circumscriptum iri. Sibi autem constat: Var. lib. 1. Ep. 10. Sex enim millia denariorum solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas aetatem mundi, quasi sol aureus, convenienter includeret. Vide Lactantium lib. vii. cap. xiv. & xxv.

prae-

praedicante, nec tamen inveniēte dignum, qui eum possit accipere, atque regere, Johannes fletu magno turbatus est : sed unus ex senioribus indicavit ei Christum dignum esse aperire librum, ejusque sigilla resolvere : & levatis oculis agnum vidit quasi occisum, habentem plenissimam potestatem, & integerrimam praedicationem. Iste librum accepit aperiendum, ut fuerat praedicatum ; cui quattuor animalia, & viginti quattuor seniores cum citharis suis, & pateris diversis odoribus plenis, id est bonorum actuum qualitate, novum canticum personabant : dicentes, dignum esse tali honore sacrari, qui occisus est pro salute cunctorum ; qui & sacerdotium generaliter contulit, & caelorum regna fidelibus repromisit. Citharae autem significant integritatem fidei, operumque concordiam ; paterae vero plenae odoribus, sicut dictum est, orationes, supplicationesque justorum.

XI. *Et vidi, & audiui velut vocem multorum angelorum in circuitu throni : & reliqua.* Audiit etiam voces angelorum millia millium, dicentium praeconia Domini Christi : dignum esse, qui gloriam, potestatem, divitias susciperet, & honorem, scilicet a Patre, quia passus est : cui
omnis.

V. 11.

omnis creatura devotum praestet obsequium. His animalia quattuor respondebant, *fiat*: quibus concessum praebentes viginti quattuor seniores, in faciem cadentes, adorabant. Tunc suscepti libri primum sigillum agno aperiente, visus est equus albus, qui indicat ¹ mundissimam vitam; & supra eum sedens sagittam tenebat, ut verbo suo penetrabili omnes adversitates evinceret. Cum aperuisset signum secundum, rufus equus ostensus est, qui effusi sanguinis Domini portabat imaginem; & supra eum sedenti datus est gladius magnus, ut subjectorum pacem de terra sub terrore magno susci- peret, & adversantes se mutua contentione perimeret. Tertio sigillo referato, equus niger egressus est, ut putamus, supra impios potestatem dominationis ostendens, quando sedens, in manu sua habebat stateram, quia tales sunt sine dubio judicandi; cui quattuor animalia dicebant, triticum, & ordeum ad caritatem denarii pervenire; oleum vero, & vinum non esse laedendum. Referato quarto sigillo, vidit sub ara Dei animas martyrum vin-

¹ Pluribus, diversisque harum figurarum interpretationibus haec quoque erit adjungenda:

dictam.

dictam cito petentium, quibus patientiae data solacia sunt, iussi ut spectarent, donec conservorum numerus impleretur.

XII. *Et vidi, cum aperuisset sextum* VI. 12.
Vul. sigil-
lum sex-
tum.
signum, & ecce terremotus magnus factus
est: & cetera. Aperto autem sexto signa-
culo, per allegoriam terram contremuisse
dicit. Sol niger effectus est, luna san-
guineo oculo refuscata est, & cetera, quae
in fine mundi fieri posse praedicta sunt.
Tunc laudes angelorum turba, & sancto-
rum congregatio (id est cxliv, in quo suppl. mil-
lia.
numero¹ omnium beatorum summa con-
cluditur) tenentium palmas, & induto-
rum candidis vestibus, personavit: qui
stolas suas in sanguine Domini lavaverunt,
& de conspectu ejus perenni felicitate
gaudebunt; nec ulterius habebunt indi-
gentiam, qui de Christi Domini maiestate
completi sunt.

XIII. *Et cum aperuisset signum septi-* VIII. I.
Vul. sigil-
lum, &c.
quasi me-
dia hora.
mun, factum est silentium in caelo ad semi-
hora. Sigillo autem septimo remoto, ve-
nit angelus ante tribunal Dei turibulum
aureum ferens, in quo supplicationes san-

¹ Explicat inferius num. xx. quod de hoc
signatorum praefinito numero dicitur, *ad beatos*
omnes aptandum esse.

etorum in modum incensi majestatis conspectibus offerat. Tunc primus angelus tuba cecinit, & grando, & ignis cum sanguine permixtus, in terra jactatus est: ita ut tertiam partem telluris exurerent. Secundo angelo tuba canente, mons ardens in mare projectus est; quod factum sanguineum tertiam partem perdidit animalium, & navium, quae continere videbatur. Cum vero tertius angelus tuba cecinisset, magna stella, quae dicitur *Absentium*, de caelo corruit super tertiam partem fluminum, & fontium; quae graviter aquas amaras fecit, unde potantes extincti sunt. Quarto angelo tuba canente, factum est ut tertia pars solis, lunae, atque stellarum tenebresceret, & eandem partem cum nocte dies amitteret. Tunc quasi aquila visa est, quae dicebat: *Vae vae vae habitantibus in terra*: qui erunt talia, tantaeque visuri.

Vulg. *Ab-*
sinthium.

IX. 1.

XIV. Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de caelo cecidisse: & reliqua. Quinto angelo canente tuba, stella cecidit in profundum putei, & fumus inde progressus est, qui aëra, solemque tenebravit: unde exeuntes lucustae, tamquam scorpiones, neque fenum, neque arborem laedebant, nisi eos tantum, qui
signum

signum crucis in suis frontibus non habebant; ut quinque mensibus cruciati, tamquam ab scorpionibus percussi, in suo graviter dolore congemerent. Describitur etiam in mysticam nocendi potentiam positio lucustarum, quod Tychonius minutius, & abundanter exposuit: quibus angelum terribilem dicit praeesse, cujus nomen *Exterminator* est. Sexto angelo idem canente tuba, soluti sunt angeli, qui erant in Eufrate fluvio quattuor alligati: isti equis, armisque terribiles, tertiam partem hominum extinxisse relati sunt, qui factorum suorum penitentiam non egerunt,

XV. *Et vidi alium angelum fortem, descendentem de caelo, nube amictum: & cetera.* Alium angelum se refert vidisse fortissimum, amictum nube, cujus facies erat ut sol; pedes autem ipsius ut igneae columnae; positoque dextro pede in mari, & sinistro in terra, voce magna clamavit: & responderunt . . . . . esse conmonitum. Juravit autem angelus, quoniam mundus nequaquam ulterius protelabitur, sed cum coeperit septimus angelus tuba canere, finietur: sicut omnimodis Dei famulos constat esse prophetatos. Librum quoque com-

x. i.

commonitus accepit ab angelo, quem de glutuens, in ore ejus erat dulcis, in ventre vero ipsius amarus effectus est: quia lex Domini cum manditur suavis, cum oblivione devoratur, amara fit. Arundinem quoque similem virgae suscepit, per quam visus est metiri loca, quae christianus populus obtinebat; alia vero relinquere, quae infideles poterunt obtinere. Hi sunt, qui in finem saeculi per ⁱ tres, & semis annos, antichristo regnante, in martyrum sanguinem bacchabuntur. Fit quoque Enoch, & Eliae commemoratio, quod palam jacebunt, & insepulti triduo, donec vocati subito ascendere videantur in caelum. Quos respicientes inimici terrore magno turbabuntur, & gloriam Deo sub magna admiratione praestabunt.

xi. 15.

XVI. *Et septimus angelus tuba cecinit, & factae sunt voces magnae in caelo: & reliqua.* Angelo septimo tuba canente, refert voces laetantium factas in caelo, quoniam tandem aliquando regnum Dei, quod spectabatur, advenerit, & illa quae sunt promissa, completa sint. De matre vero,

ⁱ Ita restitui; erat enim in ms. *per treffanos annos.* Illud ab auctore respicitur, *tres dies, & dimidium*, xi. 9.

atque

atque Domino Jesu Christo, & de diaboli adversitate pauca perstringit, futuris praeterita jungens: dicens, Deum ascendisse ad caelos, ¹ matrem vero ipsius aliquanto tempore in secretioribus locis esse servandam, ut eam illic pascat annis tribus, & semis; quod in magnum sacramentum, sicut Tychonius refert, constat edictum.

XVII. *Et factum est bellum in caelo, Michael, & angeli ejus, ut pugnarent cum dracone.* Bellum refert Michaelis angeli cum dracone, qui praecipitatus in terram corruit, ita ut locum beatitudinis ulterius non haberet; quod tamen in initio mundi contigisse non dubium est. Secuta est bonorum facta graduatio, quando diabolus cecidit, qui bonis jam fidelibus semper invidit: sed terrae, marique graviter condoletur, quando malitiam tam magni ponderis acceperunt. Fit iterum comme-

XII. 7.
Vul. Praelium magnum in caelo, Michael, & angeli ejus praeliabantur, &c.

¹ Quod hic traditur de intemerata redemptoris matre, audiendum non est: quamvis ipsum quoque Cassiodorium mystice loquutum esse, suspicari possimus ex iis quae sequuntur. Abditissima mysteriorum involucria, quae in magnum sacramentum, sive mysterium dicta esse, jure merito Tychonius ille assererat, quis satis apte explicare possit?

moratio matris, & Domini Christi; quod diabolus credens se matrem laedere, ex ore suo vastissimum flumen emisit, qui eam putabatur absorbere: sed illa in tutissimum locum recepta venena diabolicae fraudis evasit. Illos tamen iaveterator malorum persequi non desinit, qui Dominicis iussionibus oboedientes esse noscuntur.

xiii. i.

tribus &
semis. Vul.
niveses 42.

XVIII. *Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem cornua decem, & capita septem.* In antichristi typo de mari confurgere bestia magna describitur; quae diversis membris ferarum terribili imaginatione formatur. Haec tribus semis annis cum sanctis bellum aditura narratur, quorum sanguine, caedibusque depascitur; quae in Deum nimias est locutura blasphemias: ad postremum adorabunt eam perfidi, qui munera Domini non habebunt. Hoc tamen generaliter definitur, quoniam qui alterum capere voluerit, ipse captivus erit, & vicissitudines malorum digna compensatione recipiet: eatenus enim sancti mala patiuntur, sed mox ad spem suam, Domino praestante, perveniunt.

xiii. ii.
Vul. ascen-
dentem de
terra.

XIX. *Et vidi aliam bestiam ascendentem, & habebat cornua duo: & reliqua.* Alia bestia

bestia confurgere de terra describitur in
typo diaboli, id est antechristi, revera
bestia, quae multos est improvidos vasta-
tura. Tunc multa antechristus miracu-
lorum signa facturum est, ut magna devo-
tione adorari faciat idolum, sacrilega fal-
sitate compertum. Ponitur etiam humano
generi tam saeva condicio, ut nullus ven-
dat alteri, nec emat ab alio, nisi qui be-
stiae nomine, id est devotione ipsius fue-
rit annotatus. Deinde proprius numerus
bestiae sub quodam modo calculationis
exponitur.

XX. *Et vidi, & ecce agnum stantem in* xiv. 1.
monte Sion; & cum eo Vulg. Et *CXLIV : & cetera.*
In monte Sion vidisse se dicit stantem
Dominum Christum, & cum eo ecce agnus *CXLIV*
beatorum, qui nomina tam ipsius, quam stabat su-
patris ejus in frontibus suis scripta porta- pra mon-
bant. Hi nullo mendacio, nulla fidei tem Sion.
fornicatione polluti sunt : quod tamen
ad omnes beatos constat aptandum : isti
personabant Domino canticum novum,
quando ab alio non poterat dici : deinde
mirabili prosecutione laudantur. Alte-
rum se dicit angelum vidisse, qui diver-

1. Millenarii notam liber hic, linea superlucta,
signat : ita & lapides solent.

lis populis evangelizabat, & gentibus Deum debere metui, dignaque illi . . . .
 . . . . . quoniam ejus judicii . . . .
 adventus. Secundus angelus subsequens dixit Babylonem, & infideles pariter corruisse: quae vino fornicationis impleta cum suis perditis erroris crapulam sustinebat. Tertius quoque angelus dixit:

Vulg. ver.
 9. ejus &
 acceperit.

Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, in iram Domini lapsus incurrit: sit autem poenae ipsorum terribilis, & contremescenda descriptio.

xiv. 13.
 Vul. beati.

XXI. *Et audiui vocem de caelo dicentem mihi: scribe: felices mortui, qui in Domino moriuntur: & reliqua.* Jussum est de caelo, ut, quae dicebantur, scriberet: protestans, felices esse mortuos, quorum labores cum vita finita sunt. Vidit etiam albam nubem, supra quam filius hominis sedebat: cujus diversa effigies pro rerum qualitate formatur: ille enim sic veniet, sicut ab apostolis est revisus in caelum. Habuit ergo tunc in capite auream coronam, majestatis suae splendidissimam dignitatem; in manu acutissimam falcem, cujus imperio in fine saeculi generatio nefanda metenda est. Nam dicente angelo: *Tempus est secandi messem, quae jam aruisse cognoscitur: falcem suam misit*

misit in terra, hominesque impios summa celeritate defecavit. Item angelus falcem suam misit in terra, bonosque ejus, quasi homines malicia praetumentes, incunctanter abscidit: qui in furoris Dei torcular immissi, sanguine per mille sexcenta stadia maduerunt: quod ad mysticam significationem non est dubium pertinere. Vidisse se etiam refert angelos septem, habentes in potestate sua plagas septem, quas Domini indignatione daturi sunt. In mari quoque vitreo, igne permixto, stabant martyres, qui victoriam adversum diabolum Domini munere perfecerunt, canticumque Deo cum magna exultatione reddebant.

XXII. *Et post haec vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi martyrum in caelo.* Aperto templo, ubi martyres erant, septem se angelos vidisse dicit, ferentes plagas, quas daturi erant, populo videlicet infideli; & induti candidis vestibus, zonisque aureis circa pectora praecincti, septem fialas in suis manibus acceperunt; ut supra terram, & in fluminibus diversas species necessitatum supra eos effunderent, qui, Domini voce contempta, idolis, & perversitatibus serviebant. Tunc ore sanctorum gloria Domini can-

xv. 5.
Vulg. ta-
bernaculi
testimonii.

X. 3. tabatur,

tabatur, quoniam compensatio digna secuta est.

XVI. 8.

XXIII. *Et quartus angelus effudit fialam suam super solem:* & ea quae secuntur. Quartus, quintus, sextus, septimus angelus fialas, quas acceperant, effuderunt; & tantis necessitatibus terra percussa est, ut vox exiret a Domino, dicens, *actum est*: statimque voces, & tonitrua, & terremotus factus est talis, qualis a saeculo numquam constat esse effectus. Tunc civitatem Dei, ut arbitror, ¹ Trinitatis dicit credulitate fundatam; & Babyloniam recepisse, quod ei divinitas olim praeparavit inferre, omnes potestates, & elationes a propria se consuetudine summovent; quando magna grandine caeli, atque afflicti, infideles Dominum blasphemare coeperunt, dum tantus impetus ejus esset, ut non possit ullo modo sustineri.

XVII. 1.

XXIV. *Et venit unus ex septem angelis, habentibus fialas septem:* & reliqua. Unus ex angelis, qui habuerunt plagarum fialas septem, promittit Johanni, ostensurum se meretricem illam Babyloniam, quae toto orbe famosa est: tunc spiritu

¹ Ex eo, facta est civitas in tres partes, &c. 2.

translatus asperxit super bestiam mulierem
sedentem, bysso, & purpura, gemmisque
decoratam; in cuius manu erat poculum
execrationis, & criminis; in fronte vero
scribebatur: *Babylon, mater fornicationum,*
totiusque terrae pollutio: & erat etiam
sanguine martyrum crudeliter ebria, &
scelerum ubertate plenissima: unde ad-
miratus est, tam deformiter compositam
videre, quam cuncti dominam putabant
esse terrarum.

Vul. *Mysterium: Ba-
bylon ma-
gna, mater
fornicatio-
num, & a-
bominatio-
num ter-
rae.*

XXV. *Post haec vidi alium angelum.*
Propter quid minatus es? ego tibi dicam:
& sequentia. Admiranti Johanni ange-
lus interpretatur, quae sit meretrix illa,
quam viderat sedentem supra bestiam,
quae habebat capita septem, & cornua
decem; quam nonnulli de Romana vo-
lunt intelligere civitate, quae supra septem
montes sedet, & mundum singulari di-
cione possidet. Alii de Babylonia dicunt
magis esse narratum, positione ejus non
montibus, sed praetumidis potestatibus
adscribentes: quam dicit a populis con-
terendam, quibus prius dominata esse vi-
debatur. Refert etiam, decem reges po-
testatem habituros in terram: unum ve-
ro eorum, qui vocatur antichristus, in
fine saeculi reservandum; qui contra
Chri-

XVII. 7.
Vulg. *Et
dixit mihi
angelus;
quare mi-
raris? &c.*

Christum bellum quidem parare disponit, sed iniquitas ejus, Domino vincente, subcumbit.

XVIII. 1.

XXVI. *Post vidi alium angelum descendentem de caelo, habentem potestatem magnam. Vidit etiam angelum alium in terra descendentem, cujus claritas in toto orbe lampavit; qui dicebat: Cecidit, cecidit Babylon illa potentissima, quoniam non apud se fornicata est, sed cunctis gentibus pereundi dedit exempla. Alia quoque vox secuta est, ut congregatio fidelium ab ea celeriter exiret; ne ruina sua populum, qui Domino credebat, involveret, Babyloniae autem reddenda dicit esse duplicia, quae se superbiae praesumptione jactabat: tunc reges, & mercatores ejus graviter deflent, in modico perisse eam, quae possidere mundi bona singulariter extimabat.*

XVIII. 15.

XXVII. *Mercatores quoque horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt: & cetera. Trahuntur adhuc verba dolentium, & imputantium Babyloniae, quod ita subito praepotens divitiis, & elata potestate corruit; ita ut pulverem supra capita sua mittentes, amatam . . . . . inpenis se lacrymis consolentur, convellique dicant: Exultate supra*

eam.

eam sancti, quos persecuta inopia voluntate
irucidavit: quoniam sanguis vester de ipsa
abunde noscitur vindicatus. Post hæc an-
gelus sustulit molem magnam projectam-
que in mari, dixit, Babylonem illam ma-
gnam tali impetu esse casturam; nec ul-
terius ibidem nuptias faciendas, aut audi-
enda quoquo modo verba lætantium;
propter quod capax erat criminum, &
exemplar omnium undique vitiorum.

XXVIII. Post hæc audiui quasi vocem
turbarum magnarum in caelo; & reliqua.
Postquam Babylonias, quæ dicebantur,
impleta sunt; sanctorum, angelorum, at-
que seniorum omnium in caelo gratulatio
magna provenit; ita ut adorantes Domi-
num crebris vocibus, tamquam tonitrua
concrepantia, canerent *alleluja*; qui su-
perbiam pessimæ meretricis digna ultione
prostravit; addentes hymnum suavissi-
mum, quia Dominus Christus cum spon-
sa sua, id est ecclesia sancta, conjunctus
est. Tunc Johanni angelus dixit: Scri-
be, quoniam hæc verba Dei sunt; beator
esse, qui ad carnem Domini vocatur. Qui
dum cum vellet adorare, prohibitus est;
quoniam boni angeli non se volunt ado-
rari, sed Deum. Tunc elevatis oculis
vidit Dominum Christum, sedentem su-
pra

XIX. I.

pra equum album; qui nimis mirabili terrore describitur, habens vestem sanguine sparsam propter testimonium passionis: procedebat gladius acutus, quia sermo ejus fortis, & efficacissimus approbatur: habens etiam pro significatione carnali in femore suo scriptum: *Rex regum, Dominus dominorum.*

XIX. 17.

XXIX. *Et vidi unum angelum stantem in sole, & magna voce clamavit, dicens: & reliqua.* Angelus auditus est, caeli volantibus, id est sanctis viris, dicere: *Venite ad caenam Domini:* quales decuit ad ejus convivium videlicet invitari. Et ut factae allegoriae contropatio servaretur, dicit, diversorum animalium, quasi variis hominibus, qui sunt in ecclesia colligendi, carnibus esse vescendum. Visus est quoque diabolus cum magno exercitu, veniens contra membra Domini Christi, bella gesturus; sed captus cum pseudo-propheta suo antichristo, in stagno ignis graviter flagrantis immersus est. Ceteri comites, qui bestiam sunt secuti, gladio Domini trucidari esse noscuntur: cunctisque avibus, id est sanctis, impietationis pabula prae buerunt. Tunc angelus de caelo descendens, adpraehenso dracone, qui est satanas, catena religatum misit

in

in abyſſo ; alligavitque eum mille annis : quod per figuram ſynecdoche a parte totum dicitur ; quando ejus finis omnimodis habetur incognitus, qui tamen conſenſu patrum a nativitate Domini computantur : ne credituras gentes libera poteſtate confunderet. In fine vero ſæculi dicit eum eſſe ſolvendum, quando multi martyres, & confeſſores, veniente antechriſto germinabunt. Vidit etiam martyres Dei, qui nequaquam in frontibus ſuis ſigna diabolica perceperunt : primam reſurrectionem dicens in fide, qua renaſcimur ex aqua, & Spiritu Sancto, in qua ſecunda mors non habet locum. Permanet autem generaliter fidelium de

1 Alligavit eum, ne credituras gentes libera poteſtate confunderet : cetera per modum parentheſeos interjiciuntur. Memorat Caſſiodorus Div. Lect. cap. ix. Vigilium quemdam, Africanum antiſtitem, de mille annorum intervallo pleniffime diſſeruiſſe ; quod opus vel interit, vel adhuc deliteſcit. Vide Auguſtinum de Civitate Dei lib. xx. cap. vii. Quod ſubditur, ſpatium hoc multorum patrum ſententia a nativitate Domini computari, ad opinionem multis olim ſubortam videtur referri, milleſimo poſt Chriſtum anno rerum univerſitatem diſſolutam iri, & antichriſtum adventurum.

Chriſto

Christo sacerdotium, donec constituti
temporis quantitas impleatur.

xx. 7. *XXX. Et cum finiti fuerint mille anni,*
Vulg. *Et solvetur Satanas de custodia sua: & cetera.*
cum con- Exire dicit post annos mille Satanas de
summati, custodia sua, ubi nunc cognoscitur esse
Ecce de car- ligatus (sed & istud accipiendum est a
cere suo. parte totum, quoniam hoc hominibus
constat incognitum) ad seducendas nati-
ones, quae in toto mundo dispersae sunt:
quatenus castra sanctorum impia domi-
natione pervadant: quos mox ignis di-
vinus extinguit, & diabolum, qui eos
solicitaverat, in stagno mergit ardenti:
ubi & illa crudelis bellua cum suo pseu-
dopropheta antechristo projecta fuisse,
narrata est. Vidit etiam tronum candi-
dum, & sedentem super eum Dominum
Christum, qui in resurrectione futura
facta sua unicuique digna compensatione
restituit. Tunc videns caelum novum, &
terram novam, Hierusalem quoque con-
spexit ornatam, sicut marito solet com-
ptissima sponsa praeparari: & audita est
vox de caelo: *Ecce tabernaculum, quod*
constat esse promissum, ubi hominibus datum
est habitare cum Deo; ubi omni tristitia ne-
cessitatis exclusa, aeterna noscitur regnare
laetitia.

XXXI. Et

XXXI. *Et dixit sedens in throno: ecce nova facio omnia: & reliqua.* Dicit, sibi dixisse Dominum Christum, ut visa, auditaque conscriberet, quoniam ipse est A & Ω; faciens nova, mutantque praeterita; sitientibus aquam vitae praestans; & quicumque fidelis ejus fuerit, hereditatem ipsius loco filii possidebit; infideles vero in ardenti stagno mittendi sunt, sulphureo fetore concreto, quae nuncupatur veracissime mors secunda. Unus autem angelorum, qui plagarum septem fialas tenere relati sunt, Johannem in montem duxit excelsum, cui ostendit Hierusalem de caelo descendentem, miraculorum varietate pulcherrimam; cui fulgores gemmarum splendidissimi comparantur; & sic tota describitur, ut ad intelligentiam magni mysterii ejus decora diversitas applicetur.

XXXII. *Primum fundamentum, jaspis; secundum, sapphirus; tertium, chalcodon; & reliqua.* Adhuc illius Hierusalem mirabilis pulchritudo describitur; quae etiam in fundamentis suis invicem sanctorum gemmas pretiosissimas habere narratur. Haec in apostolorum numerum duodecim portis semper aperta est; cujus platea purissimo auro constrata resplendet;

Y

&

& quod ornatum cunctum, vel omne pretium quantitatis excellit, non de solis lumine, sed de suo cognoscitur auctore lucere: ubi nihil inquinatum, nihil sordidum repperitur; sed fluvius vitae de Domini sede progrediens, per medium ipsius perspicuo candore dilabitur: cujus utraque ripas nemorosae arbores referuntur ornare, quae fructus suos per menses singulos largiuntur: ubi non erit nox, neque ulla indigentia, quoniam Dominus illuminat cunctos, & satiat. Postremum beatos esse dicit, qui hujus libri dicta fidei mente servaverint.

xxii. 8.

XXXIII. *Ego Johannes, qui haec audi, & vidi, & cum audissem, & vidiſſem haec, prostravi me: & reliqua usque ad finem.* Cum se verba libri hujus Johannes audisſe diceret, & vidiſſe, gratias agens, angelum voluit adorare; cui ab ipso responsum est, sanctorum se confervum esse, non Dominum: sed illum potius adorandum, qui caelum fecit, & terram. Post haec loquitur, Dominum cito esse venturum, qui operas uniuscujusque discretionem facta dijudicet: beatos dicens, qui conscientias suas bonis actibus mundaverunt; ut in ligno vitae, id est in crucis fide possint habere fiduciam; nam

nam foris a regno Domini excludendi
sunt, quicumque se foedis actibus pollue-
runt : per multas, diversasque sententias
Dominum se Christum esse confirmans :
contestans, ne quis in hoc libro quic-
quam aut addat, aut minuat, qui ad
intelligentiam aeternae vitae concessus esse
dinoscitur ; omnes faciens esse praeparatos,
cum se cito venturum frequenti repeti-
tione testetur. *Amen.*

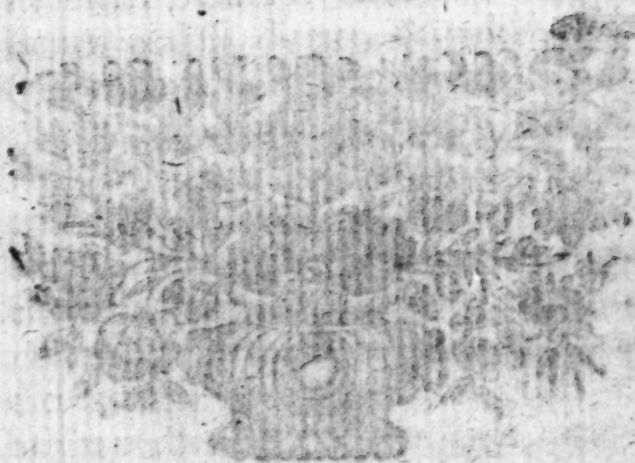
CASSIODORII SENATORIS *jam*
Domino praestante conversi
explicuerunt COMPLEXIO-
NES in Epistulis APOSTO-
LORUM & APOCALYPSI.

This is a copy of a letter from the
 Secretary of the Board of Education
 to the Board of Directors of the
 Board of Education, dated
 January 1, 1900. The letter
 contains the following information:
 The Board of Directors of the
 Board of Education has
 received a letter from the
 Secretary of the Board of
 Education, dated January 1,
 1900, in which the Secretary
 has informed the Board of
 Directors that the Board of
 Education has decided to
 increase the salary of the
 Superintendent of Schools
 from \$10,000 to \$12,000
 per annum, effective January 1,
 1900. The Board of Directors
 has approved this increase
 and has authorized the
 Superintendent of Schools to
 receive the increased salary
 from January 1, 1900.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U.S.A.

6165

SY

卷之六

T

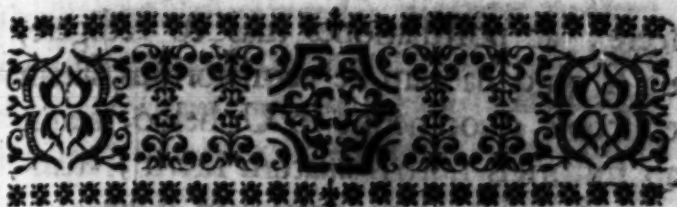
S

M

又

ve

tau

*Tomo V. nuperae editionis Italiae
Sacrae, subsequens Epistola in-
serta est, in qua Capitulares Ve-
ronensis ecclesiae membranae me-
morantur. Iterum autem hic
exhibetur, quod ex manco quo-
dam, & inemendato exemplari
prior typographus non uno loco
fuerit deceptus, ut conferenti
patebit.*

SCIPIO MAFFEIUS

NICOLAO COLETIO S. D.

INTELLEXI ex tuis literis,
te momentis rationum mearum,
quibus ab Ughelliana episcopo-
rum Veronensium historia uni-
verse expendenda, documentisque exagi-
tandis abstinere decrevi, tandem acquie-

Y. 3

fcere;

scere; ac postulationes tuas eo redigere, ut si quid habeam de verustioribus saltem episcopis, quod neque ab Ughellio, neque ab historicis nostris allatum fuerit; itemque si quem forte praesulem detexerim, qui nondum innotescat, & a Dyptichis nostris adhuc exulet, tecum statim communicem: quae quidem paucis praestabo.

Nullum extat ea de re monumentum antiquius rhythmica quadam Veronae descriptione, regnante Pipino Caroli M. filio, ab anonymo auctore elucubrata. Priorem illius partem edidit Hieronymus a Curte in Hist. Veron. lib. 1. ex Ms. Chronico apud Jesuitas: reliquae, in qua octo primi episcopi recensentur, ex antiquissimo libro apud Coelestinos coenobii Ariminensis aliquot verba allegat Perettus: frustra quaedam occurrerunt mihi multis abhinc annis in Zenoniano codice. Verum perierat prorsus insignis documenti pars praestantissima, nisi P. Mabillonius ex Lobienſi bibliotheca integrum demum, absolutumque emisisset. Ratherius, multis scriptis clarus, ex eo monasterio ad sedem Veronensem, anno 928. ut Sigebertus docet, translatus fuerat: qui cum deinde Veronae valedicere, & monastica aliquando claustra repetere cogeretur, descriptionem illam, simul

simul cum ichnographia civitatis nostrae
minio depicta, Lobiam pertulit. Ea qui-
dem membrana, necnon ichnographia, quae
historiae Veronensi maximo adjumento
effet, anno 1713. per fratrem meum, Na-
murcensi tunc provinciae praefectum, ope-
ram dedi, ut summa diligentia perquirerentur;
abbatia siquidem Lobienlis vix decem
aut duodecim horarum iter ab Namurco
abest: verum irritò conatu, multumque
conquerentibus patribus, plures codices vel
surreptos fuisse, vel ab iis, qui utendos
acceperunt, minime redditos. Cum Ma-
billonii analecta vetera, quorum tomo primo
rhythmicum id monumentum insertum
est, in Italia perquam raro occurrant, e-
jus exemplar, quod fideliter olim excipisti,
ad te mitto: mirum est quam juvet hi-
storiam nostram.

*Magna, & praecolera pollet Urbs haec in
Italia, in partibus Venetiarum, ut docet Isido-
rus, quae Verona vocatur olim antiquitus.*

*Per quadrum est compaginata, murificata
firmier, quadraginta, & octo Turres prae-
fulgent per circuitum: ex quibus octo sunt
excelsae, quae eminent omnibus.*

*Habet altum laberinthum, magnam per
circuitum, in qua nescius egressus non valet
egredi, nisi igne lucernae, vel a filo glomere.*

Foro

Foro lato spacioſo ſternuto lapidibus, abi in
quatuor cantus magnus inſtat forniceps Pla-
teae mirae ſternutae deſectis lapidibus.

Fana tempora conſtructa ad Deorum no-
mina Lunis, Martis, & Minervis, Jovis,
atque Veneris, Saturni, ſive Solis, qui prae-
fulget omnibus.

Et dicere lingua non valet hujus Urbis
ſchemata: intus nitet, foris candet circum-
ſepta laminis, in aere pondos deauratos me-
talla communia.

Caſtro magno, & excelfo, & firma pugna-
cula, Pontes lapideos fundatos ſuper flumen
Adeſis, quorum capita perſtingunt in orbem
ad Oppidum.

Ecce quam bene eſt fundata a malis homi-
nibus, qui nesciebant legem Dei, nova atque
vetera ſimulacra venerabant, lignea lapidea.

Sed poſtquam venit plenitudo temporum,
incarnavit Deitatem naſcendo ex Virgine,
exinanivit ſemetipſum, aſcendit patibulum.

Inde depoſitus ad plebem Judaeorum peſ-
ſimam, in monumento conlocatus, ibi manſit
triduo, inde reſurgens cum triumpho, ſedit
Patris dextera.

Gentilitas hoc dum cognovit, feſtinavit
credere, quare ipſe Deus Coeli, Terrae con-
ditor, qui apparuit in Mundo per Mariae
uterum.

Ex qua stirpe processerunt Martires, Apostoli, Confessores, & Doctores, & Vires Sanctissimi, qui concordaverunt Mundum ad fidem Catholicam.

Sic factus adimpletus est sermo Davidicus, quod Coeli clariter enarrant gloriam Altissimi a summo Coelorum usque Terrae terminum.

Primum Verona praedicavit Euprepus Episcopus, secundus Dimidrianus, tertius Simplicius, quartus Proculus Confessor, Pastor egregius.

Quintus fuit Saturninus, & sextus Lucius, septimus fuit Gricinus Doctor, & Episcopus, octavus Pastor, & Confessor Zeno Martir inclitus.

Qui Veronam predicando redaxit ad Baptismum, a malo spiritu sanavit Galli filiam, boves cum . . . vergentem reduxit a pelago.

Et quidem multos liberavit ab hoste pestifero . . . Non queo multa narrare huius sancti opera, quae a Syria veniendo usque in Italia, per ipsam omnipotens Deus ostendit mirabilia.

O felices te Verona diata & inclita, qualis es circumvallata custodibus sanctissimis, qui te defendant, & expugnent ab hoste nequissimo.

Ab Oriente habet primum Martyrem Stephanum, Florentium, Vindemialem, & Maurum Episcopum, Mannam, Andronicum & Probum cum quadraginta Martinibus.

Deinde

Deinde Petrum & Paulum, Jacobum Apostolum, Praecursorem & Baptistam Joannem, & Martirem Nazarium, una cum Celso, Victore, Ambrosio.

Inclitos Martires Christi Gervasium, & Protasium, Faustinum atque Jovitam, Eupolum Calocerum, Domini matrem Mariam, Vitalem, Agricola.

In partibus meridianis Firmum, & Rusticum, qui olim in te susceperunt coronas Martirii; quorum corpora ablata sunt in Maris Insulis.

Quando complacuit Deo Regi invisibili, in te sunt facta renovata per Hannonem Praesulem, temporibus Principum Regum Desiderii, & Adalchis.

Qui diu moraverunt sancti non reversi sunt, quorum corpora insimul condidit Episcopus aromata, & galbanen, flacten, & argoido, myrrha, gutta, & cassia, & thus lucidissimus.

Tumulum aureum coopertum circumda praekonibus, color stritus mulget sensus hominum: modo albus, modo niger inter duos purpureos.

Haec, ut valuit, paravit Hanno Praesul inclitus, per cuius flamma claret de bonis operibus ab Austrae finibus terrae usque nostri terminus.

Ab

251
Ab occidente custodit Sixtus & Laurentius. Hippolitus, Apollinaris, duodecim Apostoli Domini, magnus confessor Martinus sanctissimus.

Fam laudanda non est tibi urbis in Auxonia, splendens, pollens & redolens a Sanctorum corpora, opulenta inter cunctum sola in Italia.

Nam te conlaudant Aquilegia, te conlaudant Mantua, Brixia, Papia, Roma, simul Ravenna, per te portus est undique in fines Ligoriae.

Magnus habitat in te Rex Pippinus piissimus, non oblitus pietatem aut rectum iudicium, qui bonis agens semper cunctis facit prospera.

Gloria canamus Deo regi invisibili, qui talibus te adornavit floribus mysticis, in quantis & resplendes, sicut solis radiis.

Viden, ubi Pastores prisca recensentur, quam diversa serie?

Anonymus.

Ugbellius.

Euprepus,

Euprepus,

Dimidrianus,

Cricinus,

Simplicius,

Agapius,

Proculus,

N. incompti nominis,

Saturninus,

Saturninus,

Lucilius,

Lucilius,

Gricinus,

Diomidianus,

Zeno.

Zenon.

Proculus.

Ar

Ab

At cum Ughellius, cum historici nostri, elenchorumque confarcinatores, ubi pedem figant, non habent, nec antiquum testem proferunt, nec monumento nituntur ullo. Qui ante annos aliquot ordini Veronensi episcoporum historiam adjecit, Dimidrianum sextumdecimum statuit, Saturninum decimumquartum, Lucilium, seu Lucillum decimumoctavum; quo fundamento si exquiras, nihil est quod afferatur. De Agapio inscriptionem proferunt, quam proximis seculis compactam quis primo intuitu non agnoscat? Mihi ergo, nec vetustius, nec sincerius documentum usque in hanc diem reperiendi, piaculum videretur ab anonymi traditione recedere: praecipue cum & secundus testis adsit, qui annis plusquam ducentis hujus argumenti scriptores caeteros antecessit; nempe Joannes ecclesiae Veronensis diaconus, qui in Imperiali, quam exaravit, historia, nunc perditam, primos octo Veronensium praesules iisdem nominibus, ac eodem prorsus ordine recitabat, ut ex Panvinio, Antiq. Veron. lib. iv. cap. iii. discimus, qui eam Chronicam legerat.

Tempus autem, quo isti sederint, statuere, non ita in promptu est: propterea multorum Veronensium antistitum, quo-

rum tam gesta, quam tempora inconspicua
sunt, nuda nomina ordine alphabetico descri-
pserat Panvinus ibid. lib. iv. cap. vii.
quamvis post haec ipsa verba diversa pror-
sus methodo postumi operis editores scri-
em adjecerint, & arbitrio suo concinna-
rint. Trium tamen ex his aetatem de-
prehendo, unde & caeterorum conjicere,
atque arguere liceat; S. Proculi in pri-
mis, qui Firmi, & Rustici martyrio in-
terfuit, ut ex illorum actis liquet apud
Mombritium, tom. i. pag. 283. quae
non est cui respuamus, etiam si alicubi in-
terpolata. Non recensuit quidem Rumar-
tius, at multa praetermisit ex genuinis. In
Lectionario optimae notae, & non vul-
garis vetustatis Canonicoꝝ codice ipsa
eadem non semel legi. Anno igitur ccciv.
quo sancti martyres sub Maximiano Her-
culeo passi sunt, hunc gregi Proculus prae-
erat; cujus antiquum epitaphium (cum
inscriptiones aliae, quae de his octo epis-
copis celebrantur, recentioris aevi sint
singulae) Pario marmori insculptum, &
in ejus ecclesiae confessione superstes ac-
cipe. Vulgatum est saepius, nunquam
tamen satis exacte. Gruterus pag. 1058.
duo carmina rite concinnans, ut metri-
rationem haberet, veritatem neglexit; ali-

quanto melius exhibuit Patavinus, non uno tamen loco & ipse deflectens. Verba nullo distinentur intervallo.

HIC CITO CONSENI IAM ME PRE
CEDET LONGIOR AETAS +
VIVAMQUE DIV MELIORI
BUS ANNIS PROCVLI EPI
CORPVS ET SANCTORUM MAR
TYRVM COSME ET DAMIANI
SEDET CONFESSORES MARTINI
RELIQUIAE QUIESCANT IN PACE

Aetas Lucilli facilius constat, cum anno CCCXLVII. Sardicensi Concilio subscripserit. Neque S. Zenonis incomperta est, cum liqueat ex D. Ambrosii epistola ad Syagrium Veronensem episcopum data, non multo ante id temporis sedisse; sacratam enim virginem, de qua agebatur, *Zenonis sanctae memoriae iudicio probatam*, docet Ambrosius, Epist. I. lib. VI. *eiusque sanctificatam benedictione*. Scio Baronium (in Adnotationibus ad Martyrologium) quem deinde nostri, ipseque Ughellus gregatim sequuti sunt, hinc populi Veronensis de S. Zenonis aevo opinionem veritum, hinc Ambrosii testimonio victum, ut omnia componeret, duos huius nominis praesules nobis tribuisse: at refragan-
tibus

tibus ecclesiae nostrae, in qua de Zenone
 altero nihil auditum fuerat unquam,
 monumentis, vetustisque membranis a me
 excussis, ac tot seculorum traditione.
 Quae de tertio seculo percrebuit opinio,
 ab ea S. Zenonis vita fluxit, quam Co-
 ronatus quidam notarius adornavit, edi-
 dere Mombrinius, deinde Ughellius cor-
 rupte, postremo Henschenius, & Pape-
 brochius: in ea scilicet Galliemi tempore
 pastor noster floruisse traditur: sed do-
 cumentum illud aut mendis scatet, aut
 secus intelligendum. Rhythmica descri-
 ptio nuper allata S. Zenonem a malo spi-
 ritu sanasse Galli filiam praefert. Potuit
 quidem eo nomine & Gallienus indicari,
 ut ex quibusdam actis colligo; potuit
 tamen & privatae sortis homo: nulla e-
 nim adstat Augustei, vel Caesarei fastigii
 nota. Gallienum suum Coronatus Regem
 appellat, ejusque regalem coronam memo-
 rat, quae Romanorum imperatori minime
 aptantur. Imperatorem connotarent equi-
 dem prima post prooemium apud Ughel-
 lum verba, *temporibus Galliemi*; at insititia
 sunt, quapropter minime habentur apud
 Mombrinium melioribus, ut solet, codi-
 cibus usum. Regulum quemdam innui
 suspicatur Papebrochius, eoque maxime
 Z. 2 quod.

quod in Missali Ambrosiano habetur, *filiam Gallieni principis*. Ad viri docti suspicionem roborandam, ea Vitae verba perpendantur: *Non egrediar de corpore isto, nisi Zenon episcopus venerit*: illaque: *Tunc ex iussu regis milites pergunt ad virum Dei, ille enim sedebat super lapidem*: quibus aperte indicatur a loco, quo puella consistebat, & vexabatur, Zenonem brevi intervallo abfuisse. Claritas iterum quae sequuntur: *Exurgens autem S. sacerdos fecit orationem, perrexitque ad palatium, ubi cruciabatur rex*. Quis enim hominem longum iter ingredientem ad palatium pergere dixisset? Memini, cum haec aliquando perlegerem, succurrisse mihi, in Antonini Itinerario inter Tridentum & Veronam, ab ista M. P. xxxvi palatium collocari. Num ibi regulus aliquis, Gallienus nomine, Rhaetorum montibus imperitans tunc commorabatur? Quicquid sit de his, nulla satis solida ratio est, qua ad duos Zenones comminiscendos impellamur, cum & pastoris nostri Sermones, quorum non exiguum partem, doctissima criticorum natione universa nequidquam adversante, alibi Deo favente tuebor, quarti seculi scriptorem saepius prodant. Quid autem apertius

apertius iis verbis in Sermone de Conti-
 nentia, quibus prima christianorum tem-
 pora *ante annos ferme quadringentos* di-
 serte docet fuisse? Posteriores quidem
 editiones, quod incredibiliter averfor,
 falsaverunt hunc locum, pro *quadrin-*
gentos, reponentes *ducentos*; at perperam,
 & reluctante cum Mss. omnibus prin-
 cipe editione, quae apud me est, an-
 1508 Venetiis adornata. Constat ergo,
 sicut D. Proculi, & Lucilli, ita S. Ze-
 nonis aevum in aperto esse; ex quibus
 quinque aliorum tempus satis firma con-
 jectura assequi possumus. Doleo pro-
 fecto acceptiora me clero nostro loqui
 haud potuisse; cum scilicet ante Pro-
 culum, adeoque ante quartum seculum,
 tres tantum episcopos videamus, de fide
 apostolicis temporibus in hac urbe sata,
 deque Euprepio a D. Petro apostolo huc
 misso, rumor ruit omnis. At veritati,
 ut haecenus praestiti, ita & in posterum
dum spiritus hos reget artus, unice litare
 mihi constitutum est. Populares fabel-
 lae, nec non historiulae decimosexto ut
 plurimum seculo concinnatae, cujuslibet
 fere Italiae civitatis pastorem primum ab
 apostolorum aevo, ipsisque christianae
 fidei incunabulis arcessunt, seriemque e-
 piscoporum

piscoporum mirificam, nec interruptam,
 perbellè aedificant: quam plures tamen
 fuisse ex his civitatibus, in quibus ante
 tertium seculum episcopi nomen nec sit
 auditum, rerum ordinem, & tempora
 perpendenti constabit; neque enim chri-
 stiana religio in omnibus illico universae
 Italiae municipiis celebrari potuit, ac ra-
 dices agere. In nostra certe, quae cae-
 teras hujus tractus urbes frequentia, opi-
 bus, splendore, dum res Romana stetit,
 antecellebat omnes, ut nupero libello sa-
 tis ostendi, quarto jam ineunte seculo
 S. Proculus propter ~~metam paganorum cum~~
~~pauca christiana non longe à muro evulsus~~
~~latitabat~~, ut SS. Firmi & Rustici aca-
 docent; & eodem demum seculo inchi-
 nante, S. Zeno Veronam praedicando re-
 duxit ad baptismum, ut anonymus memo-
 rat, hoc est, majorem populi partem ad
 bonam frugem traduxit. IOMINI OLUM
 Quod attinet ad nondum agnitos eru-
 endos praefules, mirum quidem videri
 possit post tot indagines quemquam ad-
 huc latere; multo enim magis peccatum
 est in intrudendis pluribus, quam in prae-
 termittendis. Duos tamen suggeram.
 Inter scriptores rerum Brunsvicensium
 quos collegit Leibniti^{us}, catalogus extat
 eorum,

coram, qui e Gossariensi Canonico-
 congregatione ad episcopalem sedem
 vecti sunt. Vilhelmus in his numeratur
 praepositus XI, deinde Veronensis episco-
 pus, quem nemo adhuc noverat. Flo-
 ruit ea congregatio sub Henricis III.
 IV. & V. Inter Dietboldum forte, &
 Aldegerium, quibus Peretrus duos inter-
 ferit ab Ughello rejectos, Vilhelmus ista
 collocari possit. Episcopus alter, quem
 profero, nullis typis nomen dedit un-
 quam; erui siquidem ex Mss. libro
 Missali pulcherrimo, inter Bibliothecae
 Capitularis vetustissimas, sed laceras, se-
 mesas, ac disceptas membranas integros
 atque incorruptos. In eo magnae hebdo-
 madae recensetur ordo ad benedictionem
 cerei: *Precamur ergo te, Domine, ac ho-*
strum populum, una cum papa nostro illo,
& gloriosissimo rege nostro Ottone, nec non
& venerabili antistite nostro Volfango,
& ceteris. Qua prece Volfungus noster
 ab oblivionis tenebris emergit, catalogis
 adjiciendas in posterum. Quo tempore
 ecclesiam nostram rexit, investigandum
 est. Sub Ottone IV aegre crediderim,
 cum liber altioris prodit aetatem. A
 lamannicum quoque nomen, & genus
 superiorem aetatem subindicasse, cum a-

XII. ingresso seculo ex canonica cleri Veronensis electione indigenae ut plurimum prodierint Episcopi. Mea vero sententia ex iis, *rege nostre Ottone* ab an. 983 ad 996 tempus designatur; nam caeteroquin Ottonis nomen sine imperii titulo nequaquam afferretur: at illo temporis intervallo vacavit imperatoria dignitas, & Otto III. corona, atque insignibus a Gregorio V. nondum acceptis, *rex* tantum dictus. Eidem spatio temporis Volfangum nostrum adsignabimus, quem intrusum fuisse, sunt qui suspicentur: sedisse tamen vetustus, & magnificus, quem appellavi, Veronensis ecclesiae Missalis liber evincit. Ecclesiastica ejus seculi, ejusque praecipue periodi historia nostra valde in ancipiti est, quod ipse animadvertit Ughellius. Extricassem, ut sperabam, nisi tabularium Capitulare non multis ab hinc annis gravissimas ob causas repente obsignatum fuisset, ac nulli hominum refferatum amplius. Inter Veronenses a nobis hactenus minime recensitos antistites Nottingus quoque numerandus videbatur, ad quem Rabanus Maurus epistolam dedit de Praedestinatione adversus Gottescalcum; Veronensis enim dicitur in ejus epistola

edi-

editione a P. Sirmundo procurata: sed
 virum doctissimum erronea quaedam in-
 scriptio fefellit, nam Brixianae ecclesiae
 Nottingham praefuisse constat, quod e-
 tiam v. El. Paulus Galeardus, quem
 honoris causa nomino, in notis ad U-
 ghellum tom. iv. nuper patefecit. Haec
 habui, Coleti amicissime, quae de anti-
 quioris aevi praefulibus nostris, ac de
 nondum detectis profertem. Cura ut
 valeas.

Hujusmodi operis revisionem committimus domino abbati Antonio Mariae de Salvinis Graecarum literarum in publico studio Florentino lectori, &c. & si aliquid contra bonos mores, & contra catholicam Rom. ecclesiam reperiatur, nobis referat. Datum die 17 Martii, 1720. ab incarn.

Horatius de Mazzeis Vic. Gen.

Illustriss. ac Rev. Domine.

Hiscæ Complexionibus, seu Brevibus Scholiis Cassiodorii Senatoris in Epistolas Divi Pauli, Catholicas, Acta Apostolorum, & Apocalypsin, perlectis, quæ e vetutissimo codice Veronensi eruta, publicam lucem videre concupiscunt, una cum Adnotationibus doctissimi viri Scipionis Marchionis Maffei, nihil in iis reperi, quod nostræ sanctæ religioni, aut bonis moribus adversetur. Ex aedibus meis, die 18 Martii, anno ab incarnato verbo 1720.

Antonius Maria Salvinus, publicus in Patrio Lyceo Graec. literarum professor.

Attenta supradicta relatione imprimatur.

Horatius de Mazzeis Vic. Gen.

Ex

Ex commissione reverendissimi patris
magistri Vincentii de Comitibus inquisi-
toris generalis S. officii Florentiae admo-
dum reverend. pater magister Julius An-
tonius Maria Roboredo ordinis servorum,
publicus in Florentina universitate con-
troversiarum lector, & hujus sancti offi-
cii consultor theologus, videat hoc opus,
quod dicitur: Cassiodorii Senatoris Com-
plexiones in Epistolas Apostolorum, &c.
& referat an publicae luci donari possit.
Dat. in S. inquisitione Florentiae xi
Kalendas Aprilis 1721.

*F. Antonius Maria Brembati de Bergamo
Min. Conv. Sancti Officii Provicarius.*

Reverendissime Pater.

M. Aurelii Cassiodori Complexiones
in Epistolas D. Pauli, Canonicas, Acta
Apostolorum, & Apocalypsin, quas longa
oblivione sepultas e ruinis vetustatis eruit,
illustravit, ac restituit literariae reipublicae
summa diligentia clarissimi viri Marchio-
nis Scipionis Maffei, dignas judico quae
in lucem nunc prodeant, ut, quod olim
optabat magnus ille ecclesiae doctor Chry-
sostomus, Pauli Epistolae ad manus om-
nium deferantur, & apostolorum gesta
studi-

Studio sine legantur. Datum in Conv.
D. Annunciate die 22 mensis Martii
1721.

Fr. Julius Antonius Maria Robredo Or-
dinis Serv. B. M. V. in Universitate Flo-
rentina Sacrae Scripturae, & Controvers.
Lector, Sancti Officii Consultor, &c.

Attenta praedicta attestazione im-
matur.

F. Antonius Maria Brembari Provicarum
S. Officii Florentiae.

Ph. Bonarota Sen. R. C. Aud.

MVSEVM
BRITAN
NICVM